550.013
HA 1759:3

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

UJ FOLYAM. ★ XXII. KÖTET

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYV-TÁR

530.013
HA 1.752 3

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

UJ FOLYAM. * XXII. KÖTET.

1914. ÉVFOLYAM.

(A Bulletin de la Revue Bibliographique Hongroise c. melléklappal.)

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1914.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII. kerület, Szentkirályi-utca 28. szám.

1969 év 484 sz.

OR. SZÉCHÉNYI KÖNYV-TÁR

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

Lap

A Magyar Nemzeti Múzeum országos Széchényi könyvtára az 1913. évben. (Két melléklettel és három szövegközti hasonmással.) 197

Dr. Gulyás Pál. Az Illésházy nádor felett mondott búcsúztató nyomtatási helye és szerzője. (Hat szövegközti hasonmással.) 10

Dr. Gulyás Pál. Magyar szépirodalom idegen nyelven. (Második—ötödik közlemény, két szövegközti hasonmással.) 54, 131, 240, 302

Harsányi István. A Rákóczi-könyvtár és katalogusa. (Ötödik—nyolcadik közlemény.) 68, 153, 256, 333

Dr. Hóman Bálint. Pálos breviáriumok és missalék a XV—XVI. sz.-ból 293

Kereszty István. A magyar és a magyarországi sajtó a M. N. Múzeumban 1705—1849 111

Magyar Könyvesház. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtárának II. kötetéhez. (Borsos István-tól, Dr. Ferenczi Zoltán-tól, Dr. Gulyás Pál-tól, Harsányi István-tól, Horváth Ignác-tól, Kerekes Pál-tól, Rexa Dezső-től, Dr. Schönherr Gyulá-tól és Varju Elemér-től. (Két közlemény.) 157, 260

Rexa Dezső. Az első (?) kassai nyomtatvány 1

Dr. Vértesy Jenő. Szigligeti kéziratai a M. N. Múzeum könyvtárában. (Két közlemény.) 97, 217

Vidéki Könyvtáraink 1913-ban 10

2. ADATTÁR.

Dr. Dézsi Lajos. Az «Effectus amoris» 337

Gulyás Károly. Művelődéstörténeti emlék a XV. századból 161

Helyreigazítás 163

Dr. Holub József. Könyvkötő nyugta 1567-ből 163

Kemény Lajos. Batsány János a Magyar Múzeum elkobzása ügyében ... 72

Kemény Lajos. A kassai könyvnyomtatás történetéhez az 1848/49. szabadságharc korából 263

3. TARCA.

Lap

Évnegyedes Jelentések a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1913 október 1-től 1914 szeptember 30-ig 74, 164, 268, 343

4. SZAKIRODALOM.

Burger Konrad. Die Drucker und Verleger in Spanien und Portugal von 1501—1536. Ism. Dr. Gulyás Pál 348

Collijn Isaak. Katalog der Inkunabeln der kgl. Bibliothek in Stockholm I. Ism. G. P. 273

Ebert O. E. és Scheuer O. Bibliographisches Jahrbuch für deutsches Hochschulwesen. I. Ism. Σ 83

Green Samuel Swett. The public library movement in the United States. Ism. Dr. Gulyás Pál 176

Kont Ignace. Bibliographie française de la Hongrie. Ism. Dr. Zolnai Béla... 172

Krasznay István. A nyomdászat. I—II. Ism. Gyalus István 347

Madzsar József. Mintajegyzék a városi nyilvános könyvtárak számára. Ism. Dr. Gulyás Pál... 169

Monographien des Buchgewerbes I—IX. Ism. Dr. Gulyás Pál ... 82

Novitzky N. László. Egyesült erővel. Ism. Gyalus István 78

Peddie Alexander Robert. Fifteenth century books. Ism. G. P. ... 178

Pichler Alois H. Entstehung der «Pressburger Zeitung». Ism. Σ 171

Segarizzi Amaldo. Bibliografia delle stampe popolari italiane della R. Bibliotheca Nazionale di S. Marco. I. Ism. Bibliofil... 273

Id. Szinnyei József. Magyar irók élete és munkái. XIV. Ism. Dr. Gulyás Pál 272

Zilahi György. Jegyzéke a kereskedelmi szakoktatás körébe tartozó Magyarországon megjelent műveknek. Ism. Σ 348

*

Ujabb Antikváriusi Jegyzékek 85, 267

*

Külföldi Folyóiratok Szemléje. (La bibliofilia. XV. 7—12, XVI. 1—6. — Le bibliographe moderne. XVI. 95—96. — Maandblad voor bibliotheekwezen. I. 1—10. — Revue des bibliothèques. XXIII. 4—12., XXIV. 1—3. — Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXIV. 6—12. — The library journal XXXVIII. 6—12, XXXIX. 1—3. — The library world. Uj folyam. XVI. 85—94. — Zeitschrift für Bücherfreunde, Uj sorozat. V. 7—12, VI. 1—3. — Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXX. 4—12, XXXI. 1—8 ... ... 86, 179, 276, 349

5. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
Kinevezés a M. N. Múzeum könyvtárához	95
A budai könyvtár állapota a XVI. sz. végén (Dr. Holub József)	95
A fővárosi könyvtár Almássy-téri fiókjának megnyitása	95
A komáromi nyilvános könyvtár	96
Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárához	190
James Duff Brown † (Dr. Gulyás Pál)	190
A berlini királyi könyvtár új palotájának a felavatása	190
Nagylucsei Orbán egy kéziratoskönyve a bécsi udvari könyvtárban. (G. P.)	192
Még egy adat a Melius Péter irodalmi működéséhez. (Dr. Zoványi Jenő)	193
Magyar hebraisták (Marmorstein Arthur)	194
Kérelem a Magyar Könyvszemle olvasóihoz	195
Szalay László «Magyarország története» c. művének kiegészítése	195
A fővárosi könyvtár Almássy-téri fiókjának megnyitásáról	195
Személyi változások a M. N. Múzeum könyvtáránál	286
A könyvtártudomány a budapesti kir. magyar tudományegyetemen	286
A Fővárosi Könyvtár 1913. évi működéséről	286
Eduard Reyer †	355
A háború könyvtára (K. I.)	355
Népkönyvtáraink és a háború	356
*	
Változások a magyarországi nyomdáknál 1914. január—június hónapokban	291
*	
Név- és Tárgymutató	357

MELLÉKLETEK.

I. A hazai nyomdák 1913-ban — 1—24

II. A hazai időszaki sajtó változásai. Összeállították Kereszty István és dr. Fitos Vilmos — 1—24

BULLETIN DE LA REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

TROISIÈME ANNÉE.

BULLETIN

DE LA REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE

PUBLIÉE PAR LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI DU MUSÉE NATIONAL HONGROIS

DIRECTEUR :

PAUL GULYÁS

TROISIÈME ANNÉE.

(Supplément de la Magyar Könyvszemle, nouvelle série XXII. volume.)

BUDAPEST

ÉDITION DE LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI DU MUSÉE NATIONAL HONGROIS.

1914.

TABLE.

1. ARTICLES DE FONDS.

Page

La Bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1913 (Avec deux planches et 3 figures dans le texte)... ... ... 17*

Bibliothèque Hongroise. Contributions au II. volume de l'Ancienne bibliothèque hongrois de Charles Szabó. (Par Étienne Borsos, Zoltán Ferenczi, Paul Gulyás, Étienne Harsányi, Ignace Horváth, Paul Kerekes, Désiré Rexa, Jules Schönherr et Elemér Varju) 10*, 19*

Dr. Paul Gulyás. Le lieu d'impression et l'auteur de l'oraison funèbre du palatin Illésházy (Avec 6 figures dans le texte) 1*

Dr. Paul Gulyás. Les traductions des belles lettres Hongroises dans la bibliothèque du Musée National Hongrois (Deuxième—cinquième parties, avec 2 figures dans le texte.) 3*, 9*, 19*, 26*

Étienne Harsányi. La bibliothèque Rákóczi et son catalogue (Cinquième — huitième parties) 3*, 10*, 19*, 26*

Dr. Valentin Hóman. Paulaner Breviere und Messbücher aus den XV—XVI. Jahrhunderten 25*

Stephan Kereszty. Chronologische Übersicht der ungarischen und in Ungarn erschienenen fremdsprachigen Presse 1705—1849 ... ... 9*

Nos Bibliothèques de province en 1913 ... ... 1*

Desiré Rexa. Le premier (?) produit de la presse de Kassa 1*

Dr. Eugène Vértesy. Les manuscrits de Szigligeti à la bibliothèque du Musée National Hongrois (Deux parties) 9*, 19*

2. DOCUMENTS INÉDITS.

Correction à la page 4* du Bulletin 10*

Dr. Louis Dézsi. L'«Effectus amoris» 26*

Charles Gulyás: Monument de l'histoire du civilisation du XV. siècle 10*

Dr. Joseph Holub. Quittance de relieur de 1567 ... ... 10*

Louis Kemény. Jean Batsányi au sujet de la saisie du Magyar Múzeum 4*

Ludwig Kemény, Zur Geschichte der Kassaer Buchdruckerei zur Zeit des Befreiungskrieges von 1848/49 ... ... 19*

3. INDICATEUR OFFICIEL.

Page

BERICHT über die Széchényische Bibliothek des ungarischen National-Museums. Oktober 1913—September 1914 ... ... 4*, 10*, 20*, 27*

4. LITTÉRATURE.

KONRAD BURGER. Die Drucker und Verleger in Spanien und Portugal von 1501—1536 Par PAUL GULYÁS 28*

ISAAK COLIJN. Katalog der Inkunabeln der kgl. Bibliothek in Stockholm I. Par P. G. ... ... — 21*

O. E. EBERT und O. SCHEUER. Bibliographisches Jahrbuch für deutsches Hochschulwesen. I. Par Σ 5*

SAMUEL SWETT GREEN. The public library movement in the United States. Par PAUL GULYÁS. 12*

IGNACE KONT. Bibliographie française de la Hongrie. Par BÉLA ZOLNAI 12*

STEFAN KRASZNAY. Die Buchdruckerkunst. I—II. Par ÉTIENNE GYALUS 28*

JOSEPH MADZSAR. Catalogue modèle pour les bibliothèques publiques municipales. Par PAUL GULYÁS 11*

MONOGRAPHIEN des Buchgewerbes I—IX. Par PAUL GULYÁS 5*

LADISLAUS N. NOVITZKY. Mit vereinter Kraft. Par ÉTIENNE GYALUS ... 5*

ALEXANDER ROBERT PEDDIE. Fiftienth century books. Par P. G. ... 12*

ALOIS H. PICHLER. Entstehung der «Pressburger Zeitung». Par Σ 11*

AMALDO SEGARIZZI. Bibliografia delle stampe popolari italiane della R. Biblioteca Marciana I. Par BIBLIOPHIL 21*

JOSEPH SZINNYEI d. Ä. Leben und Werke ungarischer Schriftsteller. XIV. Par PAUL GULYÁS 21*

GEORGE ZILAHI. Liste des publications hongroises relatives à l'instruction commercielle. Par Σ 28*

*

NEUERE VERZEICHNISSE der einheimischen Antiquariaten 20*

*

REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS. (Akadémiai értesítő. XXIV. 10., XXV. 1., 3., 4. — A m. n. múzeum néprajzi osztályának értesítője. XIV. 3., 4., — Budapesti szemle. 1914. année. 4. — Corvina. XXXVI. 26., 34., XXXVII., 5., 6., 9., 14., 19—20. — Egyetemes philologiai közlöny. XXXVIII. 6., 7. — Erdélyi múzeum. XXX. 4., 6., XXXI. 1., 2. — Ethnographia. XXIV. 4—6., XXV. 1—3. — Élet V. 33. — Irodalomtörténet. II. 8—10., III. 1., 3., 4., 7. — Irodalomtörténeti közlemények. XXIII. 4., XXIV. 1—4. — Könyvtári szemle. I. 6—12., II. 1—6. — Magyar figyelő. II. 22. — Magyar nyelvőr. XLIII. 3. — Magyar paedagogia XXIII. 6., 7. — Múzeumi és könyvtári érte-

Page

sítő. VII. 4., VIII. 1—3. — Nyugat. VI. 16. — Protestáns szemle. XXVI. 1. 2. — Religio. CXXII. 29. — Sárospataki református lapok. X. 10., 11. — Századok. XLVIII. 6. — Theologiai szaklap. XI. 3., 4. — Uránia. XIV. 3., 10. — Vasárnapi ujság. (LX. 33., 50., LXI. 2.) 5*, 12*, 22* 29*

5. NOTICES.

Ernennung an die Bibliothek des Ungarischen National-Museums 8*
Die Ofner Bibliothek am Ende des XVI. Jahrhunderts. (Dr. Josef HOLUB) 8*
Die Eröffnung der Filiale der städtischen Bibliothek am Almássy-Platz 8*
Die Komáromer öffentliche Bibliothek 8*
Ernennungen an die Bibliothek des Ungarischen National-Museums ... 15*
James Duff Brown. † (Paul GULYÁS) 15*
Die Einweihung der neuen königlichen Bibliothek zu Berlin 15*
Un manuscrit d'Urbain de Nagylucse dans la bibliothèque impériale de Vienne. (P. G.) 15*
Encore une contribution à l'activitè littéraire de Pierre Melius. (Eugène ZOVÁNYI) 16*
Hébraïsants hongrois (Arthur MARMORSTEIN) 16*
Ergänzung zum VI. Bd. der Geschichte Ungarns von Ladislaus v. Szalay 16*
Bitte an die Leser des Magyar Könyvszemle 16*
Zur Eröffnung der Filiale des städtischen Bibliothek am Almássy-Platz 16*
Veränderungen im Personal des Ung. National-Museums 24*
Die Bibliothekswissenschaft an der kgl. Universität zu Budapest 24*
Edouard Reyer † 31*
Kriegsbibliotheken (St. K.) 31*
Nos bibliothèques populaires et la guerre 31*

*

CHANGEMENTS dans l'état des imprimeries hongroises de janvier à juin 1914 ... ... 24*

APPENDICES.

I. Les imprimeries hongroises en 1913. ... ... 1—24
II. Changements dans l'état de la littérature périodique en Hongrie en 1913. Par ETIENNE KERESZTY et le dr. GUILLAUME FITOS ... ... 1—24

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

AZ ELSŐ (?) KASSAI NYOMTATVÁNY.

1609.

A tagadhatatlanul igen nagy kulturéletet élt Kassa a magyar nyomdászat történetében a XVII. század első évtizedében kezd szerepet játszani. Az első nyomtatvány, amelyet eddig a bibliografia, mint kassait ismert, a THURZÓ György nádortól Zsolnára összehivott zsinat (1610 márc. 28.) által FORGÁCH Ferenc bibornok, esztergomi érsekhez intézett *Apologia*.

E nyomtatvány[1] az 1610. évi kassai nyomdatermékek között az egyetlen, mely mindeddig előkerült, míg az 1611. évből két latin nyelvű és ugyanannyi magyar nyelvű nyomtatványt[2] ismerünk, valamennyit FISCHER János sajtójából. Ez évtől kezdve egyre szaporodik a fennmaradt nyomdatermékek száma, úgyhogy az ismert munkák tömegé a nyomdák fennállásának első félszázada alatt, ha nem is mutat fel oly tetemes számot, mint például Lőcséé, mégis igen jelentősnek mondható.

Az *Árvamegyei Csaplovits-könyvtár* egy kolligatumában[3] sikerült felfedeznünk egy nyomtatványt, amely egy évvel kijebb tolja a kassai könyvsajtó alsó korhatárát.

A könyv nyomdajelzés nélkül, egyedül évszámmal jelent meg. Címlapjának teljes szövege a következő:

ORATIO | FVNEBRIS | INEXEQVIIS IL | LVSTRISSIMI COMITIS, PA | LATINI STEPHANI DE ILIESHA | ZA COMITIS TRENCHINIEN: | ET LIPTOVIEN: | [dísz-ék] | ANNO | [vonal] | M. DC. IX.

[1] Apologia pro Synodo Solnensi, eiusque Constitutionibus (stb.) . . . Cassovia Excudebat Johannes FISCHER. M. DC. X. — 4-r. 26. l. — Lásd SZABÓ R. M. K. II. k. 334.

[2] Lásd SZABÓ R. M. K. I. k. 429; II. k. 339., 340. és SZTRIPSZKY 1866. sz.

[3] A kolligátumot azóta szétbontották. *(Szerk.)*

A könyv negyedrétű; négy és egynegyed ív (A_{1-3}—B_{1-3}+D) az első (A) ív második levelén hibás az ívjelzés, amennyiben A_2 helyett B_2 található rajta. Áll az egész könyv 14 számozatlan levélből, amelynek első oldalán a könyv címe olvasható. A cím körül az ismert renaissance keret levelekből és kacsokból; a keret felső és két oldalvonala egy soros, alsó vonala kettős s az egész keret külső széléhez részben egyes levélkéket, részben pedig stilizált kacsokat ábrázoló ékítmények vannak rakva.

Az első lap második oldalán artisztikus fejléc alatt, melyet kellemesen hajló ornamentikában gyümölcsök és papagályok alkotnak — ajánló sorok vannak Bosnyák Tamáshoz, Fülekvár kapitányához, melyeket a meg nem nevezett szerző intéz urához és jóakarójához. A klasszikus hangú ajánlás zárószavai: «Vale dux, & miles optime.» A hasábot tulipános, gazdag indázatú léc zárja be.

A második lapon kezdi el a szöveget, mely felett renaissance izlésű fejléc diszeleg, a középen levő cartoucheban szárnyas angyalfej, két oldalt gyümölcs-csoportozatok felett balról szárnyait terjesztő sas, jobbról a bárány keresztes zászlóval. A szöveg «Rebvs non verbis» szavakkal kezdődik.

A számozatlan lapok alján őrszavak vannak.

A szöveg finoman metszett, formás antiqua, széles sorközökkel, melynek sorait a szélesebben szedett versaliák, az idézeteknél használt szintén igen finom cursivák és az egyáltalán nem artisztikus görög irások teszik változatossá. A nyomás tökéletes, gondos és tiszta.

A tizennegyedik levél első oldalán ér véget a szöveg Pater Salve Vale | Æternam | szavakkal, melyek alatt egy stilizált indás szőlőlevél s ez alatt ismét egy rövid léc fekszik, a címlap keretdíszének egy fokkal nagyobbméretű tagozatából úgy állítva össze, hogy a léc közepét az ornamentikának megfelelő rózsa foglalja el. A levél második oldala fehér.

A papir vízjegye a német császári korona alatt a kétfejű sas, mellén szívalakú üres pajzs, a korona alól lehulló foszlányok körítik a heraldikai motivumot.

Igy a nyomtatványt tökéletesen leírván — azt hisszük —

módot adunk a nyomdászat multjával foglalkozóknak, hogy ezután is nyomozhassanak a nyomtatvány provenienciája után.

Mi összehasonlítások útján kiderítettük, hogy e kis mű kassai sajtó terméke. Bizonyítékainkat az a kis német nyelvű füzet szolgáltatta, mely a nyomdász jelzése nélkül 1657-ben jelent meg Kassán és amelyet e folyóirat adalékai között 247. szám alatt ismertettünk.[1]

Az irásforma csak kevés esetben nyujt alapot az összehasonlításra és pedig a címszöveg mediavalisból szedett M PETRI szava az előbb leírt nyomtatvány címszövegénél a «LVSTRISSIMI... stb. szavak. Itt a betük teljesen azonosak, bár erősen megkopottak, hiszen meg is kophattak, lévén a két nyomtatás időpontja között negyvenhét esztendő. A címlap verzálisa is azonos az előbbi nyomtatvány verzálisával s az $\mathfrak{A}_2$-vel jelzett (második) lapon olvasható latin nyelvű passzus betüi is azonosak a szöveg betüivel, de már nem azok a finom, friss, a papiron gyöngyszemekként kiemelkedő betük, mivel hosszú használat folytán ellaposodtak, itt-ott kicsorbultak, plasztikájukat veszítették. Az utóbbi nyomtatvány egyéb szövege fraktura lévén, nem nyujt alapot az összehasonlításra.

Van azonban még egy indítéka azon itéletünknek, hogy az ILLÉSHÁZY István halotti beszéde kassai nyomdatermék. Ez az indíték — a halotti beszéd záróléce és a lakodalmi köszöntő címlap keretrajza közötti teljes hasonlatosság, sőt azonosság.

A WITTICH-ZABLER lakodalmi emlékvers címlap-keretének minden tagját megtaláljuk kérdéses nyomtatványunkon. Az indásleveles keret rózsáival, mely 11 milliméter magas, ugyancsak teljes frisseségében ott pompázik az utóbbi zárólécen s a keret alján levő stilizált levélkékből és kacsokból szerkesztett ékek az «Oratio Funebris» keretén is azonképen feltalálhatók, bár ennek ducai az utóbbinál egy milliméterrel kisebbek.

Adataink eddig Kassa nyomdászattörténetében nem mennek túl az 1610-ik esztendőn, amikor a város pénzbeli támogatásával

[1] V. ö.: Magyar Könyvszemle, 1913. 246. l.

a bártfai származású FISCHER János állítja fel nyomdáját,[1] amelyik tehát az első nyomdája az oly nagyjelentőségű Kassának.

Összehasonlítás által óhajtottuk igazolni, hogy ez a nyomtatvány, mely címlapján az 1609-ik esztendőt viseli a megjelenés éveül — abból a nyomdából került ki, amelyikből az 1657-ik évi WITTICH-féle «Ehren-Geticht».

Ha tehát az okmányilag igazolható első nyomdaalapítás 1610-ben volt — nyilt kérdés marad, hogy *hol* lehetett 1609-ben az a nyomda, amely 1657-ben Kassán dolgozott?

E kérdés eldöntését a jövőre és a véletlenre kell biznunk, különösen az utóbbira, mint amely már számtalanszor segített tudományunk kétséges kérdéseinek megoldásában.

REXA DEZSŐ.

[1] V. ö.: KEMÉNY Lajos, Adalékok a kassai könyvmásolók, könyvkereskedők és könyvnyomtatók történetéhez. Magyar Könyvszemle. Új folyam. XVIII. köt. 191. l.

AZ ILLÉSHÁZY NÁDOR FELETT MONDOTT BÚCSUZTATÓ NYOMTATÁSI HELYE ÉS SZERZŐJE.

(Hat szövegközti hasonmással.)

Közreadva REXA Dezső úr cikkét, mely a Régi Magyar Könyvtárt egy tárgyánál fogva is érdekes, eddig ismeretlen nyomtatvánnyal gyarapítja, lehetetlen megjegyzés nélkül hagynunk azokat az érveket, amelyekre támaszkodva az ujonnan előbukkant művecske nyomtatási helyét megállapítani törekszik. REXA ugyanis ezen 1609-ben készült *oratio* latin betütipusai és igen közönséges, számos közel rokon, sőt azonos változatban úgy hazai nyomdáinkban, mint a németországi műhelyekben használt záródísze alapján ugyanazon, egyelőre közelebbről ismeretlen kassai sajtó termékének tekinti, ahol az 1657. évi *Ehren-Geticht* készült s így a levéltári adattal bizonyíthatóan 1610-ben keletkezett FISCHER-féle nyomda mellett s azt megelőzőleg egy eddig ismeretlen műhely létezését tételezi fel, amely 48 további éven át egyetlen nyomtatvánnyal sem adott életjelt magáról. Már ez az egy körülmény is elég ahhoz, hogy a két nyomtatvány közti kapcsolat helyességét kétkedve fogadjuk. Még jobban megdől a föltevés helyessége, ha gondosan összevetjük az *oratio funebris* zárólécét (1. ábra) s az *Ehren-Geticht* keretrajzát (2. ábra), mert az összehasonlításból kétségtelenül kiderül, hogy a rajz hasonló ugyan, de korántsem azonos. Ellenben tökéletesen megegyezik a német költemény keretléce BUSSAEUS Mihálynak ugyancsak Kassán, SCHULTZ Dániel sajtójából 1625-ben kikerült *Jesus!* c. műve címlapján található vignetta elemeivel (3. ábra), amiből esetleg arra lehet következtetnünk, hogy az *Ehren-Geticht* abból a könyvnyomdából került ki, amely 1657-ben az egykori SCHULTZ-féle nyomda felszerelésével

dolgozott. Azért mondjuk, hogy esetleg, mivel ebben a korban, amikor a nyomdászok túlnyomó része a betüöntőműhelyekből készen kapta tipográfiai készletét, az ilyen megegyezések döntő súllyal már nem birnak.

Mindazonáltal a nyomtatványok meghatározásánál ez összehasonlító módszert, jobb hijján, még e kései korban is fölhasználhatjuk, de véleményünk szerint ez esetben a meghatározandó

1. ábra.

2. ábra.

nyomtatvány készítési korában tényleg fennálló nyomdák közt kell kereskednünk.

Ha már most ez alapelv szemmeltartásával keresünk ILLÉSHÁZY halottas beszédéhez analogiákat, úgy — a Magy. Nemz. Múzeum gazdag anyagában — a következő megegyezésekre bukkanunk:

1. Az *oratio funebris* címlapjának (hasonmását l. a 4. ábrán) keretrajza, teljesen azonos a Pozsonyban 1609-ben *Egy kereztien*

3. ábra.

predikatorhol... iratot oet szep level címen megjelent nyomtatvány fejléceivel (5. ábra).

2. Az *oratio* betüi metszésre és nagyságra, valamint a nyomtatás tisztaságára nézve is teljesen azonosak a Pozsonyban 1611-ben in aula archiepiscopali készült *Decreta synodi provincialis* szövegéhez használt tipusokkal.

3. Az *oratio* címlapján alkalmazott angyalfejes vignetta (4. ábra)

tökéletes megfelelőjét ugyan nem sikerült megtalálnom, de az

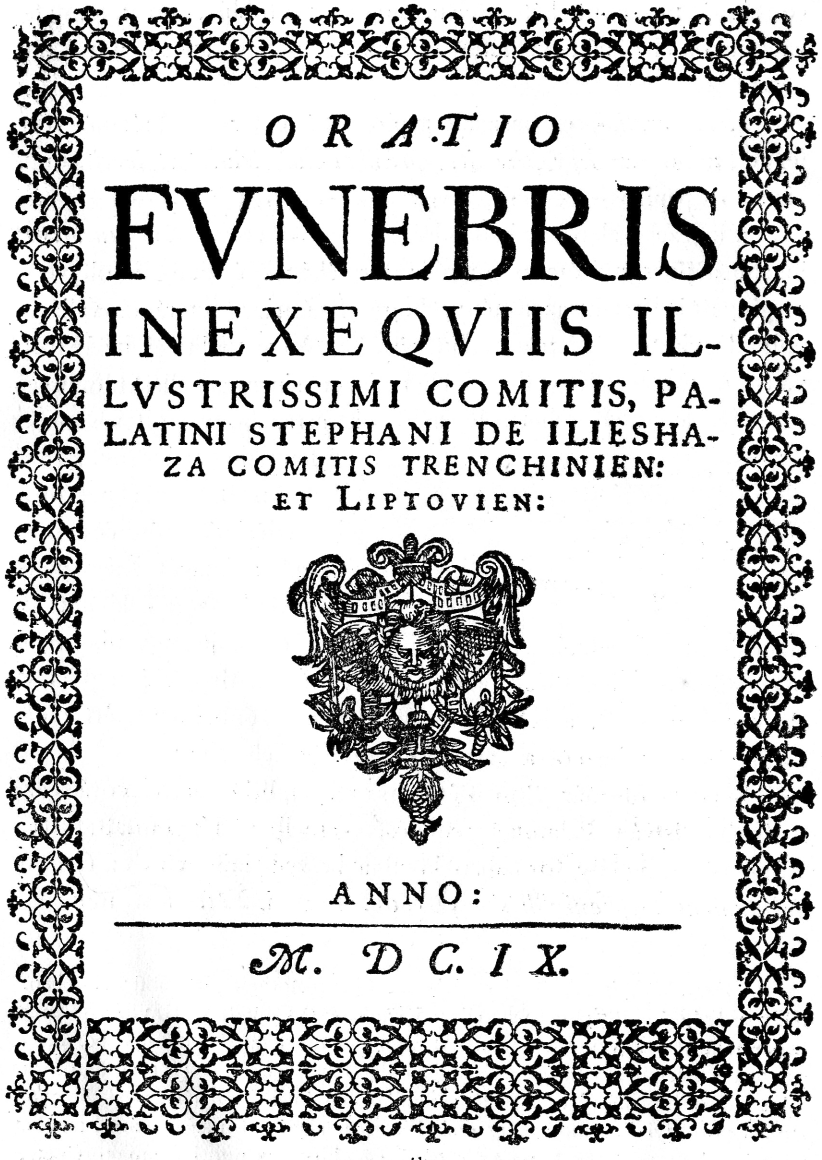
ORATIO
FVNEBRIS
INEXEQVIIS IL-
LVSTRISSIMI COMITIS, PA-
LATINI STEPHANI DE ILIESHA-
ZA COMITIS TRENCHINIEN:
ET LIPTOVIEN:
ANNO:
M. D C. I X.

4. ábra.

Ordinum regni Hungariea 1619-iki, SZABÓ Károly szerint, pozsonyi

kiadása utolsó lapján egy ehhez annyira hasonló fametszet díszlik (6. ábra), miszerint kétségtelen, hogy ez utóbbi a mi nyomtatványunkon használt vignetta mintájára, esetleg annak pótlására készült.

4. Az *oratio*-hoz használt papiros kétfejű sast ábrázoló vízjegye azonos az *Egy kereztien predikatorhol iratot æt level* című kiadvány papirosának vízjegyével.

Mindezek alapján hajlandók vagyunk az *oratio funebris*-t inkább a pozsonyi érseki nyomda termékének tartani. E föltevést megingatni látszik az a tény, hogy ILLÉSHÁZY luteránus vallású volt, de viszont, ha tekintetbe vesszük, hogy politikai beszédről van szó, melyben egyetlen bibliai idézet sincs, a valláskülönbség egymagában nem lehet elegendő ok arra, hogy föltevésünket fenn ne tarthassuk.

5. ábra.

Annál is inkább fenntarthatjuk e föltevést, mivel a magát meg nem nevező szerző kilétét is sikerült megállapítani. Az *oratio funebris* szerzője ugyanis nem más, mint BERGER Illés magyar királyi történetíró, aki egyideig Pozsonyban is élt a XVII. század elején s 1600 körül tért meg a luteránus egyházból a katholikus egyház kebelébe.[1]

BERGER-ről már BOD Péter is megemlíti,[2] hogy «órált az ILLÉSHÁZY István Palatinus temetésén, amellyet kinyomtattatott», HORÁNYI[3] pedig ily formában közli a beszéd latin címét: *Oratio de laudibus Stephani Illésházy 1609.* FRANKL kereste a munkát,

[1] FRANKL Vilmos, Berger Illés m. kir. historiograph című cikkében, mely a *Századok* 1873. évfolyamában jelent meg s amelyre HAVRÁN Dánie t. barátom tett figyelmessé, HORÁNYI nyomán megteszi BERGER-t a pozsonyi ág. h. ev. liceum tanárának, ez azonban alig lehetséges, mivel «1600-ban már mint buzgó és vallásáért lelkesülő katholikus lép föl az irói pályán» (i. h. 376. lap), a pozsonyi liceumot pedig csak 1606-ban alapította meg a városi tanács. (V. ö.: MARKUSOVSZKY S., A pozsonyi ág. hitv. evang. lyceum története. Pozsony, 1896. 7. l.)

[2] Magyar Athénás. 1766. 36 l.

[3] Memoria Hungarorum. 1775. I. 179.

de neki «nem sikerült a munkából egy példányt sem találni».[1] Most egy szerencsés véletlen kezünkre játszotta a sokat keresett dolgozatot, mely érdekes kortörténeti adalék.

Amikor a szerző kilétét megállapítanom sikerült, első dolgom volt, hogy BERGER egyéb ez időben nyomatott műveivel is egybe vessem az *oratiót* s e végből január 23-án megkerestem a bécsi K. k. Hofbibliothekot, amely azonban csupán a cikk elkészülte és betördelése után, valósággal a tizenkettedik órában, február 27-én, tett eleget kérésemnek. A megküldött nyomtatványok közül kettőn, ú. m. a *Gratulatio* és *Caduceus* ciműn, melyek 1607-ben készültek és címlapjukon az *oratio*-nál is használt keretdíszt viselik, a nyomtatás helye és a könyvnyomtató neve is fel van tüntetve: *Viennae Austriae, typis Margarethae Formicae Viduae.* Nem lehetetlen tehát, hogy az *oratio* is e bécsi nyomda terméke s így REXA adaléka a Régi Magyar Könyvtár III. kötetét gyarapítja.

GULYÁS PÁL.

[1] Századok. 1873. 382.

6. ábra.

VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1912-BEN.

I.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége az 1912-ik évben fönnállásának 15-ik évét töltötte be. Kettős feladatának, hogy t. i. az állami segélyezésben részesülő tudományos közgyüjtemények fölött az állami felügyeletet gyakorolja s hogy a múzeumi és könyvtári ügy fejlődését az országban a tudomány és közművelődés érdekeinek megfelelőleg irányítsa, ez évben is igyekezett megfelelni.

E munkásság könyvtári részének eredményeit a Főfelügyelőség évi jelentése alapján a következőkben ismertetjük:

A társadalmi tényezők által fönntartott tudományos közgyüjtemények közül az 1912-ik évben 83 intézet tartozott az Országos Főfelügyelőség hatáskörébe. Ez intézetek közül 30 volt az önálló nyilvános könyvtár, 37 rendelkezett kisebb méretű, nyilvános használatra szánt könyvtár felett, míg a szakkönyvtárak száma 9-et tett.

A Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó gyüjtemények szükségleteire és a könyvtári és múzeumi ügy fejlesztésével járó egyéb kiadások fedezetéül az 1912. évi állami költségvetésben 317.380 koronát állapított meg a törvényhozás, mely összegből a rendes kiadásokra 191.880 korona, a rendkívüli kiadásokra pedig 125.500 korona esett. E javadalmi tételek az 1911. évi költségvetéshez képest 15.470 koronával emelkedtek.

A rendkívüli, átmeneti kiadások összegéből az országos felügyelet alatt lévő könyvtárak építkezéseinek és berendezéseinek segélyére:

1. Az *alsókubini* Csaplovits-Könyvtár berendezésére és telkének rendezésére adott 18.000 kor. segély 1. részlete... ... ... 3.000 K

2. A *hódmezővásárhelyi* kaszinó épületének múzeumi és könyvtári célokra való megvételére engedélyezett 70.000 K államsegélynek 4. részlete --- --- --- --- --- --- --- --- --- 6.000 «
3. A *miskolczi* ág. h. ev. egyházi könyvtár építkezésére adott 20.000 K 10. részlete --- --- 2.000 «

összesen tehát --- --- 11.000 K

folyósíttatott.

A Főfelügyelőség a rendelkezésére álló anyagi eszközök felhasználásánál az 1912. évben is az eddigi eljárást követte. A hatáskörébe tartozó tudományos közgyüjteményeknek rendes évi államsegélyek cimén pénzbeli támogatást nyujtott, a vall. és közokt. minisztériumhoz ez iránt tett javaslatban lehetőleg igyekezve az intézetek által eddig nyert évi segélyek összegénél megmaradni, hogy ilykép a segélyt állandósítva, a gyüjtemények rendszeres és folytonos gyarapítását, amire a rendes évi segély elsősorban hivatva van, lehetővé tegye. Ahol azonban a szükség úgy kívánta, ott nemcsak a gyarapítás céljaira, hanem a fönntartáshoz való hozzájárulásképen is, pl. helyiség bérére, vagy személyi kiadásokra is, kieszközölt megfelelő államsegélyt.

A rendes segélyeken, valamint a rendkívüli átmeneti kiadásoknál fölsorolt építkezési államsegélyek folytatólagos részletein kívül a Főfelügyelőség a rendelkezésére bocsátott javadalomból rendkívüli segélyeket is nyújtott az intézeteknek.

Könyvtári célokra az 1912. évben 35.000 K rendes segélyt folyósított a minisztérium, még pedig:

1. az *alsókubini* Csaplovits-Könyvtárnak 700 Kt, 2. az *aradi* Kölcsey-Egyesület múzeumának 1700 Kt, 3. a *balassagyarmati* Nógrádvármegyei Múzeumnak 600 Kt, 4. a *bártfai* Sárosvármegyei Múzeumnak 500 Kt, 5. a *beszterczebányai* Városi Múzeumnak 300 Kt, 6. a *budapesti* Könyvtár-Egyesületnek 1500 Kt, 7. a *budapesti* Ráday-Könyvtárnak 800 Kt, 8. a *debreczeni* Reform. főisk. könyvtárnak 1800 Kt, 9. a Szolnokdobokam. Irod., Történelmi és Etnogr. Társaság könyvtárának *Désen* 400 Kt, 10. az *eperjesi* ág h. ev. lyceum könyvtárának 800 Kt, 11. a *felkai*

Tátra-Múzeumnak 100 Kt, 12. a *győri* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 13. a *gyulafehérvári* Múzeumnak 400 Kt, 14. a *hódmezővásárhelyi* Reform. főgimn. könyvtárnak 800 Kt, 15. a *kassai* Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeumnak 2000 Kt, 16. a *kecskeméti* Városi Múzeumnak 500 Kt, 17. a *keszthelyi* Balatoni Múzeumnak 300 Kt, 18. a *késmárki* ág. h. evang. lyceum könyvtárának 800 Kt, 19. a *kiskúnfélegyházai* Városi Múzeumnak 400 Kt, 20. a *kiskúnhalasi* ref. főgimnázium könyvtárának 600 Kt, 21. a *komáromi* Vármegyei Könyvtárnak 800 Kt, 22. a *losonczi* Városi Közkönyvtárnak 400 Kt, 23. a *lőcsei* ág. h. ev. egyház könyvtárának 400 Kt, 24. a *máramarosszigeti* Reform. főiskola könyvtárának 1600 Kt, 25. a *nagybányai* Városi Múzeumnak 400 Kt, 26. a *nagyenyedi* Bethlen-főiskola könyvtárának 800 Kt, 27. a *nagyszombati* Városi Közkönyvtárnak 800 Kt, 28. a *nagyváradi* Bihar-megyei Múzeumnak 200 Kt, 29. a *nagyváradi* Városi Közkönyvtárnak 800 Kt, 30. a *nyitrai* Vármegyei Múzeumnak 500 Kt, 31. a *pápai* ref. főisk. könyvtárának 1000 Kt, 32. a *pozsonyi* Városi Közkönyvtárnak 800 Kt, 33. a *sárospataki* ref. kollégium nagy könyvtárának 1200 Kt, 34. a *sepsiszeutgyörgyi* Székely Nemzeti Múzeumnak 500 Kt, 35. a *sümegi* Állami Darnay-Múzeumnak 200 Kt, 36. a *szamosújvári* Örmény Múzeumnak 300 Kt, 37. a *szatmári* Kölcsey-Kör Múzeumának 400 Kt, 38. a *szászvárosi* ref. Kún-kollegium könyvtárának 800 Kt, 39. a *szegedi* Somogyi-Könyvtár és Városi Múzeumnak 2800 Kt, 40. a *szekszárdi* Múzeumnak 200 Kt, 41. a *székesfehérvári* Múzeumnak 300 Kt, 42. a *szentesi* Csongrádmegyei Múzeumnak 200 Kt, 43. a *szombathelyi* Múzeumának 1000 Kt, 44. a *temesvári* Városi Könyvtárnak 1000 Kt, 45. a *váczi* Múzeumnak 300 Kt, 46. a *verseczi* Könyvtárnak 600 Kt, 47. a *veszprémi* Múzeumnak 300 Kt, 48. a *zombori* Városi Könyvtárnak 1000 Kt.

A *beszerzésekre és rendezésekre* szánt javadalomból az 1912. évben a Főfelügyelőség könyvtári célokra a következő tételeket fordította:

1. Az *alsókubini* Csaplovits-Könyvtár rendezésére adott 300 Kt.

2. Az *aradi* KÖLCSEY-Egyesület múzeuma részére 1600 koronán megvett MÁRKI Sándor-féle kéziratok 2. részlete fejében fizetett 800 Kt s a könyvtár rendezésére 200 Kt.

3. A *bártfai* múzeum részére az okiratok kiállítására szolgáló szekrényekre készített függönyökért 50 Kt.

4. Az *eperjesi* ág. h. ev. kollegiumi könyvtár berendezésére engedélyezett 5000 K segély I. részlete fejében 1000 Kt.

5. A *kecskeméti* múzeum részére egy cédulakatalogus-szekrény készítésére engedélyezett 320 Kt.

6. A *pécsi* múzeumnak könyvtárrendezésre 150 Kt.

7. A *sepsiszentgyörgyi* múzeum számára rendkívüli könyvtári segélykép 400 Kt.

8. A *sümegi* múzeum részére megszerzett Kisfaludy-ereklyék árára II. részletkép 1200 Kt, KISFALUDY Sándor «Sonnyó regéje» kéziratáért 200 Kt.

9. A *szegedi* SOMOGYI-könyvtár részére felerészben állami segélyből 10.000 K-án megvett SCHMIDT-könyvtár vételárának utolsó részletekép 1000 Kt.

Az említett javadalmi tételekből fedeztettek az alábbi beszerzések is, melyek tárgyai részben már szétosztattak, részben csak ezután fognak szétosztatni a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó intézetek között:

1. A Fischer és Francke-cég által kiadott mesterremek-reprodukciók újabb sorozatait 432 K-ért,

2. Az 1848/49-i Közlönyt 300 K-ért,

3. PULSZKY: Magyarország archaeológiája c. művét 18 példányát 180 K-ért,

4. KOMLÓSSY Ferencnek: Széchényi István gróf élete c. műve 10 példányát 250 K-ért,

5. A Közlekedési Szakkönyvtár I. sorozata 6 példányát megvettük 300 K-ért,

6. HAJNÓCZI R. Józsefnek «A lőcsei kalendárium» c. műve 40 példányát 80 K-ért,

7. VERESS Endre «Fortes Rerum Transsylvanicarum» c. műve 3 példányát 30 K-ért,

8. VÁRADY Antal: «Képek a régi magyar író- és színészvilágból...» c. műve 12 példányát 300 K-ért szerezte be a Főfelügyelőség.

Az ily cimeken kifizetett könyvtári segélyek és beszerzések összege: 7172 K.

A Főfelügyelőség tagjai az 1913. évben is buzgón látogatták a vidéki intézeteket. Nevezetesen: FERENCZI Zoltán orsz. felügyelő Alsókubinban, Aradon, Bártfán, Debreczenben, Eperjesen, Felkán, Hódmezővásárhelyen, Kassán, Késmárkon, Lőcsén, Marosvásárhelyen, Máramarosszigeten, Nagyenyeden, Nagyváradon, Poprádon, Sárospatakon, Szatmáron, Szászvárosban és Zilahon tett látogatást.

A Főfelügyelőség kézikönyvtára ajándék útján 3, vétel útján 17 művel gyarapodott.

II.

Az Orsz. Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtárak életében az 1912. év folyamán előfordult nevezetesebb eseményeket, állapotukban bekövetkezett változásokat s általában fejlődésüknek közérdeklődésre számot tartható mozzanatait az alábbiakban ismertetjük.

Alsókubinban az *Árvavármegyei Csaplovits-Könyvtár* fejlődése az 1912. évben jelentős eredményeket mutat fel. Az államsegélyen elkészült állványokra a könyvanyagnak mintegy felerészét már elhelyezték. A betüsoros cédulakatalogus egészen be van fejezve, a szakkatalogus, — ugyancsak kartonlapokon — a helykatalogus és a leltár készítése folyamatban van. A szakkatalogust egyidejüleg sajtó alá is rendezi dr. GASZNER József könyvtáros. A cimeliumba kerülő anyag is ki van már válogatva s külön zárt szekrényben, gondosan kezelve az olvasóteremben nyer elhelyezést.

A könyvtár anyaga 257 művel, 344 kötettel gyarapodott nagyobbrészt ajándékozás révén. Vétel útján csak 16 művet szerzett a könyvtár, a könyvtári alap csekély vagyonából nem telvén sok beszerzésre. Ezt a csekély alapot az elmult évben ügyes módon sikerült gyarapítani. A könyvtáros a helyi hetilapban az

újévi üdvözleteknek a könyvtáralap javára való megváltását ajánlotta s az ötlet jól bevált: az elmult s a folyó év újévi üdvözleteinek megváltása címén közel 1000 K-val gazdagodott az alap.

A törvényhatósági közgyűlés ama határozatát, amellyel a vármegyei főlevéltáros részére, aki a könyvtárosi teendőket minden külön dijazás nélkül végzi, működési pótlékot kért, a belügyminiszterium elutasította. A jelenlegi levéltári díjnoki állás helyett rendszeres levéltári s könyvtári irnoki állásnak s rendszeres szolgai állásnak a vármegye államsegélye terhére való szervezése iránt hozott közgyűlési határozat, továbbá a vármegyének a könyvtár jövőjét gyökeresen biztosító ama fontos határozata, amellyel 1%-os kulturális pótadót szavazott meg, egyelőre még a belügyminisztérium jóváhagyását várják. Az utóbbi határozat jóváhagyása esetén évenkint mintegy 2700 K jutna a könyvtár fenntartására és fejlesztésére, amely ilykép teljesen biztosítva volna.

A hátralékos államsegély-részletek kölcsön alakjában használtattak fel s az ilykép leszállított államsegély összege csupán a telekrendezésre és a könyvraktár felszerelésére nyujtott fedezetet. Az olvasóterem és hivatali helyiség berendezésére, a katalogusok céljaira szükséges kartoték-szekrényekre és az emeleti felolvasóterem butorzatára már nem jutott költség. A használhatóság útjában álló utolsó akadályok elhárítását a vármegye újabb államsegélytől várja akkép, hogy a mult évtől esedékes 18.000 K-ás államsegélyt 27.000 K-ra kéri fölemelni. Emez összeg engedélyezése esetén a berendezés kérdése is megfelelően megoldható volna.

Aradon a *Kölcsey-Egyesület* nevével kapcsolatban már tulajdonképen csak névleg lehet szó tudományos közgyüjtemenyről. Az egyesület a Szabadságharci Ereklyemúzeumát, könyvtárát s egyéb gyüjteményeit átadta Arad városának az új Közművelődési Ház részére. Az átadási feltételek kellő kikötésének hiánya sok keserűségnek lett a forrása. A márciusi közgyűlés tett csak erre nézve kisérletet. A város azonban időközben már kidolgoztatta a Közművelődési Ház szervezeti szabályzatát és pedig a Főfelügyelőséggel egyetértően, úgy ahogy azt a kulturális érdekeknek meg-

felelően a legjobbnak találta. Az egyesület számára beleszólást biztosított a Közművelődési Ház életének irányításába, de magát az igazgatást és a gyüjtemények kezelését, melyek a megnagyobbodott keretek között egész embereket kívánnak, rendes tisztviselőkre, nem pedig a gyüjtemények körüli munkát mellékfoglalkozásként űző egyleti tisztikarra ruházta. A szabályzat az egyesület novemberi közgyűlésén viharos recensust okozott. Az egyesület átírt a városhoz, hogy abban a palotában, melynek gondolatát ez az egyesület szülte, ápolta és fejlesztette, neki a fokozottabb munkához nemcsak elegendő ingyenhelyiségre van szüksége, hanem a megtartandó szépirodalmi könyvtárt is neki kell kezelnie és fejlesztenie tagjai számára; felolvasásai és előadásai számára pedig a nagyterem és a kisebb helyiségek is akkor, amikor kell, rendelkezésre álljanak. Erre a város közgyűlése azzal felelt, hogy egy, a kulturpalota északkeleti részének földszintjén fekvő és a kis terem ajtajával összekötött helyiséget ingyen fűtéssel, világítással és vízhasználattal díjtalanul átengedett az egyesület céljaira — 30 napi felmondás mellett s minden kártérítési igény nélkül. Az egyesület tisztikara, a kulturházi igazgatónak dezignált egyesületi elnök kivételével, nem igen akar ebbe belenyugodni, megnyugvása avagy tiltakozása azonban már az 1913. év történetének keretébe fog tartozni. A gyüjtemények körül a következő munka folyt:

Az egyesület elnöke és a város polgármestere szakértőt kértek a Főfelügyelőségtől az Atzél-könyvtár rendezésére és átköltöztetésére. A Főfelügyelőség dr. Farkas József nemz. múz. könyvtári gyakornokot találta alkalmasnak e munkálatra, aki november elején a Csiky-szoba kéziratainak rendezésével meg is kezdte munkásságát. A városnak átadott anyag 40.868 könyvtári darabot számlál. E szám a rendezésnél redukálódni fog, mert a könyvtár egyes szakjainak állománya csak hallomás után volt megállapítható. A könyvtár 352 drbbal szaporodott az év folyamán. Az egyesület 800-on felüli tagja közül 4491 könyvtárlátogató került ki s ezek 159 nyitási napon 9054 kötetet használtak.

Bártfán a *Sárosvármegyei Múzeum* vezetésében a mult évben változás következett be. Dr. Vas Antal gimn. igazgató nyugalomba

vonulván, elköltözött Bártfáról s megvált a múzeumőri állástól, melyet éveken át a legnagyobb lelkiismeretességgel és igyekezettel töltött be. A vármegyének októberi közgyűlésén PÁLYI Gyula gimn. tanárt választották meg a múzeum őréül, aki november 1-e óta vezeti a múzeum ügyeit.

A gyüjtemények közül a könyvtár 129 művel gyarapodott A múzeum fejlesztésére nincs javadalom, miután a vármegyétől nyert 500 K évi segélyt, a használatból befolyó jövedelmet (234 K) s az ezeket már amúgy is aránytalanul meghaladó államsegélyt (1100 K) a személyi kiadások és a fenntartási költségek teljesen felemésztik.

Beszterczebányán a *Városi Múzeum és Közkönyvtár* mult évi történetéből semmi jelentősebb eseményt nem említ fel a városi tanács jelentése. A könyvtárt kizárólag az államsegély terhére fejlesztették. Állománya 1403 kötetre emelkedett. A heti 2 nyitási órán 25 látogató 69 művet használt.

Békéscsabán a *Múzeum-Egyesület* gyüjteményei közül a könyvtár 45 drbbal gyarapodott.

Budapesten a *Budapesti Könyvtár-Egyesület* központi könyvtárának működése használatának tizenkettedik évében is a megszokott keretek között maradt. A 20 személyre berendezett olvasóterem 291 nyitási napon, d. u. 3—8 óráig, állt a közönség rendelkezésére, amely idő alatt 5382 látogató 8735 művet használt. A könyvtárnak törzsállománya az 576 drbot számláló évi szaporulattal, amelynek nagyobb részét államsegélyből szerezték, 21245 drbra emelkedett. Az év folyamán elkészült a könyvtár 1907—1910. évi címjegyzéke 651 lapra terjedő kötet alakjában.

A *Ráday-Könyvtár* életében megtörtént a rég várt jelentős változás: a ref. theologiai akadémiának IX. ker. Ráday-utca 28. szám alatt létesített új helyisége rendbehozatván, a könyvtárt júniusban át lehetett szállítani új megfelelő helyiségébe. A régi könyvállványoknak az új helyiségbe való átállítása, átfestése s 7 új kettős állvány és 3 egyes állvány augusztus hóban készült el s ekkor a 401 ládába csomagolt könyvanyag HAMAR István

könyvtárnok vezetése mellett három segéderővel kicsomagoltatott s október végére teljes rendben felállítást nyert.

A 42·5 m. hosszú és 6 m. széles raktárhelyiségen kívül, egy 6 m. hosszú s 5 m. széles előszobát, egy ugyanakkora könyvtárnoki dolgozószobát s egy 10·5 m. hosszú, 6 m. széles olvasótermet bocsátott rendelkezésre s rendezett be a könyvtár céljaira a fenntartó hatóság, amely 50.000 K-án felüli összeget áldozott a könyvtár ez újabb elhelyezésére. A könyvtári szolgálat céljaira a könyvtári bizottság előterjesztésére az egyházkerületi közgyűlés egy könyvtárőr, egy könyvtári segéd s egy szolga alkalmazását s ezek javadalmazására 1380 K-át engedélyezett, a dologi kiadásokra pedig 200 K-át.

A könyvtár fejlesztésére az államsegély szolgált, amelynek terhére 1168 K-án eszközöltettek újabb beszerzések (25 mű, 70 kötetben, 88 drbban). A befolyt ajándékokkal együtt 79 művel szaporodott a könyvtár állománya, mely jelenleg 20621 műből (32104 kötet, 31153 drb) áll.

Az átköltözés és rendezés miatt fél évnél hosszabb ideig szünetelvén a használat, a használati statisztika csak 32 látogatót s 47 használt könyvet mutathat fel.

Debreczenben a *ref. főiskolai könyvtár* fejlődése és forgalma örvendetes méreteket mutat. A 3806 könyvből, 4103 apró nyomtatványból s 1 kéziratból álló évi szaporulattal az állomány 90.865 könyvre, 53.542 aprónyomtatványra s 5900 kéziratra emelkedett. A gyarapításra az 1800 K államsegélyen kívül 9140·31 koronát fordított a fenntartó hatóság. A látogatók száma 13.955, a használt műveké 19.368. Nincs azonban ebbe beleszámítva a dolgozószobában szabadon használt kézikönyvtár forgalma, sem pedig a bölcsészeti kar hallgatói számára kiadott műveknek állandóan 3—4000 közt ingadozó száma.

A könyvtárnak állandó baja, hogy a könyvtárigazgató kivételével a könyvtár személyzete folyton változik. A szerényen javadalmazott könyvtártiszti állásokat a lelkész- és tanárjelöltek csak átmeneti állásnak tekintik. E bajon csak a könyvtárnak — a főiskolának egyetemmé való fejlesztésével kapcsolatosan —

egyetemi könyvtárrá fejlesztése lesz hivatva segíteni, amikor is állandó személyzetet kell a könyvtárnak nyernie.

A mult évben a könyvtárnak két kézirata jelent meg nyomtatásban, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadásában: a wittenbergi bursa jegyzőkönyve és a kollégium tanulóinak névsora. Egy értékes középkori kodex is került elő a könyvtár anyagából, mely a Rota Romana határozatainak hiteles kivonatait tartalmazza 1374-től kezdve. Ez is kiadásra vár. Az idevonatkozó irodalom tanulmányozására és beszerzésére azonban 2000 K államsegélyre volna szükség.

A *Városi Múzeum* könyvtára 625 drbnyi, nagyobbrészt ajándékozás útján nyert szaporulatában jelentékeny számmal vannak képviselve a Debreczenre vonatkozó nyomtatványok, kéziratok, oklevelek. A könyvtár állománya 10.185 drb.

Désen a *Szolnok-Dobokamegyei Irodalmi, Történelmi és Ethnographiai Társulat könyvtárának* életében alig akad valami, miről beszámolni érdemes. Az 1532 kötetből álló könyvanyag között, melynek gyarapítása csak az államsegélyből történik, a könyvtár gondozásával megbizott főgimnáziumi igazgató jelentése szerint, alig 40—50 olyan mű van, melyeknek a közönség előtt használati értékük van. A többi könyv legnagyobb részt történelmi szakkönyvtárba való adattár, okmánytár. Szépirodalmi művek nincsenek. Jóllehet a könyvtár naponta nyitva volt, az egész év folyamán 41 látogató 137 könyvet használt. A könyvtárt az áthelyezett dr. Lukinich Imre tanártól Teleki Endre tanár vette át.

Déván a *Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat könyvtára* 16 kötettel gyarapodott, amelyek mind ajándékozás útján jutottak a múzeum birtokába.

Eperjesen az *ág. h. ev. kollégium könyvtárának* ügyét a mult év jelentős lépés lépéssel vitte előbbre. Március elején megnyitható volt az olvasóterem, mely attól kezdve hetenkint öt délutánon volt nyitva. A nyár folyamán megkezdődött a kollégium épületében az új főgimnáziumi épület elkészültével összefüggő átalakítás munkája. Ennek során már 1912-ben elkészült két új könyvtári helyiség, a könyvtárosi szoba s a nyilvános olvasó-

terem, az év végére pedig a tanári olvasóterem is a rendbehozatalhoz közel volt.

A betűrendes kézi katalogus készítése 1912-ben tovább folyt; elkészült a pedagogia, jog- és államtudomány, történelem, orvostan, gyógyszerészet, gazdaságtan, technologia, építészet, haditudomány, szabadkőművesség, bibliográfia és naptárak katalogusa. Az új könyvtári helyiségek berendeztéig a katalogus teljesen kész lesz.

Az év folyamán a könyvtár 444 kötettel bővült. A gyarapításra 800 K államsegélyen kívül a fenntartó hatóság 1857·66 Kt fordított. A könyvtár törzsállománya csak a rendezés befejezése után lesz megállapítható.

Győrött a *városi közkönyvtár* vezetőségének főkép a könyvanyag gyarapítására volt gondja. A 2000 K városi javadalomnak 1546 Kt kitevő felhasznált részéből 1143 K, a 800 K államsegély pedig egész összegében könyvbeszerzésekre fordíttatott. A könyvtár törzsanyaga az évi 2145 drb szaporulattal 35.455 drbra emelkedett. Az olvasóteremben 528 látogató 764 kötetet használt, 489 kölcsönző pedig 2729 kötetet vett ki.

Gyulán a *Békésvármegyei Múzeum* szakkönyvtára 55 folyóirattal gyarapodott.

Gyulafehérvárott az *Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egylet könyvtárának* állománya 182 drb önálló művel és 3 hirlappal 4130 drb könyvre és füzetre, 36 évfolyam hirlapra, egyéb könyvtári anyaggal összesen 4190 drbra emelkedett. Főkép történelmi, nevezetesen a római kort tárgyaló szakmunkák beszerzésére helyeztek súlyt.

A *Batthyány-Intézet* nagyhirű könyvtára s egyéb gyüjteményei az 1912. évben helyeztettek állami felügyelet alá az intézet felettes hatóságának, az erdélyi püspök úrnak kívánságára.

Gróf MAJLÁTH G. Károly püspök a legmelegebben gondjaiba vette az intézet felvirágoztatásának ügyét. Az 1912. évben testvéreivel együtt 4511 K költségen egy páncéltermet létesíttetett a könyvtár nagyszámú ritkaságainak, kodexeinek, ősnyomtatványainak elhelyezésére. Azután megengedte a könyvtár duplumainak

értékesítését, minek folytán az intézet 4400 K rendkívüli bevételhez jutott s előnyös cserékbe bocsátkozhatott a papnevelő intézet, valamint az Erdélyi Múzeum könyvtáraival. Az eddig elkülönítve őrzött FOGARASSY-könyvtár mintegy 4500 kötetének az intézet könyvtárába való szerves beillesztését is megengedte a püspök úr. Eddig a hazai és egyetemes történelmet tárgyaló műveket cédulázták s osztották be. Azért a katalogusban, valamint minden kötetben a beleragasztott FOGARASSY-exlibrisz által a származást nyilvántartják.

Október havában az Erdélyi Múzeum-Egylet vándorgyűlése alkalmából az intézet igazgatója, dr. SZENTIVÁNYI Róbert az intézet második emeleti három termében kiállítást rendezett, mely egyházművészeti, könyvkötési, exlibrisz- és kodexosztályból állott. A látogatókat egy alkalmi «Kiállítási Kalauz» tájékoztatta. A kiállítás megnyitásával kapcsolatosan történt meg a «MAJLÁTH-terem»-nek elnevezett páncélszoba ünnepélyes megnyitása is.

A könyvtár számbavett állománya 34.630 kötet könyv, 945 füzet, 846 kézirat és mintegy 2000 oklevél. A kéziratok, oklevelek, térképek azonban még nincsenek pontosan leltározva. A mult évi gyarapodás jelentékeny részét a püspök úr adományai s a néhai FÁBIÁN Sándor nagyprépost hagyományai teszik. Az évi szaporulat 2372 kötet, 945 füzet és 12 oklevél.

Az intézetnek 59.223·41 K alapítványi jellegű vagyona van, melynek 3000 K-n felüli kamatából s közel 10.000 K pártfogói adományból kb. 2000 K személyi kiadásokra, 4000 K-n felüli összeg gyarapításra, kb. 5500 K butorozásra és fölszerelésre s kb. 800 K egyéb fenntartási költségekre fordíttatott.

Hódmezővásárhelyen a *ref. főgimnázium nyilvános könyvtárában* amellett, hogy kényelmesen berendezett olvasóterem áll a közönség rendelkezésére, a könyveknek az olvasóteremben való használata folyton csökken. Az egész év 208 nyitási napján mindössze 31 egyén olvasott a könyvtárban 34 művet 36 kötetben; (1910-ben 97, 1911-ben 74 olvasó volt). A kölcsönzés azonban állandóan emelkedik: 1910-ben 355 kölcsönző 401 művet (619 kötet), 1911-ben 443 kölcsönző 720 művet (902 kötet) s a mult

évben 640 kölcsönző 1044 művet (1283 kötet) vett ki, túlnyomó számban szépirodalmiakat.

A könyvtár állománya a 255 műből, 340 kötetből álló évi szaporulattal együtt: 8570 mű, 13.430 kötet könyv, 111 mű, 707 kötet hirlap, 84 apró nyomtatvány, 5 térkép és 2351 mű, 2738 kötet egyéb könyvtári anyag.

Ipolyságon a *Honti Múzeum könyvtárában* az 1911-ben rendezés alá került 4500 művön felül a mult évben ismét 1453 mű vétetett katalogusba. De még tekintélyes mennyiségű könyvanyag vár rendezésre. Az előző évben beszerzett könyvszekrényekhez 2 új szekrényt szereztek be 240 K értékben. A könyvtár őre dr. HERCZEG József vm. aljegyző. A látogatók száma 32, a használt művek száma 140 volt.

Kassán a *Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum könyvtára* 1910-ben vétel útján 1264 művel (2499 drb), ajándék útján 450 művel (816 drb); 1911-ben vétel útján 6924 művel (9833 drb), ajándék útján 620 művel (792 drb); 1912-ben vétel útján 5187 művel (9944 drb), ajándék útján 192 művel (231 drb) gyarapodott. E számokba a köteles példányként beérkezett apró nyomtatványok nincsenek belevéve. 1910-ben 3342 olvasó 3957 művet használt s 1166 kölcsönző 1507 kötetet vett ki; 1911-ben 3853 olvasó 4404 művet használt s 1926 kölcsönző 2494 kötetet vett ki; 1912-ben 3610 olvasó 4488 művet használt s 3365 kölcsönző 3971 kötetet vett ki.

Kecskeméten a *Városi Könyvtár és Múzeum* életének legfontosabb eseménye az új múzeumi palota céljaira 200.000 K államsegély engedélyezése a folyó évtől kezdődően 20.000 K-ás részletekben. A város is jelentős intézkedéseket tett az intézet jövőjének biztosítása érdekében. Önálló könyvtári és múzeumőri állást is szervezett, melyre az augusztusi közgyűlés dr. SZABÓ Kálmánt, aki 1911. február 1-je óta ideiglenes minőségben dolgozott az intézetnél, választotta meg. Ezenkívül pedig gondoskodott róla a város, hogy a levéltárnoki állás viselője ezentúl szintén a városi levéltárnál dolgozzék (évek óta a levéltárnok a rendőrségnél dolgozott), úgy hogy dr. SZILÁDY Károly főlevéltárnok ezentúl egész

munkaerejét a könyvtár és múzeum igazgatásának szentelheti majd.

A könyvtárnak nagymérvű gyarapodásban volt része. 1800 koronán felüli városi javadalomból s 7500 K államsegélyből (részben az 1908. és 1909. években nyert 10.000 K-ás rendkívüli államsegély terhére) 1838 kötetből álló 798 munkát vettek. Ez anyag feldolgozásán kívül az első években szerzett munkáknak a későbbi évekéihez hasonló rendszeres leltározását is pótolták.

Keszthelyen a *Balatoni Múzeum* könyvtárát néhány balatonmelléki vonatkozású könyvön és régi kéziraton, valamint a folyóiratok folytatásain kívül főkép a madárgyüjtemény szakszerű kezeléséhez szükséges két nagyobb munkával gyarapították. Egy új állvány beszerzése a rendes könyvtári kezelést s a rendezést egyidőre ismét lehetővé tette. Az összes évi gyarapodás 117 drb volt, ebből 82 könyv. Az állomány 3499 drb (1899 könyv). Nyilvános használatra nincs berendezve.

Késmárkon az *ág. hitv. ev. lyceumi könyvtár*nál nem vált be az előző évi jelentésnek ama jóslata, hogy a forgalom a jövőben már nem fog emelkedni a könyvtárnak a modern szépirodalomban s újabb tudományos munkákban való szegénysége miatt. A könyvtár javadalmát ugyan nem fokozták s így a közönségnek az említett művek iránti igényei csak kevéssé nyerhettek kielégítést, mégis 1582 látogatója volt a könyvtárnak, akik 4219 kötetet használtak az előző évi 1482 látogató által használt 3577 kötettel szemben. Az emelkedés nagyobbrészt a feloszlott Olvasókör könyvtárából bekebelezett, továbbá a néhai KLEIN Pál lyceumi tanár hagyatékából megszerzett s a néhai GÖRGEY István által hagyományozott szépirodalmi művek javára írható, amelyek kedvéért a felnőtt közönség s különösen a hölgyek mind fokozottabb mértékben keresik föl a könyvtárt.

Néhai GÖRGEY István hagyatékából 142 művet örökölt a könyvtár 235 kötetben. Köztük több a szabadságharcra vonatkozó becses mű. Az összes évi gyarapodás 582 drb, ezekkel együtt a könyvtár állománya 45.140 könyv, 280 hírlap, 623 aprónyomtatvány, 69 térkép, 219 kézirat, 124 oklevél és 20 egyéb könyvtári anyag.

Kiskúnfélegyházán a *Városi Múzeum* életében a mult esztendő fordulópontot jelentett: az új városházi palota felépült s az ennekfolytán megüresedett «kis városháza» emeleti helyisegeit a város a KALMÁR-féle alapból fizetendő évi 800 K bérösszegért kibérelte s a múzeum céljaira átengedte. A nyári hónapok alatt az új helyiségeket kellő rendbe hozták s erre megkezdődött a múzeum anyagának a főgimnázium épületében eddig birt alkalmatlan helyiségekből való átszállítása. A könyvtár anyaga már az új helyiségben van, végleges rendezéséhez azonban még szükséges a butorzat kiegészítése. A villamos világításnak az olvasószobába és a könyvraktárba való bevezetése iránt lépések történtek. Az évi gyarapodás 189 kötet volt. A használat a folyamatban levő rendezés miatt csekély volt: 18 látogató 53 kötetet használt.

Kiskúnhalason a *ref. főgimnáziumi könyvtár* használatában az előző évihez képest csekély csökkenés mutatkozik, amit a könyvtár vezetője azzal indokol, hogy a gimnáziumi tanulók csak a legritkább esetben kaphattak ki könyvet. 132 nyitási napon 649 látogató 1662 könyvet használt. Az erősen használt tanári könyvtár forgalma nincs ebbe beleszámítva. A könyvállomány gyarapítására a fenntartó testület 250 K-nyi javadalma s 726·49 K államsegély használtatott föl. Ebből 110 kötet könyvet szereztek be. Az ajándékba kapott 44 kötettel együtt 36.990 kötetre emelkedett a könyvtár állománya, melyben ezenfelül 200 térkép s 86 kézirat van.

Kolozsvárott az *Erdélyi Kárpát-Egyesület Múzeuma* a helyiségkérdés bizonytalansága és az egyesület teljes anyagi kimerültsége miatt csak alig-alig fejlődik. Az intézet könyvtára 108 darabbal gyarapodva 3017 darabra szaporodott, 191 látogató 571 darabot használt.

Komáromban a *Vármegyei Könyvtár* egyelőre még szomorú, de a kulturpalota építkezése folytán már legközelebb kedvező megoldást nyerő helyiségviszonyai mellett is valóban élénk működést mutathat föl. A könyvanyag több nagyobb adomány (id. SZINNYEI József 645 drb, GHYCZY Kálmán 426 drb) és az államsegélyből könyvbeszerzésre felhasznált 480 K vétel útján összesen

1569 drbbal gyarapodva 37.370 drbra emelkedett. A szerzemények közül jelentősebbek az id. PÉTZELInek, a komáromi költő-papnak, a franciás iskola vezérének munkái s néhány JÓKAI első-kiadás. A könyvtár 90 nyitási napon 14.336 művet 18.292 kötetben adott kölcsön 1237 olvasónak. Ily forgalom és a rossz elhelyezés mellett a csekély számú személyzet még az új anyagot nem dolgozhatta fel. A feldolgozott KULTSÁR-könyvtár katalogusát anyagi eszközök hiányában nem lehetett kiadni. Ezidőszerint a GHYCZY-könyvtár áll feldolgozás alatt. Az év utolsó napjaiban a vármegye közönsége az 1913. év elejétől kezdődő hatállyal átadta a könyvtárt a JÓKAI Közművelődési és Múzeumi Egyesület kezelésébe. A tulajdonjogot fönntartotta magának a vármegye, azonban a könyvtáralap jövedelmeit számadási kötelezettség nélkül átengedte az egyesületnek.

Losonczon a *városi könyvtár* 174 kötetnyi szépirodalmi és 127 kötetnyi tudományos irányú művel gyarapíttatott állami és városi segélyből. Az év végén állománya 16.579 műből, 24.659 kötetből állt. Kötés alá került 210 kötet. 300 nyitási napon 70 fizető látogató 6336 kötetet használt. Az olvasási dijakból (1 hó 1 K, 1/4 év 2·50 K, 1/2 év 4·80 K, 1 év 9 K) 379 K bevétel folyt be.

Lőcsén az *ág. h. ev. egyház könyvtárában* az új rendszerű cédulakatalogus szerkesztése tovább folyt. Előhaladását, miként az előző évben is, a sok kolligatumban előforduló régi doktori disszertációk hátráltatják. A gyarapodás 29 drb ajándék- és 81 drb vételből állt. Az évi 400 K államsegélyből történelmi, irodalmi, pedagogiai és természettudományi műveket szereztek be.

A látogatók száma 93 volt, a használt anyag darabszáma mindössze csak 72; ez abból érthető meg, hogy az október havában Lőcsén ülésező Országos Luther-Társaság tagjai csupán megszemlélték a könyvtárt. Az érdeklődés fölkeltése céljából KAUFMANN Aurél könyvtáros ez évben is folytatta a könyvtár ritkaságainak bemutatását a serdültebb ifjúság számára.

Marosvásárhelyen a 800.000 K költséggel épült *Ferenc-József közművelődési ház* részére a vall. és közokt. minisztérium 1911-ben

600.000 K államsegélyt biztosított akkép, hogy a város által fölveendő emez összeg évi részlettörlesztései fejében az 1910. január 1-étől kezdődő s az 1959. dec. végéig terjedő 50 évre évente 15.000 Kt folyósított. A helyi érdekeltség a közművelődési ház berendezési költségeihez 50.000 K-val járult hozzá, mely összeg az 1912. év folyamán fizettetett be. Az 1912. év végéig a teljesen elkészült ház berendezési munkálatai és a könyvgyüjtés foganatosíttattak, a további programm a gyüjtemény szaporítása volna, mely célból föltétlenül szükséges, hogy a közművelődési ház költségeinek fedezésére már korábban kilátásba helyezett 25.000 koronás főfelügyelőségi államsegélyt 1914-ben az intézet kapja. A könyvtár megnyitását 1913 nyarára tervezték.

Máramarosszigeten a *ref. főiskola könyvtára* a mult év nagyobb részében zárva volt. A vízvezetéki csöveknek a nyári szünet alatt megkezdett lerakása a könyvtár helyiségeiben oly zűrzavart okozott, hogy azokat az év végéig már meg sem lehetett nyitni. Igy mindössze 65 nyitási napja volt a könyvtárnak, melyeken 495 látogató 926 kötetet használt.

A gyarapodás 299 kötetet tett; ezekkel együtt 20.336 könyv, 7292 hirlap, 652 apró nyomtatvány, 130 térkép, 1000 kézirat, 4686 oklevél és 118 egyéb könyvtári anyag van a könyvtárban, összesen 33.924 drb. A könyvek köttetése az elmult évben egészen fönnakadt, mert a könyvtár rendes könyvkötője az általános drágaságra hivatkozva, 25% áremelést kért s az igazgatótanács által erre megajánlott 15%-ot el nem fogadva, beszüntette a munkát.

Miskolczon a *Borsodmiskolczi Közművelődési Egyesület Múzeumi osztályának* 1911—1912. évi működéséről s a *Borsodmiskolczi Múzeum* állapotáról 32 oldalas nyomtatott Jelenlést adtak ki. A személyi ügyek közül megemlítendő, hogy a múzeumnak évek óta buzgón működő könyv- és levéltárosa, Brósz Károly elköltözött Miskolczról. A *könyv- és levéltárban* folytatódott a levéltár rendezése, melynek során a Horváth Lajos-féle könyvtárral nyert országos érdekű oklevelek s a diósgyőri koronauradalom levéltára nyertek feldolgozást. Az évi gyarapodás 236 drb volt.

Az *ág. h. ev. egyház könyvtára* az elmult évben 50 drbbal gyarapodott ajándék és letét útján. Az intézetnek a törzsvagyon utáni kamatokból származó 300 K-nyi javadalmát egész összegében személyi kiadásokra fordították. Hogy a könyvtárt használta-e valaki, arról nem érkezett adat. Arra sincs kilátás, hogy a könyvtárnak már folyósított 20.000 K építési államsegély célszerűen fölhasználtassék, miért is a Főfelügyelőség lépéseket fog tenni, hogy az összeg a miskolczi kulturház részére utaltassék át.

Nagybányán a *Városi Múzeumnál* a szűk elhelyezési viszonyok tekintetében nem állt be javulás. A könyvtár anyagát egy pár értékesebb művészi irányú művel gazdagították, tekintettel Nagybánya festőtelepére. A könyvállomány 6433 darabra emelkedett.

Nagyenyeden a *Bethlen-Kollégium gyüjteményei* közül a *könyvtár* 728 drbbal gyarapodott, nagyobbrészt vétel útján. A látogatók száma 354 volt, akik közül 68 volt a városi és vidéki közönségből való kölcsönző, a többi tanár és tanuló. A használt anyag 5002 darab. A könyvtár anyaga 22.529 mű 42.459 darabban, amihez még 2699 duplum és egy 2763 drbból álló gyászjelentés-gyüjtemény járul.

Nagyszombatban a *Városi Közkönyvtár és Történeti Emléktár* életében szomorúan emlékezetes marad az 1912. év: Alszeghy János, az intézmény alapítója és gondozója, hosszas betegség után elköltözött az élők sorából. Halála után a könyvtár gondozását fiának, dr. Alszeghy Zsolt fővárosi áll. főgimn. tanárnak főkezelése mellett az elhunyt özvegyére bízta a Pozsonyvármegyei Közművelődési Egyesület nagyszombati fiókja. A könyvtárórák ősszel újból megkezdődtek s csak az ereklyetár maradt egyelőre zárva alkalmas vezető hiányában. A könyvtár részére beérkezett adományok közül fölemlítendő Strasser Viktor szomolányi körorvos 185 kötetnyi, nagyobbára külföldi szépirodalmi műből álló hagyatéka. Az egész évi gyarapodás a könyvtárnál 649, a történeti emléktárnál 7 drb volt. Az állomány a könyvtárnál 11.028, az emléktárnál 3069 drb. A látogatók száma 44 könyvtári nyitási napon 524 volt, a használt anyag darabszáma 2536.

Nagyváradon a *Biharmegyei és Nagyváradi Régészeti és Történelmi Egylet Múzeuma* inkább szakkönyvtár jellegű gyüjteményéből 100 drbot használtak.

A *Városi Nyilvános Könyvtár* az 1912. évben helyeztetett állami felügyelet alá s működése is tulajdonképen ez évben vette kezdetét. A működés első esztendejéről BODNÁR János könyvtárőr 27 nyomtatott oldalra terjedő jelentésben számol be, részletesen leírva a könyvtár keletkezésének történetét. A könyvtár állománya 8491 kötet. A nyitási napok száma a közönség részére szept. 14-én történt megnyitás óta 109 volt, amikor is 11.456 látogató 11.824 kötetet használt, úgy hogy egy napra átlag 105 olvasó esett 109 kötettel. A könyvtári szolgálatot egy könyvtáros s egy ideiglenes segédőr látják el. Az összes személyi kiadás 5240 korona; a helyiség bérösszege 2800 K; az egész évi költségvetés összege 11.700 K, amiből 1500 K volt új beszerzésekre szánva.

Nyitrán a *Nyitravármegyei Múzeum* gyüjteményei közül a könyvtárban MIKLÓSSY Ferencz könyvtáros a nyár folyamán reviziót s tisztogatást végzett, kiválogatva a kötendő műveket. Az eddig több műnek számított egybetartozó füzetek egy műnek számíttatván, az állomány az előző évi 15.087 drb helyett 14.317 darabot mutat föl, amely szám az év folyamán 168 drbbal emelkedett. Az ősztől kezdve a gimnáziumi tanulók részére a könyvek kikölcsönzését beszüntették. Az érettebb közönséget falragaszok útján igyekeznek a könyvtárra figyelmessé tenni s az érdeklődés láthatólag emelkedik is. 292 látogató 869 kötetet olvasott.

Pápán a *ref. főiskola könyvtára* hathatósan szolgálja a közművelődés fejlesztését, mert a szépirodalmi irányban nem is fejlesztett tudományos jellegű anyagból 1478 látogató 5209 kötetet használt a 304 nyitási napon, d. u. 2—4-ig. A gyarapodás 1105 darab volt, miáltal a törzsanyag 38.484 drbra emelkedett, amely számba kb. 2000 duplum nincs beszámítva. Az 1900—1911. évi szaporulatról ez évben megjelent könyvjegyzék kiadására a főiskola 2763 K-át áldozott.

Pécsett a *Városi Múzeum* gyüjteményei közül a könyvtár van most a legmostohább helyzetben: el van raktározva a városházán

s bár katalogusai készek, nem használható. Ajándékozásokból 426 drbbal 7578-ra emelkedett az állománya.

Poprádon a *Magyarországi Kárpát-Egyesület Múzeuma* könyvtára részére 46 ajándékmű érkezett be; az államsegély terhére természetrajzi szakmunkák és folyóiratok szereztettek be. Az összes gyarapodás 95 drb volt. Az állomány 7195 drbjából 54 kötetet használtak.

Pozsonyban a *Városi Közkönyvtár* jövőjét illetőleg a város törvényhatósági bizottsága a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kívánságához képest elhatározta, hogy a városi közkönyvtár egész állagát átadja az új egyetemi könyvtár céljaira a jelenlegi közkönyvtárosnak vezetői minőségben való átvétele mellett. Egyben a könyvtár ügyét kikapcsolva az új múzeum épülete létesítésének ügyéből, 300.000 K-t az egyetemi könyvtár létesítésére szavazott meg, a közkönyvtárra nyert 40.000 K államsegély és kamatai beszámításával. Egyelőre a könyvtár elhelyezési viszonyai nem javultak. Az új városházának a városi hivatalok által legközelebb leendő elfoglalásakor a könyvtárelhelyézésén — ideiglenesen — javítani fognak.

1912-ben 2387 könyvvel, 21 hirlapkötettel és 18 kézirattal gyarapodott a könyvtár. Városi javadalomból közel 3000, államsegélyből 825 K-t fordítottak könyvbeszerzésre. A feldolgozott könyvanyag — a törvényhatósági bizottság határozatából a Városi Népotthon, a Terézvárosi Népotthon, Kereskedelmi Testület és Iparegyesület között szétosztott 1795 többespéldány levonásával — 25.680 drb. A Főfelügyelőség néhai Siegmeth Károlynak 2000 köteten felüli főkép természettudományi, technikai és turisztikai művekből álló könyvtárát megvásárolván, azt — tekintettel az új egyetem igényeire — e könyvtárban letéteményezte.

Az olvasóterem 242 egész és 61 félnapon volt nyitva. Ez idő alatt 2810 olvasójegyet állítottak ki. Az olvasóteremben használt anyag darabszáma 4587, 911 térítvényre 4477 kötetet adtak ki kölcsön. Összesen 3721 látogató (1911 : 2836) 9064 drbot (1911 : 8068) használt. A kikölcsönzött művek közül 2600 kötet óvadék mellett adatván ki, a kezelt óvadékösszeg 7835 korona (1911 : 6899 K) volt.

Rimaszombaton a *Gömörmegyei Múzeum* történetében az 1912. év fordulópontot jelent, mert ez évben a múzeumi gyüjtemények elhelyezésére szolgáló helyiségeket teljesen átalakították, kellően bebútorozták s a gyüjteménytárgyakat megfelelő selejtezés után véglegesen elhelyezték. A gyüjtemények őrzését is megoldották: a szabadlakás ellenében Kovács Alajos személyében igen alkalmas felügyelőt találtak.

Az átalakítás és fölszerelés az eddigi munkálatokkal még koránt sincs kimerítve, de ki van merítve az e célra rendelkezésre álló pénzösszeg. És így nem a további programmról, hanem csak a további szükségletről lehet beszámolni. Szükséges volna mindenekelőtt az épület balszárnyának a jobbszárnyhoz hasonló átalakítása a közkönyvtár céljaira. Itt rendelkezésre áll még 3 nagy terem, 1 kisebb szoba és a jelenlegi igen tágas illemhely előszobájával együtt. A termek közül 2 könyvtári terem lenne, 1 pedig nyilvános olvasóhelyiség, amelyben a tervbe vett előadások is megtarthatók volnának. Mindezeket a helyiségeket a szükségletnek megfelelően kell bútorozni és villanyvilágítással fölszerelni. A most folyó városi vízvezetéki és csatornázási munkálatokból kifolyólag a város elrendelte, hogy a csatornázás a város területén fekvő összes házakban foganatosítandó, ami szükségessé teszi, hogy rövid és záros határidőn belül a múzeumépület telkét csatornázzák és a vízvezetéket bevezessék. Az emeleti lépcső kijavítása, az épület külső homlokzatán kivánatos kisebb átalakítások, az udvar rendezése, végül a kapualj nagyobb átalakítása szintén kívánatos. Mindezeknek a munkálatoknak teljes keresztülviteléhez körülbelül 15.000 K szükségeltetnék.

A könyvtárnak jelentékeny gyarapodása volt azáltal, hogy a helybeli kaszinó átengedte 3030 műből (4563 kötet) álló könyvtárát, a hozzátartozó 7 drb üvegezett vörösfenyő-szekrénnyel együtt. A könyvtár anyagában a túlnyomó szépirodalmi rész mellett sok tudományos mű és folyóiratoknak becses sorozatai is vannak. Ugyancsak a mult évben vették át, de szekrények hiányában még nem állíthatták fel a ref. egyházmegye könyvtárát, mely egyelőre 26 ládába van zárva. Végül átvették Terray Istvánnak

973 könyvből és füzetből, jórészben régészeti és történelmi szakmunkákból álló hagyatékát is, melyben 32 oklevél is van az 1338—1539-ig terjedő időből. E hagyaték egyelőre nincs még a többi anyag közé beosztva. A könyvtár gyarapodása a ref. egyházmegyei könyvtár feldolgozatlan anyaga nélkül 5841 drb. Az egész állomány 25.993 drb, amiből 13.521 drb könyv.

Sárospatakon a *ref. főiskola könyvtára* ajándékozásból 1232, állami segélyből 178, a főiskolai javadalomból 226 drbbal gyarapodott. Az 1200 K államsegély s 2000 K főiskolai javadalom a hiányok folytatólagos pótlására s tudományos jellegű új könyvek beszerzésére szolgált. Az ajándékok közül kiemelendők: Lévay József költőé, aki Kazinczy Gábornak 45, hozzáintézett levelét magyarázó bevezetéssel együtt; dr. Buza László jogtanáré, aki atyjának, Buza Jánosnak 539 könyvét; Szinyei Gerzson ny. főiskola tanáré, aki Tompa Mihály 9 eredeti levelét; id. Zsoldos Benő, ny. főgimn. tanáré, aki 265 kötet könyvét küldte ajándékul a könyvtárnak. Harsányi István könyvtáros folytatta a kézirattár rendezését s 551 újabb darabot dolgozott fel.

A törzsállomány az év végén 53.852 könyvből és 856 kéziratból állott. 260 nyitási napon 1070 esetben 3049 kötet kölcsönöztetett ki.

Selmeczbányán a *Városi Múzeum és Könyvtár* vezetését az elmult évben ideiglenesen Vörös Ferenc tb. városi főjegyző látta el. A közkönyvtárt Gonda József levéltári díjnok kezelte. A könyvállomány 167 drbnyi szaporulattal 3335 drbra emelkedett. 721 látogató 3563 drbot használt.

Sepsiszentgyörgyön a *Székely Nemzeti Múzeum* vezetősége elé a letünt év két jelentős feladatot tűzött: az 1911. év nyarán megkezdette az építkezés befejezését és az új múzeum berendezésének, jövő fenntartásának és fokozatos fejlesztésének tervszerű előkészítését. Az első feladat az év végére megoldást is nyert.

A könyvtárban az 1912. évben nagyobb összeget (375 K) igénylő könyvkötéseket végeztettek. A 629 drbnyi évi gyarapodással a törzsállomány 61.606 drbra emelkedett. Az év folyamán 250 látogató 1300 kötetet használt.

Sümegen az *Állami Darnay-Múzeum* könyvtárát GABÁNYI Árpád szinművész nyugalomba vonulása alkalmával 188 drb, színészettörténeti szempontból nagybecsű kéziratból, levelekből, fényképekből és kitüntető érmekből álló gyüjteményével gazdagította.

A könyvtári államsegélyből az irodalmi kézirat-gyüjtemény KÖLCSEY, TOMPA, JÓKAI, továbbá KRAJNER Imre, a sümegi születésű író, költő s törvénytudós leveleivel és kéziratával, az okmánytár néhány oklevéllel s a «Kisfaludy-terem» KISFALUDY Sándor és Károly némely hiányzó első kiadású művével s arcképével gyarapodott. 200 K rendkívüli államsegélyből megvétetett KISFALUDY Sándor «Somlyó» cimű örökbecsű regéjének kézirata. A KISFALUDY-gyüjteménynek azonban ezeken kívül volt egy igen nevezetes nagy gyarapodása: 1500 K rendkívüli államsegélyen sikerült megszerezni a KISFALUDY-család birtokában volt összes KISFALUDY-ereklyéket, KISFALUDY Sándornak és SZEGEDY Rózának 148 drb emléktárgyát. Közöttük van a költőnek 67 kézirata, üveges könyvtárszekrénye és testőrkori katona-ládája vasból.

Szabadkáról a *Városi Múzeum- és Közkönyvtárról* nem küldtek évi jelentést.

Szamosújvárt az *Örmény Múzeum* könyvtára 103 drbbal gyarapodott, ezzel a könyvtár egész állománya 1742 kötetre emelkedett.

Szatmárt a *Kölcsey-Kör Múzeumát* leginkább csak önkéntes adományozások gyarapítják. Csupán a könyvtárt fejlesztik az államsegélyből eszközölt vételekkel. 33 drbnyi vétel és 377 ajándék 4782 drbra növelte az állományt, melyből a 190 látogató 942 darabot használt.

Szászvároson a *ref. Kún-Kollégium könyvtárának* forgalma állandóan emelkedőben van; 231 egyén (1911 : 173) 3720 kötetet (1911 : 3210) használt. Az érdeklődést ébren tartotta az a körülmény, hogy úgy a 800 K államsegélyből, mint a kollégium által fedezett 1518 K fenntartási költség nagy részéből (1025 K) számos új szépirodalmi és tudományos mű szereztetett be. Az új szerzeményekkel és ajándékokkal 16.832 drbra emelkedett a könyvtár állománya. A rendezés munkája háromféle katalogus készítésé-

vel folyt: 1. leltári, 2. törzscédula katalogus és 3. kézi (vagy tájékoztató) használati katalogus, mely a rendre elkészülő szakok nyomtatott katalogusát van hivatva pótolni addig, míg a rendezés befejezte után ilyennek kiadását a kollégium munkába veheti.

Szegeden a *Somogyi-Könyvtár és Városi Múzeum* gyüjteményei közül a könyvtár 1396 kötettel 80.943 kötetre gyarapodott. Nyitva volt a könyvtár tíz hónapon át minden köznapon délelőtt 10—1, délután 4—7; a nyári két hónapban délelőtt 10—12. Az olvasók összes száma 14.329 (az előző évben 13.218); az olvasott művek száma 16.569 (az előző évben 15.790); az olvasók napi átlagos száma 57, legtöbb olvasó volt november 16-án: 111, legkevesebb június 13-án: 13. Házi használatra indokolt esetekben kikölcsönöztek 179 térítvényre 346 művet.

Szekszárdon Tolnavármegye Múzeuma fejlődésére jótékony hatással lesz, hogy a Tolnavármegyei Múzeumegyesület új alapszabályokkal, 130.000 K tőkével és 956 taggal biró Tolnavármegyei Közművelődési Egyesületté alakult át, melynek egy múzeumi és egy ismeretterjesztő szakosztálya van. A könyvtár nagyobbrészt csak a korábban járatni kezdett folyóiratok folytatásaival gyarapodott. A jövőben kilátás van arra, hogy olvasótermet is nyerjen a könyvtár, — ezidőszerint a 4520 drbnyi könyvállomány nincs nyilvános használatnak átadva, — t. i. a korábban őri lakásnak használt helyiségek egyike megüresedvén, azt egyelőre a nyári időszakban a múzeumot fölkereső kutatók, iparművészeti növendékek s helybeli műkedvelők munkatermeül rendezték be, de fűthető s könnyen hozzáférhető helyiség lévén, olvasóteremnek szánták.

Szentesen a *Csongrádmegyei Történelmi és Régészeti Egyesület Múzeumának* könyvtárát az év folyamán áthelyezték egy megüresedett városi épületbe, mely azonban máris szűknek bizonyult. Állománya 5967 kötet. Az okmánytár néhai Danielisz Károly hagyatékából közel 200 érdekes és fontos okmányt kapott.

Székesfehérvárt a *Fejérmegyei és Székesfehérvári Múzeum* könyvtára az irodában és a dolgozó helyiségben zárt szekrényekben van elhelyezve. Gyarapítására több szakmunkát szereztek be.

Állománya 403 mű (437 kötetben), 167 apró nyomtatvány, 41 térkép, 52 kézirat, 917 oklevél és 173 drb egyéb könyvtári anyag. Nyilvános használatra nincs nyitva.

Szombathelyen a *Vasvármegyei Kulturegyesület Múzeuma* gyüjteményei közül a könyvtárra 1000 K államsegélyt és 556 K egyesületi javadalmat fordítottak. Ebből kifizették a KAFFEHR-könyvtár vételárának utolsó részletét, továbbá az 1911-ben kiadott címtár költségét. A könyvtár leltározását is befejezték. A 104 nyitási napon 273 látogató volt a könyvtárban, akik 3641 drbot használtak. Állománya az év végén 46.964 drb.

Temesvárt a *Városi Nyilvános Könyvtár* vezetősége, mint eddig, ezúttal is iparkodott a könyvpiacon megjelent minden komoly tudományos vagy ismeretterjesztő mű beszerzése által a vezetése alatt álló intézményt fejleszteni. A beszerzésekre 1000 K államsegélyen kívül közel 2000 K városi javadalom fordíttatott. Ajándékokkal együtt 1449 tételben 3125 kötet és füzet volt az évi gyarapodás, úgy hogy a könyvtár állománya — az évközben foganatosított revizió helyesbített adatai szerint — 44.148 kötet, a revizió alkalmával eszközölt becslés szerint 138.269·80 K értékben. A könyvtárnak saját kezelésében levő könyvkötő-műhelyében 1358 kötetet kötöttek be.

A használat örvendetes méreteket öltött. Az olvasótermet az az eddigi gyakorlattól eltérően nemcsak délután 3—7-ig, hanem délelőtt 8—12-ig is nyitva tartották 245 nyitási napon. A látogatók összes száma 8240 volt, akik 6345 művet használtak az olvasóteremben s 6190-et vettek kölcsön. Átlag tehát naponkint 34 egyén 52 művet használt.

Tiszafüreden a *Múzeum- és Könyvtáregyletet* a mult évben fájdalmas veszteségek érték TARICZKY Endre, ny. plébános, az egylet megteremtője s elnöke, valamint MILESZ Béla egyleti titkár és könyvtáros elhunytával. Könyvtárossá KÜRTHY Sándor közs. irnokot választották meg.

A könyvtár állománya 6104 drbra emelkedett. Fejlesztése túlnyomó részben a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa által a népkönyvtári javadalomból nyujtott államsegélynek köszön-

hető. Hetenkint kétszer volt nyitva. 86 látogatója 4328 kötetet használt, évi 2 K használati díj fejében.

Váczott a *Váczi Múzeumnak* két évtizedes, céltudatos munkával összehordott gyüjteményei október hó 6-án adattak át a nyilvánosságnak.

A könyvtár részére megszerzett váczi vonatkozású nyomtatványok és képek közül ki kell emelnünk egy 1598-ből való történeti művet, amelyben megvan az 1597-i váczi csata leírása, képpel. A könyvtár állománya 3725 könyv, 61 hirlap, 418 apró-nyomtatvány, 171 térkép, 110 kézirat, 45 oklevél és 467 drb egyéb könyvtári anyag.

Verseczen a *Városi Múzeum és Könyvtár* élénk használat és fokozódó gyarapodás által adta bizonyítékát annak, hogy hivatását jól tölti be. A mindinkább érezhető helyszűke ellen azonban még nem tehettek semmit, sőt az épület bővítésének terve is kútba esett azáltal, hogy a megszerezni óhajtott szomszédtelket az Osztrák-Magyar Bank vette meg fiókjának építkezéséhez. A könyvtár 598 drb ajándékot kapott s a városi törvényhatósági bizottság elhatározásából megkezdték a szerb nyelvű művek beszerzését is. Egy szükséges új szaklajstrom és új katalogus munkába vétettek. Az egész évi gyarapodás 1186 drb volt; az állomány 30.578 drb. 257 nyitási napon 6176 látogató 14.063 kötetet használt. A könyvtár kézipénztárát 433 K tartalommal az olvasóterem asztalából egy éjjel még ismeretlen tettesek elemelték. A régi városi levéltárt a belvárosi fiúiskola egyik teréből hely hiányában a padlásra kellett felvinni.

Veszprémben a *Veszprémmegyei Múzeum* könyvtárában az államsegélyből eszközölt vételekkel együtt 579 drb volt a gyarapodás; a törzsállomány 13.433 drb.

Zomborban a *Bácsbodrogmegyei Történelmi Társulat* szakkönyvtárának törzsállománya 1100 drbról 1139-re emelkedett.

A *Városi Közkönyvtárt* fönntartó könyvtáregyesület működése nem különbözik az előző évekétől. Az 1000 K államsegélyből, 1000 K városi segélyből s ugyancsak kb. 1000 K egyleti bevételből kb. 1500 K fordíttatott a könyvállomány gyarapítására,

kb. 1300 személyi kiadásokra s a többi egyéb fenntartási költségekre. Az évi gyarapodás 415 drb volt, az állomány az év végén 33.642 könyv. Az új gyarapodásról «Függelék» cimen pótcímtár jelent meg. A látogatók száma 160, a használt anyag darabszáma 8200 volt. Az új gyarapodás már alig volt a régi, szűk és boltozatos volta miatt könyvtári célokra alkalmatlan helyisegbe beszorítható. Új és alkalmasabb helyiségre azonban kilátás nyilt, amennyiben a DMKE Zomborban kétemeletes internátus épületet készül emelni s a megyei és városi hozzájárulás fejében alkalmas helyet adna a zombori múzeumnak és könyvtárnak is.

III.

Az állami felügyelet alatt álló népkönyvtárakról a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa 1912. évről kiadott jelentése alapján a következőkben számolunk be:

Az új nép- és vándorkönyvtárak fölállítása 60.535·60 K-ba került. A közművelődési és könyvtáregyesületek, olvasókörök és ifjúsági egyesületek közül 63 részesült könyvtárak létesítésére, illetve fejlesztésére segélyben, melynek összege 53.200 K-t tesz ki. Gazdasági népkönyvtárak kiegészítésére 3600 Kt adtak ki. A régibb könyvtáraknál évközben mutatkozó apróbb dologi kiadások, pótlások és javítások fedezésére s a könyvtárak cserélésének fuvarköltségeire 1000 Kt, a régibb könyvtárak kiegészítészolgáló 10 drb 30 kötetes vándorsorozat beszerzésére 2000 Kt, a népkönyvtári címjegyzék I. pótfüzetének költségére pedig 1500 Kt irányoztak elő. Végül a könyvtárkezelők jutalmazására 5000 Kt fordítottak.

Új népkönyvtárat ez évben a Tanács 39-et állított föl. E könyvtárak közül az Athenaeum r.-t. a fennálló egyézség folytán öt-öt drb., egyenként 400, illetve 300 K értékű népkönyvtárat díjtalanul szállított, úgy hogy az 1911. évi javadalmat 29 népkönyvtár könyvanyagának beszerzési költségei terhelték meg, még pedig egy 2000 K és huszonnyolc 1000 K értékű könyvtár beszerzésének költségei.

Ez állandó jellegű népkönyvtárak mellett a Tanács az 1912. évi állami javadalom terhére negyven, egyenként 500 K értékű vándorkönyvtárat állított föl, amihez még az Athenaeum által díjtalanul szállított két vándorkönyvtár járult.

Az 1912. évben létesített könyvtárak összes száma tehát 81-re rugott.

E könyvtárak fölállításáról az Országos Tanács március hó 22-iki ülésén határozott, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak július hó 23-án 56.819. sz. a. kelt jóváhagyása mellett. E könyvtárak az eddigi eljárásnak megfelelőleg könyszekrényekkel ellátva adattak át rendeltetésüknek. A könyvtárak könyvanyagának ára 50.000 koronát tett ki, a szekrények a 2000 koronás könyvtárnál 320, az 1000 koronás könyvtáraknál egyenkint 160, a kisebb könyvtáraknál pedig egyenkint 105·20 koronával számítva 10.235·60 koronába kerültek. Megjegyzendő, hogy a 160 K könyvszekrénytipusból az új könyvtárak számánál eggyel több szereztetett be, amely Czibakházára került, a Leányegyesületnek régebben adományozott könyvtár újabb gyarapodásának a befogadására. A könyvanyag és szekrények december hó végén küldettek szét rendeltetési helyükre.

Az itt összegezett nép- és vándorkönyvtárak elhelyezéséről a következőkben számolnak be:

A Tanács közvetlen felügyelete alatt kétezer koronás népkönyvtár a zalaegerszegi városházán állíttatott fel; egy-egy ezer koronás könyvtár már létező ezer-koronás könyvtár kétezer koronás sorozattá leendő kiegészítése gyanánt Balázsfalván, Czegléden és Szelistyén, új ezerkoronás könyvtárak Baján, Budakeszin, Budapesten Zuglónak és környékének kath. körében, Csernátfalun, Egerben az iparostanonciskolában, Erzsébetfalván az iparoskörben, Halmágyon, Kassán a cs. és kir. 34. gy. ezrednél, Kassán a ker. szociális egyesületnél, Kispesten az áll. munkástelepen, Kőhidgyarmaton, Nagykikindán, Öcsödön, Pápán, Pócsmegyeren, Pusztamérgesen, Rákospalotán, Sátoraljaújhelyen, Segesvárott, Selmeczbányán a ker. szoáiális egyesületnél, Tápén és Újszászon; egy-egy négyszáz koronás könyvtár Felsőszecsén, Léván,

Pöstyénben, Szikszón és Zólyomban a Mozdonyvezetők Otthonában; végül egy háromszázkoronás könytár Pozsonyban a m. kir. IV. honvédkerületi parancsnokság fogházában nyert elhelyezést. Az ötszázkoronás vándorkönyvtárak a következő helyekre kerültek: *a)* az Abaujtornamegyei és Kassai Közművelődési Egyesület útján: Pálházára; *b)* az Aradi Kölcsey-Egyesület útján: Szentleányfalvára; *c)* Baranya vármegyében a Pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület útján: Drávaszabolcsba, Gyüdre, Kishajmásra, Komlóra és Rádfalvára; *d)* a Beregvármegyei Közművelődési Egyesület útján: Hetére; *e)* Békésvármegyében a Békésvármegyei Általános Tanítóegyesület útján: Szarvasra a kákai, orosházi-úti, pusztakondorosi, rózsási és szélesúti iskolákba; *f)* Biharmegyében a nagyváradi Szigligeti-Társaság útján: Felsődernára, Kisszedresre, Okányra, Székelyhidra és Vaskóhra; *g)* a Borsodmiskolczi Közművelődési Egyesület útján: Mezőkeresztesre, Mezőkövesdre és Sajószentpéterre; *h)* Csongrádmegyében Szegedre az alsócsengelei, baktói és középgajgonyai iskolába és Tömörkényre az alvégi, felvégi és majsai-úti iskolába; *i)* Fejérmegyében Ráczalmásra azzal, hogy az itt lévő sorozat Kulcspusztára helyezendő ki; *j)* Hajdumegyében Debreczen-Kösélyszegpusztára és Kiskabára; *k)* Hunyadmegyében Szászvárosra; *l)* Liptómegyében Németlipcsére azzal, hogy a már kiolvasott régibb sorozat Nagyselmeczre helyezendő át; *m)* Pestmegyében Csengődre azzal, hogy az itt lévő két sorozat egyike Pusztaszentimrére helyezendő át; *n)* Sopronmegyében Farádra, az itt lévő régibb sorozatnak Dőrre történt áthelyezése mellett; *o)* Torontálmegyében Németczernyére, az ott lévő sorozatnak Magyarczernyére történt átszállításával kapcsolatban; *p)* Ungmegyében Nagyselmeczre; *q)* Vasvármegyében: a Vasvármegyei Kulturegyesület útján Bobára, végül *r)* Zemplénmegyében Kistokajra. Egy eredetileg a pápóczi gazdakörnek szánt vándorkönyvtár kezelésére nem akadván ember e könyvtár is Szarvason helyeztetett el, még pedig a csabai-úti iskolában. Két 300 koronás könyvtár pedig, amelyek egyikét a budapesti cs. és kir. helyőrségi fogháznak, másikát a MÁV vonatkisérők királyházai olvasókörének szántuk, a könyvekért folya-

modó testületek részéről el nem fogadtatván, rendelkezésre maradt. A könyvtárak egyikét a Tanács november hó 8-iki ülésén a zentai ipartelepnek ajánlotta fel egy régibb folyamodás alapján, de az ipartelep vezetősége nem fogadta el az ajánlatot. Ily módon mindkét könyvtár végleges elhelyezésére 1913 folyamán fog sorra kerülni.

Miként a mult esztendőben, a Tanács ez évben is gondoskodni kívánt a Horvát-Szlavonországban elszigetelten élő magyarság közművelődési szükségleteinek kielégítéséről s a Júlián-Egyesület útján három darab, egyenkint ötszáz korona értékű vándorkönyvtárat állított fel Osekovo, Pasián és Netecapuszta községekben. Horvát-Szlavonországban elhelyezett könyvtáraink száma ekként 46-ra emelkedett. A zágrábi Magyar Társaskör könyvtára pedig 600 korona pénzsegélyben részesült. Az annektált tartományokban működő könyvtárak száma ez évben szintén emelkedett néggyel, amennyiben Breskát a Julián-Egyesület útján egy 1000 korona értékű népkönyvtárral és Bjelinát egy 500 korona értékű vándorkönyvtárral, a cs. és kir. 25., illetve 34. sz. gyalogezrednek Metalkassatelben, illetve Rogaticán állomásozó századait pedig egy-egy 300 korona értékű népkönyvtárral látta el a Tanács.

Ama terven viszont, hogy a külföldi magyarságot is részesítse a Tanács az anyanyelvükön szóló olvasmányok lélekművelő áldásában, a következő intézkedésekkel munkálkodott:

Egy 1000 korona értékű népkönyvtárat Bukarestben helyezett el a Júlián-Egyesület útján. Ezenkívül pénzsegélyekre fenntartott javadalmából 500 koronát a konstantinápolyi Magyar Egyesületnek régebben adományozott 1000 koronás népkönyvtár fejlesztésére fordított, 300 koronát a perth—amboyi (U. S. A.) Ref. Magy. Ifjúsági Egyesület, 250—250 koronát a bridgeporti Ref. Magyar Ifjúsági Egyesület és a homesteadi magyar ref. egyház, 100—100 koronát a benhonzie—lestocki Canada), a plunkett-viscounti (Canada), a scrantoni (U. S. A.) és throopi (U. S. A.) magyar telepek könyvtárának gyarapítására szánt. Ez előirányzat azonban némileg módosult, mert

a scrantoni és throopi olvasókörök megszüntek, a homsteadi református egyháznál pedig a könyvtár elhelyezése körül merültek fel nehézségek. Ennek folytán a Tanács november hó 8-iki ülése a scrantoni és throopi olvasóköröknek szánt 100—100 koronát együttesen a chicagói Magyar Női Otthon, a Homsteadre szánt 250 korona értékű könyvadományt pedig a hamburgi Magyar Egyesület könyvtárának gyarapítására rendelte fordítani.

Új könyvtárak felállítására, illetve meglévő könyvtáraik gyarapítására a következő közművelődési egyesületek és könyvtárt fenntartó testületek részesültek közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium útján pénzbeli segélyben: A Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, a Dunántúli Közművelődési Egyesület, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület s az Uránia Tudományos Egyesület egyenkint 5000 koronát; az eperjesi Széchenyi-Kör 2000 koronát, a Budapesti Könyvtár-Egyesület 1800 koronát, a hódmezővásárhelyi közkönyvtár és a nagyváradi Szigligeti-Társaság egyenkint 1500 koronát; az Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület, a Szabad Lyceum, Orsz. Magyar Iskola-Egyesület, a budapesti Erzsébet-Népakadémia, a pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület és a temesvár-józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet egyenkint 1000 koronát, a kassai Kazinczy-Kör és pozsonyi Toldy-Kör egyenkint 700 koronát, a Torontálmegyei Magyar Közművelődési Egyesület Nagybecskereken, az Aradi Kölcsey-Egyesület, a győri Népkönyvtár-Egyesület, a Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet s a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-Egyesület egyenkint 500 koronát, a zágrábi Magyar Társaskör 600 koronát, a budapesti VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, a VIII. ker. Közjótékonysági Egyesület, a IX. ker. nép- és isk. könyvtár, a X. ker. nép- és isk. könyvtár, a makói városi könyvtár, a temesvári erzsébetvárosi, gyárvárosi, mehalai és népirodai könyvtárak egyenkint 400 koronát, a budapesti III. ker. nép- és iskolai könyvtár, az Orsz. Közp. Kath. Legényegyesület, a felkai Tátra-Múzeum-Egylet, a kecskeméti központi népkönyvtár, a komáromi népkönyvtár, a marosvásárhelyi Székely

Társaság, a Vakokat Gyámolító Orsz. Egylet miskolczi fiókja, a nagykanizsai áll. ipariskola és az ujvidéki DMKE-könyvtár egyenkint 300 koronát, a békéscsabai központi népkönyvtár 210 koronát, a berzeviczei áll. népiskola és Ifj. Egyesület, a gyomai közs. népkönyvtár, a magyaróvári Széchenyi-Kör, a Kővárvidéki Társaskör Nagysomkúton, a szolnoki Kereskedelmi Alkalmazottak Egylete, a trencséni népkönyvtár, továbbá a tordai Iparosok Önképző-Egylete egyenkint 200 koronát, a balmazujvárosi, hajdudorogi, munkácsi népkönyvtárak, valamint a salgótarjáni MÁV altiszti kör és a verseczi Magyar Ifj. Önképzőegylet egyenkint 150 koronát, az erzsébetvárosi Polgári Olvasókör és a szegedi vakok intézete egyenkint 120 koronát, a czibakházai, gyöngyösi és papolczi népkönyvtár pedig egyenkint 100 koronát kapott, míg a konstantinápolyi Magyar Egyesület 500 koronát, a perth—amboyi Ref. Magy. Ifjúsági Egyesületnek 300 koronát, a bridgeporti Református Magyar Ifjúsági Egyesületnek és a hamburgi Magyar Egyesületek egyenkint 250 koronát, a chicagoi Magyar Női Otthonnak 200 koronát, a benhonzie—lestocki és plunkett—viscounti magyar telepek egyenkint 100 koronát kitevő könyvtárgyarapítási segélye az Orsz. Tanács pénztárába folyosíttatott.

E segélyezések az eddigi gyakorlathoz hiven most is az Országos Tanács részéről esetről-esetre előzetesen jóváhagyott felhasználási tervezetek alapján, utólagos okmányolt elszámolás kötelezettsége mellett fordíttattak rendeltetési céljaikra.

Az elszámolás kötelezettségének a Tanács jelentése lezártáig, vagyis 1913 július hó 16.-áig, a következő egyesületek és intézetek tettek eleget:

Az 1907—8. évi segélyről pótlólag elszámolt a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület budapesti főintézete, mely könyvek beszerzésére 227 koronát, Braille-könyvek iratására 1295·39 koronát, könyvkötői munkálatokért 698·70 koronát és könyvszekrényre 395 koronát, összesen tehát 2616·09 koronát fordított. Ezzel szemben az államsegély s időközi kamatai 2395·85 koronára rúgván, a mutatkozó túlkiadás 220·24 korona. Az 1910. évi segélyekről pótlólag elszámolt a Magyar Keresztény Munkásnők

Egyesülete Budapesten, a csernyei olvasókör és a sümegi Kisfaludy-kaszinó, melyek mindegyike könyveket szerzett be államsegélye teljes összegén.

Az 1911. évi államsegélyről elszámolási kötelezettségüknek ugyancsak pótlólag a következő egyesületek és testületek tettek eleget: a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, mely az 1911. évről szóló áttekintésünkben ismertetett tervezetét minden változtatás nélkül foganatosította; a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület, melynek elszámolása 657·39 korona túlkiadással zárult s a következő tételekre oszlott: 22 új ifjúsági könyvtár létesítésére jutott 2789·60 korona, könyvtárak gyarapítására 1016·35 korona, könyvkötésre 440·86 korona, a nyitrai közkönyvtár bútorozására 147·56 korona, katalógusa kinyomatására 289·40 korona, fenntartási költségeire 650 korona, a hodrusbányai népkönyvtár apróbb költségeire 30 korona, az 1910. évi túlkiadásokra 293·62 korona. Megjegyzendő, hogy a 22 új könyvtár elhelyezésében a tavalyi cikkünkben ismertetett tervezettől annyiban történt eltérés, hogy Szomorfalulovászi, Magyarád, Pónik és Mosócz községek helyett Garamrudnó, Pokrivács, Hontszob és Miksi községekbe helyeztettek el könyvtárak. A nagyváradi Szigligeti-Társaság, mely a segély teljes összegét könyvek vásárlára fordította; a Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet, mely segélyét mult évi dolgozatunkban ismertetett tervezete szerint használta fel; a budapesti Erzsébet-Népakadémia, mely államsegélye teljes összegét könyvek vásárlására fordította; a felsőbányai népkönyvtár, mely a 200 korona államsegélyt tavalyi dolgozatunkban ismertetett célokra használta fel; a győri Népkönyvtáregylet, mely 29.70 korona túlkiadással a segély teljes összegét könyvek beszerzésére fordította; a Vakokat Gyámolító Orsz. Egyesület felsőmagyarországi fiókja Miskolczon, mely az 1910. évi maradvánnyal együtt 437·60 korona segély felett rendelkezett s ebből Braille-könyvek előállításához szükséges anyagra 132·54 koronát, másolási dijakra 107·24 koronát s bekötésre 76·10 koronát fordított; a nagyszebeni népkönyvtár, mely könyvek vásárlására 86 koronát, könyvkötésre 55·20 koronát s

jegyzék nyomtatására 8·80 koronát; a pipei EMKE könyvtár, mely az államsegélyen egy könyvszekrényt készíttetett; a pozsonyi Toldy-Kör, mely segélyét teljes összegében új könyvek beszerzésére fordította; a sajókazai népkönyvtár, mely 100 korona segélyből 87·80 koronát számolt el, mint könyvbeszerzésre kiadott összeget; a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtáregyesület, az ujvidéki DMKE-könyvtár és az ungvári népkönyvtár, melyek segélyüknek teljes összegét új könyvek beszerzésére fordították.

Az 1912. évi államsegélyről elszámolási kötelezettségüknek a következő egyesületek és testületek tettek eleget: A Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, a Dunántúli Közművelődési Egyesület, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, a nagyváradi Szigligeti-Társaság, az aradi Kölcsey-Egyesület, a budapesti Könyvtáregyesület, a Szabad Lyceum, a III. ker. ujlaki Iskolai és Népkönyvtár, a VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, a VIII. ker. Ált. Közjótékonysági Egyesület, a IX. ker. Nép- és Isk. Könyvtár-Egyesület és a X. ker. Nép- és Iskolai Könyvtár, a Központi Katholikus Legényegyesület, a balmazujvárosi népkönyvtár, a békéscsabai központi népkönyvtár, a czibakházai Leány-Egyesület, a gyomai községi népkönyvtár, a gyöngyösi népkönyvtár, a kassai Kazinczy-Kör, a marosvásárhelyi Székely Társaság, a nagykanizsai áll. segélyezett közs. ipariskola, a pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület, a salgótarjáni MÁV altiszti kör, az ifjú vakok áll. segélyezett szegedi nevelőintézete, a temesvári Józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet, a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-Egylet és a verseczi Magyar Ifjúsági Önképző-Egylet.

E jelentések adatait a következőkben ismertetjük: a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület államsegélye teljes összegét könyvtárak beszerzésére fordította s egy darab 1000 korona értékű könyvtárat Szegeden helyezett el a Tisztviselők Otthonában, míg 8 darab, egyenkint 500 korona értékű könyvtárát a következő helyeken állította fel: Szeged, Muravárosrészi Ifj. Egyesület, Szeged, Rókusi Petőfi Iparoskör, Szegedi Kath. Nővédő Egyesület két új patronázsa, Szeged, Központi

Társadalmi Kör, Szeged, Pálfi-testvérek vasöntöde és gépgyár tanoncinternátusa, Nagybecskerek Árvaházi és Oraviczafalva Kaszinó-Társulat. A Dunántúli Közművelődési Egyesület elszámolása 574·41 korona túlkiadással zárult. Az államsegélyen létesített könyvtárak közül egy-egy 1000 korona értékű Győrött az Ipartestületnél és Veszprémben a vármegyei Gazdasági Egyesületnél, egy-egy 500 korona értékű vándorkönyvtár Faddon, Csóton, Szentgyörgyvölgyön és Nagykutason nyert elhelyezést. Az Erdélyrészi Magy. Közművelőd. Egyesület 1912. évi népkönyvtári kiadásai 8931·07 koronára rúgtak, mely összegből a 3931.07 koronányi túlkiadást az egyesület saját vagyonából fedezte. Ez összegből 5674·73 korona könyvek vásárlására, 2211·42 korona könyvkötői munkálatokra, 850 korona könyvszekrények készítésére, 147·42 korona pedig csomagolási és fuvarköltségekre esik. A beszerzett könyvanyagból 15 drb EMKE-népkönyvtár került ki, amelyek Alsóboldogfalva, Alsócsucsa, Bordos, Bögöz, Brassó, Buzásbesenyő, Dornavölgy, Fehéregyháza, Geges, Mátéfalva, Szentháromság, Székelycsóka és Vardotfalva községekben, továbbá Beszterczén és Kolozsvárt a cs. és kir. csapatkórházban helyeztettek el. Ezenkívül 6 db. pótsorozatú népkönyvtár is létesült, melyek közül kettő az istvánházai és szászrégeni népkönyvtárakat egészítette ki, négy pedig még rendelkezésre áll. A nagyváradi Szigligeti-Társaság államsegélyéből népkönyvtárai részére 888 koronát, könyvbeszerzésre és 101·40 koronát könyvkötésre használt fel, míg a fennmaradó 527·91 koronát Nagyvárad város pénztárába fizette be azzal, hogy ez összeget a városi közkönyvtárban felgyűlt kötetlen könyvek beköttetésére fordítsa. Az aradi Kölcsey-Egyesületnek az 1911. maradvánnyal együtt 839·12 korona állt rendelkezésére. Ez összegből az egyesület csupán 357·72 koronát számolt el, mely összegből 27·50 korona az aradszentpétertéri, 50·56 korona az arad-ségai, 25 korona az arad-újtelepi és 254·66 korona a pankotai népkönyvtárak fejlesztésére esik. A Budapesti Könyvtáregyesület együttesen számol el 1911. és 1912. évi segélyéről s a 3600 koronát kitevő összegen 4680 korona értékű könyvanyagot szerzett be I. és II. ker. népkönyvtárai részére.

A Budapesti Szabad Lyceum 1000 korona segélyét teljes összegében új könyvek vásárlására használta fel. A beszerzett művek az egyesület Széchenyi-osztályán, továbbá óbudai, gyáliúti, erzsébetfalvai és ujpesti szabadtanítási telepeinek nyilvános könyvtárában helyeztettek el. A III. ker. ujlaki iskolai népkönyvtár 300 korona államsegélyéből 271·83 koronát használt fel, még pedig új könyvek beszerzésére. A X. ker. nép- és iskolai könyvtár 220 koronát új könyvek beszerzésére és 120 koronát a könyvjegyzék kinyomatási költségeire fordított. A központi Kath. Legényegylet 300 korona segélyéből 288·72 koronát számolt el mint új könyvek beszerzésére és beköttetésére felhasznált összeget. A balmazujvárosi népkönyvtár 150 korona segélyéből 32 koronát elrongyolt könyvek újrakötésére s 118 koronát új könyvek beszerzésére fordított. A békéscsabai központi népkönyvtár 180 koronát új könyvszekrény beszerzésére s 30 koronát a katalogus nyomtatási költségeire számolt el. A gyöngyösi népkönyvtár 90·56 koronát könyvek beszerzésére és 9·46 koronát könyvek bekötésére fordított. A kassai Kazinczy-Kör 700 korona államsegélye terhére 426·01 koronát könyvbeszersésre, 100·8 koronát könyvek ujraköttetésére és 174 koronát a katalógus új kiadása költségeire számolt el. A marosvásárhelyi Székely Társaság 300 korona államsegélyét teljes összegében felhasználván, 60 koronát rongált könyvek javitási költségeire s 240 koronát új könyvek vásárlására fordított. A pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület könyvbeszerzésre 677·64 koronát, könyvkötésre és nyomtatványokra 183·60 koronát, kezelési díjakra 80 koronát és takarításra 72 koronát adott ki s ekként elszámolása 13·24 korona túlkiadással zárult. A könyvek az egyesület szabolcsbányatelepi, liptódi és szigetikülvárosi fiókjaiban helyeztettek el. A Temesvár-Józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet 1000 korona államsegélyéből új könyvek beszerzésére és beköttetésére 959·20 koronát, a régi könyvanyag javítására pedig 40·80 koronát fordított. A tiszafüredi Múzeum és Könyvtáregylet 500 korona államsegélye terhére könyvvásárlásra 374·98 koronát, könyvkötésre pedig 95·93 koronát számolt el. Mutatkozó maradvány 29·90 korona. A verseczi Magyar Ifjú-

sági Önképző-Kör 150 korona államsegélyével szemben kiadott könyvvásárlásra 142·07 koronát, könyvkötésre pedig 9·10 koronát. Államsegélye teljes összegét új könyvek beszerzésére fordította a budapesti VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, a VIII. ker. Általános Közjótékonysági Egyesület, a IX. ker. Nép- és Iskolai Könyvtár, a czibakházai Leány-Egyesület, a gyomai népkönyvtár, a nagykanizsai iparosiskola, a salgó-tarjáni MÁV Altiszti Kör és az ifjú vakok szegedi nevelőintézete.

Az 1912. évi államsegélyről a jelentés lezártáig csupán felhasználási tervet nyujtottak be a következő intézetek és testületek: az Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület, mely az államsegélyen egy 400 és két 300 korona értékű könyvtár létesítésére kért felhatalmazást. A 400 koronás könyvtár Czegléden, a 300 koronás könyvtárak egyike Gödöllőn, másika Karczagon fog elhelyeztetni. A Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület szeptemberi ülésén foglalkozott az államsegély felhasználásának tervezetével s 13 új ifjúsági könyvtár létesítésére 1638 koronát, egy új népkönyvtár létesítésére 400 koronát, a fennálló könyvtárak állományának szaporítására 1300 koronát, a nyitrai központi könyvtár lakbérére és fűtésére 450 koronát, kezelőjének jutalmazására 200 koronát, könyvek beköttetésére 324·61 koronát, a hodrusbányai könyvtár kezelési költségeire 30 koronát és az 1911. évi túlkiadás fedezésére 567·39 koronát hozott előirányzatba. Az új ifjúsági könyvtárak Nagyhind, Kós, Felsőelefánt, Csabb, Alsógyőrőd, Ujlót, Fakóvezekény, Bát, Szénavár, Derzsenye, Lőcse, Szepessümeg és Izsákfalu községekben, a népkönyvtár pedig Galgóczon állíttatnak fel. Gyarapításban részesülnek a gölniczbányai, alsórétfalui, trsztenai, trencsénbáni, vágsellyei, zsarnóczai, kisgarami, kinorányi, málnapataki, nagybiccsei, bánkeszi, szabaji, csernei, andódi, ghymesi, komjáti, báti, felsőrakonczai, hontvarsányi, németii, szelepcsényi, zsitvabessenyői, zsitvaapátii, zsitvamártonfalvi, nagylibercsei, poltári, garamujfalvi, lédeczi, vihnyepeszerényi, hontszántói, istvánházai, királylehotai, mosódi, radványi, szelcsei, nyitrazsámbokréti, nyitrai, pöstyéni, semptei, verbói, szepesbélai, vanyarczi, alsójattói, csejtei, felsőkőröskényi,

holicsi, kishindi, koloni, kisvicsápi, molnosi, ódögösi, alsópáli, geletneki, garamkovácsii, maholányi, nagykoszmályi, nagyherestényi, verebélyi, dacsókeszii, deméndi, erdőszelestényi, egegi, nagykereskényi, nagybözsönyi, szobi, herencsvölgyi, losonczapátfalvai és videfalvi FMKE-könyvtárak. Az Országos Magyar Iskola-Egyesület államsegélyén Aszódon állít fel egy 1000 korona értékű *B*) tipusú népkönyvtárat. Az Eperjesi Széchenyi-Kör 2000 korona államsegélye felhasználásáról a következő tervezetet nyujtotta be: a kör eperjesi anyakönyvtára gyarapítására 300 koronát, az eperjesi népkönyvtáréra 249·76 koronát s könyvei bekötésére 50·24 koronát, a szolga jutalmazására 100 koronát, a bártfai és kisszebeni népkönyvtár fejlesztésére 150—150 koronát, a tapolyhanusfalvi és kapinémetfalvi népkönyvtárakéra 165—165 koronát, a palonczai és sóvári népkönyvtárakéra 160—160 koronát, a héthársi népkönyvtár gyarapítására 100 koronát s végül Magyarraszlaviczán létesítendő új könyvtár felállítására 250 koronát irányzott elő. Az Uránia Magyar Tudományos Egyesület tervezete szerint 40 munkásgimnáziumi könyvtárát fogja fejleszteni egy-egy 53 kötetből álló 177 korona értékű könyvsorozattal. A kötetek közül 24, 69 korona értékben, a szépirodalomra, a többi pedig ismeretterjesztő irodalomra esik.

A Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet az államsegély terhére egy 400 korona értékű népkönyvtár s 150 korona értékű egyéb könyvanyag beszerzésére kért és nyert felhatalmazást. A 400 koronás könyvtár Érsekvadkerten fog elhelyeztetni, a 150 korona értékű könyvanyag pedig az egyesület öt ifjúsági könyvtára állományának gyarapítását szolgálja. A berzeviczei áll. el. iskola 200 korona segélyéből 164·20 koronát új könyvek vásárlására s 25·80 koronát a megrongált könyvek bekötésére irányzott elő. Az erzsébetvárosi népkönyvtár a segélyen könyvtári katalogusát szándékozik kinyomatni. A Vakokat Gyámolító Orsz. Egylet miskolczi fiókja Braille-féle irópapirosra 60 koronát, másolási díjakra 165 koronát és könyvkötői munkálatokra 75 koronát, a pápóczi népkönyvtár új könyvek beszerzésére 73·90 koronát, könyvkötői munkálatokra 26·10 koronát irányzott elő. Az állam-

segély teljes összegét új könyvek beszerzésére kívánja fordítani a felkai Tátra-Múzeumegylet, a győri Népkönyvtár-Egyesület, a hajdudorogi népkönyvtár, a hódmezővásárhelyi közkönyvtár, a kecskeméti városi tanács, a komáromi népkönyvtár, a makói városi könyvtár, a munkácsi népkönyvtár, a Torontálmegyei Közművelődési Egylet Nagybecskereken, a Kővárvidéki Társaskör Nagysomkúton, a temesvári gyárvárosi, erzsébetvárosi, ferenczvárosi és népirodai népkönyvtár, a trencséni népkönyvtár és a DMKE ujvidéki osztálya.

Az 1912. évi államsegélyről sem elszámolást, sem pedig felhasználási tervet nem küldött az Országos Tanácshoz a Budapesti Erzsébet-Népakadémia, a magyaróvári Széchenyi-Kör, a pozsonyi Toldy-Kör, a szolnoki Kereskedelmi Alkalmazottak Egylete és a zágrábi Magyar Társaskör.

Régebbi államsegélyekről elszámolásukkal még mindig tartoznak a következő intézetek: a belényesi Polgári Olvasókör és a turóczszentmártoni népkönyvtár az 1907. évi segélyek maradványáról, a beregszászi népkönyvtár 1910. évi segélyéről, a budapesti VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, az érköbölkuti, hajduszoboszlói és kecskeméti népkönyvtár az 1911. évi segélyekről. Végül a Beregvármegyei Közművelődési Egyesület 1911. évi államsegélyéről mindmáig nem terjesztett be felhasználási tervezetet.

Nagyobb népkönyvtárak, illetve a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó tudományos közkönyvtárak gyarapításaként az 1912. évre megjelent Tiszti cím- és névtár 30 példánya, mint a m. kir. kereskedelemügyi minisztérium ajándéka került szétosztásra. A könyvadományok során említjük meg azt a körülményt, hogy a Tanács a kiadásában és Gulyás Pál szerkesztésében megjelent «Népkönyvtár Címjegyzék» c. munkának 1. pótfüzetét megküldötte valamennyi, az Orsz. Tanács által közvetetlenül létesített vagy pénzbelileg segélyezett nép- és vándorkönyvtárnak, továbbá megfelelő számú példányt a DKE, DMKE, EMKE és FMKE rendelkezésére bocsátott oly célból, hogy azok az általuk létesített könyvtáraknak megküldessenek. A Tanács végül november hó

8-iki üléséből az iránt is megkereste a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztériumot, a hogy a MIKSZÁTH Kálmán műveinek jubileumi kiadásából még fennmaradt 500 példányt a maga hatáskörében és költségvetése terhére megszerezze s szétosztásával az Orsz. Tanácsot megbízza. E felterjesztés azonban fedezet híjján nem járt a kívánt eredménnyel.

A népkönyvtárak ideiglenes gyarapítását és felfrissítését szolgálják azok a 30 kötetes vándorkönyvsorozatok, melyekből az első tizet 1912-ben indította először útnak a Tanács. Beszerzésükre 2000 koronát irányzott elő. A sorozatok közül öt Brassóba, egy-egy pedig Bajára, Módosra, Szkulyára, Tenkére és Verespatakra került az ottani népkönyvtárak kiegészítése gyanánt. A könyvek elhelyezésükre is szolgáló puhafaládákba csomagoltan szeptember hó folyamán küldettek meg rendeltetési helyükre.

Ama régebben megkezdett akciót, melynek célja a földmívelésügyi miniszterium által létesített gazdasági népkönyvtárak szépirodalmi anyagának fejlesztése s ezzel cselekvő képességük fokozása, az 1912. évben 40, egyenkint 100 korona értékű, könyvsorozat adományozásával vitte előbbre az Orsz. Tanács. Ily adományban a következő gazdasági népkönyvtárak részesültek: Aba, Alsólendva, Alsórajk, Bokod, Bánokszentgyörgy, Barkócz, Bősárkány, Darázs, Dunaalmás, Érd, Egerágh, Felsősegesd, Gerjen, Halászi, Kápolnásnyék, Kebelszentmárton, Kecskéd, Kisbér, Lajtapordány, Lébeny, Maradék, Muracsány, Nagyszokoly, Nagykónya, Öcsény, Pázmándfalu, Peér, Pelesháza, Somogyapáti, Somogycsurgó, Tab, Tenyőd, Városlőd, Vízvár, Szélsárkány, Tápé, Kalocsa, Temesvár és Hódmezővásárhely.

A régibb könyvtárak időközi kicserélésére és kisebb pótlások eszközlésére fenntartott összeg terhére a következő kiadások eszközöltettek: Az elrongyolt és elveszett könyvek pótlására Nagyhalmágyon 10·90 koronát, Vistán 14·80 koronát, Zágonban pedig 30 koronát, Békéscsabán portómegtérítésre 1·53 koronát, Gyantán és Mérán a könyvtárak kicserélésénél fölmerült kiadásokra 12·38, illetve 3·90 koronát fordított, míg Aradon a könyvek behajtásánál fölmerült költségekre 28·20 koronát fizettek. Végül a buda-

pesti Istenhegyi Népművelési Egyesületnek 200 korona segélyt folyósított.

Jutalmak cimén a Tanács ez évben 5000 koronát folyósított. E jutalmak szétosztása felől a Tanács november 8-iki ülésén határozott. Az 500 koronás nagy jutalmat, melyet a Tanács az előadó indítványára létesített s amely ezúttal került először kiosztásra, a folyamodók közül Róna Jenő főreáliskolai tanár, a pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület titkára nyerte el, a pécsi népkönyvtári hálózat mintaszerű kifejlesztése és szépen fejlődő forgalma körül szerzett érdemeiért. A rendes jutalmak során a Tanács a saját hatáskörébe tartozó könyvtárak kezelői közül egynek 200, négynek 150—150, tizenháromnak 100—100, négynek 75—75, tizenhétnek 50—50 koronával, egy DKE-könyvtár kezelőjének 100 koronával és hétnek 50—50 koronával, egy DMKE-könyvtár kezelőjének 50 koronával, hat FMKE-könyvtár kezelőjének 50—50 koronával, két EMKE-könyvtár kezelőjének 100—100 és kettőnek 50—50 koronával, két Julián-egyesületi könyvtárkezelőnek 100—100 és kettőnek 50—50 koronával leendő jutalmazását határozta el. A jutalmazottak száma tehát hatvankettőre rugott.

Az 1912. év forgalmáról 1120 könyvtártól kéretett a jelentés, de e felszólítás csupán 1004 könyvtárnál járt sikerrel. Ezen 1004 könyvtár összes forgalma 895.612 kötetet tett, amiből szépirodalomra 661.824 kötet, tehát az egész forgalom 75%-a esik. Egy könyvtár átlagos forgalma 892 kötet volt. A könyvtárak könyvanyaga 395.755 kötetből állt s így átlagban minden egyes kötetre 2·26 kikölcsönzés jut.

A kikölcsönzéseknek jó egy hatoda: 150.572 kötet a 42 fővárosi könyvtárra esik. A 42 intézet között a VI. ker. Nép- és Iskolai Könyvtár vezet 29.386 kötetes forgalmával. Több mint 20.000 kötet olvasásáról számoltak be a X. ker. Népkönyvtár-Egyesület (27.170 kötet) és a Budapesti Könyvtáregyesület II. ker. fiókja (21.254 kötet); 10.000 kötetnél nagyobb forgalomról számolnak be a IX. ker. Nép- és Iskolai Könyvtár (17.677 kötet) és a X. ker. MÁV. Gépgyár (12.527 kötet).

10.000 kötetnél nagyobb forgalmat mutattak ki a következő vidéki városok és községek könyvtárai:

Egyek	15.642	kötet	forgalommal,
Hódmezővásárhely (központ)	27.814	«	«
Mezőtúr	11.754	«	«
Nagybecskerek	13.194	«	«
Nagykanizsa	31.256	«	«
Nyitra (központ)	11.260	«	«
Temesvár-Józsefváros	28.237	«	«

10.000 és 5000 közt volt a forgalom Kassán (9310 kötet), Kolozsvárott a MÁV Összhang könyvtárában (5000 kötet), Pécsett a központban (7215 kötet), a budai (9129 kötet) és a Zsolnay-gyári (5987 kötet) fiókokban a selypi cukorgyárban (5783 kötet), Temesvárott az erzsébetvárosi (7440 kötet), gyárvárosi (7730 kötet) és népirodai könyvtárakban (6537 kötet), Tordán (6628 kötet) és Verbón (5190 kötet).

1000-et meghaladta, de az 5000-et nem érte el a használt kötetek száma 139 vidéki könytárban, vagyis a jelentést tett vidéki könyvtárak 14·5%-ában. A kikölcsönzések száma 100-on alul maradt 127 vidéki könyvtárban, azaz 13·2 %-ban. A legkevesebbet: 10 kötetet a harastini könyvtárból vettek ki. A forgalom teljesen szünetelt 13 vidéki könyvtárban, ami 1·3%-nak felel meg.

Az 1004 könyvtár közül csupán 7, tehát alig 0·7% állománya haladt meg az 5000 kötetet. Nevezetesen:

Budapest, Közkönyvtáregyesület II. ker. állománya	7792	kötet,
« VIII. ker. Munkásotthon állománya	5140	«
« Erzsébet-népakadémia állománya	7815	«
« IX. ker. Nép- és Isk. Könyvtár állománya	8891	«
Hódmezővásárhely, Közkönytár állománya	9545	«
Temesvár, Józsefvárosi Könyvtár állománya	9213	«
Tiszafüred, Könyvtár állománya	6104	«

5000-en alul maradt, de legalább 1000 kötetből állt 34 könyvtár (közte 8 fővárosi), vagyis közel 5%. 500 köteten felül van, de az 1000-et nem éri el 112 könyvtár állománya, ami 11·15%-nak felel meg. 100-nál kevesebb kötet van 12 könyvtárban,

vagyis jó 1%-ban, állományát nem mutatta ki 62 könyvtár, míg a könyvtárak 75·9%-ában a kötetszám 500 és 100 közt ingadozik.

A könyvtárak évi jelentésének rovataiból az is kiderül, hogy a kezelők közül kik részesülnek állandó díjazásban s habár számuk még mindig igen csekély, az emelkedés ezen a téren is megállapítható. Míg 1911-ben 49 könyvtár fönntartóhatósága díjazta állandóan kezelőit, addig 1912-ben ez a szám 63-ra emelkedett. A kezelőknek folyósított állandó tiszteletdíj összege ez évben 10.303 koronát tett.

Csak kevéssé kielégítő a községek áldozatkézsege a népkönyvtárügy fejlesztése érdekében. Az 1004 könyvtár közül csupán 49 (1911-ben 41), tehát a kimutatását beküldő intézeteknek nem egészen 5%-a részesült a községek pénzbeli segélyében. E segélyek összege 11.380·53 koronára rugott s így az állam által e célra fordított összegnek alig 8%-át tette, vagyis messze alatta áll annak a minimumnak, melyet az olyan elsősorban községi érdekű intézmézménynek, minő a népkönyvtárügy, fejlesztésére joggal elvárhatunk.

Kölcsöndíjak cimén 24 könyvtár 696·12 koronát, birságokból pedig 52 könyvtár 381·40 koronát vett be.

Ama föladatának, hogy hivatalos látogatások révén személyes érintkezés útján igyekezzék a helyi társadalom érdeklődését a múzeumi és könyvtári ügy iránt ébren tartani és a hatáskörébe tartozó gyüjtemények állapota felől helyszini szemle útján tájékozást szerezni, a Tanács ez évben is iparkodott megfelelni. Mihalik József előadó a jolsvai népkönyvtárakban tett látogatást és a nagykanizsai városi könyvtár ügyét készítette elő a helyszinén, dr. Gulyás Pál népkönyvtári szakmegbizott pedig az abonyi, keszthelyi, alsóilosvai, mátészalkai, horgosi és nagyváradi nép- és vándorkönyvtárakat vizsgálta meg. A kiküldöttek tapasztalataikról s az esetleges szükséges intézkedésékről írott jelentésekben tájékoztatták a Tanácsot. Javaslataik úgy a népkönyvtárkezelői jutalmak, mint a könyvtári javadalom jövendő szétosztásánál megfelelő figyelembe vétettek.

Ugyancsak a szakmegbizott a Tanács anyagi támogatásával

helyszinén tanulmányozta a németalföldi szabadkönyvtárakat s a velük rokonjellegű intézményeket s tapasztalatairól egy, a Múzeumi és Könyvtári Értesítőben már megjelent dolgozatban számolt be. Végül megemlítjük, hogy december első felében tartották meg Rómában a II. olasz nemzeti népművelési kongresszust, melyen dr. GULYÁS Pál a Tanács képviseletében megjelent és francia nyelvű előadást tartott a hazai szabadoktatási intézményekről, különös tekintettel a népkönyvtárakra cimen.

Ez év decemberében látott napvilágot az Orsz. Tanács kiadásában s dr. GULYÁS Pál szerkesztésében a jegyzetes népkönyvtári címjegyzék első pótfüzete, mely 431 újabb kötetet ismertet szakok szerint csoportosítva. A kötet használhatóságát fokozzák a a név-, cím- és tárgymutatók, valamint a regényirodalomról adott tartalmi és földrajzi átnézetek. A pótfüzet függelékében kiadtuk a Tanács tipikus könyvtárainak módosított jegyzékét, melynek átdolgozását egyrészt az időközben elfogyott művek tekintélyes száma, másrészt a könyvárakban 1913 tavaszával beálló s előre bejelentett emelés tett szükségessé. Ilyformán az eredetileg 4—5 ivesre tervezett pótfüzet közel 17 ives kötetté dagadt.

Mint az Országos Tanács és Főfelügyelőség közös kiadványa, ez évben jelent meg MIHALIK József előadó szerkesztésében a Magyar Minerva IV. évfolyama.

Az Országos Tanács a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségével együtt ez év elején közös emlékiratot intézett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz, mely újból felhívta a minisztérium figyelmét a magyar könyvtárügy fejlesztésére s egyúttal konkrét javaslatokat is tett a legközelebbi teendőket illetőleg. Az emlékiratot folyóiratunk annak idején teljes egészében közölte.

Egy másik emlékiratával a kereskedelemügyi miniszteriumot kereste meg a Tanács a földmívelésügyi miniszterium gazdasági irányú népkönyvtárai mintájára megalkotandó ipari és kereskedelmi irányú népkönyvtárak létesítése ügyében.

Sajnos, ez emlékiratok egyike sem vezetett kellő eredményre s így a Főfelügyelőségnek és a Tanácsnak a könyvtárügy újjászervezésére irányuló akciója már csirájában elakadt.

MAGYAR SZÉPIRODALOM IDEGEN NYELVEN A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Második közlemény.

(Két szövegközti hasonmással.)

DELI (THALLÓCZY LAJOS). Bácsi Jakab. *Német.*

70. Jacob Bácsy. Ein ungariſch-bosniſcher Roman von Deli. Aus dem Ungariſchen überſetzt und eingeleitet von Ludwig Hevesi. C. Daberkow's Verlag in Wien. É. n.

8-r. 132 l. Nyomtatta: Fr. Winiker & Schickardt. Brünn. Szerző életrajzát tárgyaló előszóval. (Allgemeine National-Bibliothek 241—243.) Jelzete: **L. eleg. g. 531 at.**

DÓCZI LAJOS. A csók. *Cseh.*

71. Hubička. Veselohra o čtyřech jednánich. Napsal Ludvik Dóczi. Z mad'arského přeložil František Brábek. V Praze. 1885. Nakladatel M. Knapp.

8-r. 124 l. Verses fordítás. Jelzete: **P. o. hung. 547 x.**

Német.

72. Der Kuß. Luſtſpiel in vier Aufzügen. Aus dem Ungariſchen des Ludwig Dóczy. Wien. Verlag von L. Rosner. 1877.

8-r. 111 l. Nyomtatta: J. C. Fischer & Comp. U. o. Verses fordítás. Jelzete: **P. o. hung. 547 q.**

DÓCZY LAJOS. Karmela. *Német.*

73. Carmela. Sparado. Novelle von Ludwig Dóczy. Stuttgart. Verlag von Adolf Bonz &c. Comp. 1890.

8-r. (4), 212 l. Nyomtatta: A. Bonz' Erben. U. o. Jelzete: **P. o. hung. 547 p.**

DÓCZY LAJOS. Széchy Mária. *Német.*

74. Maria Széchy. Schauspiel in drei Akten von Ludwig Dóczi. Stuttgart, 1891. Verlag der J. G. Cotta'schen Buchhandlung Nachfolger.

16-r. (4), 156 l. Nyomtatta: Union. U. o. Jelzete: **P. o. hung. 547 v.**

Dóczy Lajos. Utolsó szerelem. *Német.*

75. Letzte Liebe. Schauspiel in vier Akten von Ludwig Dóczy. Stuttgart, 1887. Verlag des J. G. Cotta'schen Buchhandlungen Nachfolger.

16-r. 207, 1 l. Nyomtatta: Julius Klinkhardt. Leipzig. Jelzete: P. o. hung. 547 r.

75a. Ugyanaz. 2. Aufl. Stuttgart, 1891. Verlag des J. G. Cotta'schen Buchhandlungen Nachfolger.

16-r. 207 l. Nyomtatta: Julius Klinkhardt. Leipzig. Jelzete: P. o. hung. 547 r/2.

Endrődi Sándor. Kuruc dalok. *Német.*

76. Kuruzen-Melodien von Alexander Endrödi. Autorisierte Übersetzung aus dem Ungarischen von Ivanhoe. Wien. 1905. K. k. Universitätsbuchhandlung Georg Szelinski.

16-r. (2), VIII, 103 l. Tartalom: Legende (Legenda.) — Auf den Blüten... (Csöndes éj harmatja...) — Herrliches Kuruzenweib... (Patyolat a kuruc...) — Wachtellied (Pitypalatty ének.) — Grimmig stürmt das Wetter... (Letépik vad szelek...) — Meinem Lieb' als Botschaft... (Megüzenem a rózsámnak...) — Oben ist es sternehell... (Odafönn csillagos...) — Kecke Wanze... (Ördögadta...) — Jugend. (Itjúság, te sólyom madár.) — Solch ein armes Ding... (Hej, megverte...) — Süsses Herz. (Édes szivem.) — Stella Maris. — Armes Ungarnland. (Oh bánatba borult...) — Allgerechter Herrgott. (Könnyel sózott kenyér.) — Armes Ungarn... (Magyarország...) — Horch', was schluchzt... (Mi dobog, mi zokog?...) — Tief im Walde... (Erdőkben tanyázunk....) — Listig sind die Feinde... (Hiteget a német...) — Merk', dir's Bruderherz... (Hej, szívbeli jóbarátom...) — Unnütz das Gerede... (Mindhiába!) — Türken waren... (Járt itten már...) — Grässlich ist das Elend... (Megepedtünk immár...) — Willst du uns noch lange schinden... (Meddig nyúzod?...) — Niemals gab's... (Nincs oly nemzet...) — Peter Vorspan und Paul Steuer. (Porczió Pál, Forspont Péter.) — Insolang ein einziger... (Míg idebenn...) — Wer ein Deutscher ist... (Ha német, hát legyen német...) — Eule, fort... (Hess, Kuvik!) — Die Karpathen leuchten... (Kárpát fölött csillagos mán...) — Der Kuruz gehört aufs Ross... (Kurucot az isten is...) — Auf Kuruzen. (Rajta, Kuruc!) — Nacht ist. (Alvó tábor.) — Unser Held Bercsényi... (Nagy Bercsényi Miklós.) — Kuruzenlager. (Kuructanya.) — Auf, Kuruz... (Lóra kuruc!) — Teufelskraut. (Ördögpalánta.) — Adam Baloghs Weise. (Balogh Ádám nótája.) — Kuruzengebet. (Kurucimádság.) — Edle, tapf're Recken... (Haj, nemes vitézek...) — Ungarn wäre stark... (Akkor erős csak a magyar...) — Hat ein armer Teufel... (Szegény legények...) — Teure Helden... (Jó kuruc vitézek...) — Das Lied vom Blinden Bottyán. (Vak Bottyánról való ének.) — Bezerédjs Gesang. (Bezerédi nótája.) — Herr von Heister... (Heister uram...) — Kuruzennass. (Kuruc víz.) — Trinke, aber halte... (Úgy igyál bort...) — Fürstin Rákóczi. (Rákócziné.) — Fahr' der Donner drein! (Eb ura, fakó!) — Panna Czinka. (Czinka Panna.) — Bei

Kölesd... (A kölesdi harcon...) — Blasius Kuczny. (Kuczny Balázs.) — Schwerer Schlag... (A nagy eset megesett...) — Ungar, gute Nacht... (Jó éjszakát!) — Ocskais Verrat. (Ocskai árulása.) — Heute ist der letzte... (Itt az utolsó nap.) — Grimmig sind die Zeiten... (Hej, siralmas idő.) — Die Majténver Heide. (A majténvi róna.) — Wende dich .. (Fordulj édes lovam.) — Unser güt'ger Fürst... (Mi jóságos urunk...) — Verkehrte Welt. (Siralmas esztendő.) — Gerne wurden wir Kuruzen... (Beállottunk kurucoknak.) — Rákóczis Klage. (Rákóczi kesergője.) — Auf dem Marktplatz. (Tüzet raka...) — Armes Veilchen... (Gyönge violának...) — Horch, schon rauscht... (Zörög a levél már...) — Holder Lenz... (Kinyilott az idő...) — Schönes Rábatal... (Gyöngyös mente...) — Bruder, gräm' dich nicht... (Mit búsulsz kenyeres?) — Wieder muss es tagen... (Kikel még a földből...) — Es stürmt so herbstlich kalt... (Suhog az őszi szél...) — In die Fremde ging... (Elment az én rózsám...) — Wir verbergen uns... (Bús fejünket...) — Lass' uns, Gott, in Bälde... (Zöldítsed, Uristen...) — Vom verbannten Rákóczi. (Bujdosó Rákócziról.) — Rodosto. — Hei, Rákóczi! Hei, Bercsényi. (Haj, Rákóczi! Haj, Bercsényi!) Jelzete: **P. o. hung. 581 ta.**

EÖTVÖS JÓZSEF. A falu jegyzője. *Német.*

77. Gesammelte Werke von Josef Freiherrn von Eötvös. Aus dem Ungarischen übersetzt. 3., 4., 5. Band.

Der Dorfnotar. Roman von Josef Freiherrn von Eötvös. Dritte Auflage. 1., 2., 3. Band. Wien, Pest, Leipzig. A. Hartleben's Verlag. 1872.

8-r. Három kötet 397; 404; 365 l. Nyomtatta: E. Jasper. Wien. Jelzete: **P. o. hung. 591.**

78. Der Dorfnotar. Von Josef Freiherrn von Eötvös. Deutsch von Graf Johann Mailath. Halle a. S. Druck und Verlag von Otto Hendel. É. n.

8-r. Arckép, IV, 724 l. Életrajzzal. (Bibliothek der Gesamtlitteratur des In- und Auslandes. Nr. 849—56.) Jelzete: **L. eleg. g. 260 e.**

79. Der Dorfnotar. Von Josef Eötvös. Aus dem Ungarischen übertragen von Adolf Weilheim. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 636 l. Fordító előszavával és jegyzeteivel. (Universal-Bibliothek 931—935.) Jelzete: **L. eleg. g. 811 l.**

Oláh.

80. Notarul și banditul. Roman de Baronul Josif de Eötvös prelucrat în românesce de Theochar Alexi. Brașov Ed. și tipogr. Alexi, 1894.

8-r. I. köt. 1—2. füzet. 35 l. (A «prospect» szerint 50 füzetre volt tervezve.) Jelzete: **P. o. hung. 589 h.**

EÖTVÖS JÓZSEF. A karthausi. *Német.*

81. Der Karthäuser. Aus dem Ungarischen des Joseph Freiherrn

v. Eötvös. Teutſch von Hermann Klein. 1., 2. Band. Peſth, 1842. Verlag von Guſtav Heckenaſt.

8-r. 2 kötet. 4, 4, 355; 2, 4, 410 l. Nyomtatta: Landerer und Heckenast.

1. ábra.

Az első kötetben szerző arcképe, MAHLKNECHT acélmetszete BARABÁS rajza nyomán. Mindkét kötet acélmetszetű címlapja C. MAHLKNECHT-től Carl MEYER más-más vignettájával. (Az első kötet címlapját l. az 1. ábrán.) Jelzete: **P. o. hung. 591 a.**

81a. Ugyanaz. Geſammelte Werke von Joſef Freiherrn von Eötvös. Aus dem Ungariſchen überſetzt. 1., 2. Band.

Der Karthäuſer. Roman von Joſef Freiherrn von Eötvös. Sechſte Auflage. 1., 2. Band. Wien, Peſt, Leipzig. A. Hartleben's Verlag. 1872.

8-r. 2 kötet. 4, X, 319; 374 l. Nyomtatta: Wilh. Zöllner. Wien. Szerző könyomatú arcképével és életrajzával Dux Adolf tollából. Jelzete: P. o. hung. 591 e.

81b. Ugyanaz. Gesammelte Werke von Josef Freiherrn von Eötvös. Aus dem Ungarischen übersetzt. 1., 2. Band. Der Karthäuser. 1., 2. Band. Achte Auflage. Wien, Pest, Leipzig. A. Hartleben's Verlag. É. n.

8-r. 2 kötet. 4, IX, 293; 342 l. Nyomtatta: Karl Prochaska. Teschen. Életrajzi bevezetéssel Adolf Dux-tól. Jelzete: P. o. hung. 591 c.

EÖTVÖS JÓZSEF. A molnárleány. (Elbeszélései.) *Német.*

82. Die Müllnerstochter. Eine Dorfgeſchichte von Joſef Freiherrn von Eötvös. Aus dem Ungariſchen von L. Rosner. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 82 l. (Universal-Bibliothek 2374.) Jelzete: L. eleg. g. 811 l.

EÖTVÖS JÓZSEF. A nővérek. *Német.*

83. Die Schweſtern. Roman von Baron Joſef Eötvös. Aus dem Ungariſchen von Adolph Dux. 1., 2. Band. Peſt. Druck und Verlag von Guſtav Emich. 1858.

8-r. 2 kötet. 4, 320; 4, 343 l. (Belletristisches Lesekabinett Lief. 24—28.) Jelzete: P. o. hung. 1069 d.

EÖTVÖS JÓZSEF. Egy gazdasszony levelei. (Elbeszélései.) *Német.*

84. Für den Glanz des Hauſes. Nach einem unvollendeten Roman des Freiherrn Joſef von Eötvös. Bearbeitet und ergänzt von Adolf Dux. Wien, Peſt, Leipzig. A. Hartleben's Verlag. 1873.

8-r. VI, 160 l. Nyomtatta: Grimme & Trömel. Leipzig. «Dux nemcsak kiegészíti e befejezetlen regényt, hanem egészen át is alakítja. Egyenesen az öreg gazdasszony önéletrajzának elbeszélésével kezdi (III. levél), de aztán rendben halad, úgy hogy a IV. levél nála a II. fejezet. Mellőzi a levél-alakot, a grófi család rajzát, — így a VI. levelet egészen, — a bevezető sorokat és utóiratokat is rendesen, de egyébként pontosan fordít; csak itt-ott enged meg magának némi rövidítést, így Márton bácsi leirásánál (IX. levél, a németben VI. fejezet) s a XII. fejezetben, hol összeolvasztja az eredetinek XV. és XVI. levelét. Igy Dux a XIV. fejezetben jut a töredéknek a végére s maga irja a XV. és XVI. szakaszt.»[1] — Jelzete: P. o. germ. 1034 g.

EÖTVÖS JÓZSEF. Elbeszélései. *Német.*

85. Ungariſche Dorfgeſchichten. Von Baron Joſef Eötvös. Deutſch

[1] Br. Eötvös József összes munkái. VII. Budapest, 1902: 459 l. (Voinovich Géza jegyzete.)

von A. Dux. 1., 2. Theil. Peſt, Wien und Leipzig, 1862. Hartleben's Verlags-Expedition.

8-r. 2 kötet. 2, 138; 2, 135 l. Nyomtatta: Leopold Sommer. Wien. Tartalom: I. 1. Ein Jahrmarkt im Winter. (Téli vásár.) — 2. Ein Ungar in der Schweiz. (Novella.) — II. 1. Des Müllers Töchterlein. (A molnárleány.) — 2. Ein Slovakenmädchen im Alföld. (Egy tót leány az Alföldön.) Jelzete: P. o. hung. 591 b.

L. még a 82., 84. sz. a.

EÖTVÖS JÓZSEF. Magyarország 1514-ben. *Német.*

86. Der Bauernkrieg in Ungarn. Hiſtoriſcher Roman von Joſef Freih. von Eötvös. Aus dem Ungariſchen von Adolf Dux. Peſt, 1850. Verlag E. A. Hartleben.

8-r. 3 kötet. (4), 288; (4), 351; (2), VI, 294 l. Nyomtatta: J. P. Sollingers Wittwe. Jelzete: P. o. hung. 587 a.

FALK ZSIGMOND. Mindennapi történetek. *Francia.*

87. Dr. Sigismond Falk. Histoires banales. Nouvelles et récits. Traduits de l'allemand par E. de Boccard. II. Paris, é. n. A. Z. Mathot.

8-r. 348, 2 l. Nyomtatta: Société Anonyme d'imprimerie de Pest. [Budapest.] Tartalma: Le feu. — Le travail c'est la vie. — Amour de savant. Sur Jókai. — (Mind négy novella az Alltagsgeschichten c. német kötetből, mely a megfelelő magyar kötetben nincs meg.) — Mariage moderne. (Divatos szokások. Mozgófényképek.) — Le passé. (Mozgófényképek.) — La dernière fête de Noël. (Az utolsó karácsony. U. o.) — Il n'est jamais trop tard. (Soha sem késő. U. o.) — L'histoire de mon baptême. (Keresztelőm története. U. o.) — Renouveau (Visszatérő ifjúkor. U. o.) — Hospitalité hongroise. (Magyar barátság. Repülünk.) — Le cortège nuptial de Claire. (Rózsika nászmenete. Mozgófényképek.) — Scènes de champs de courses. (Lóverseny-jelenetek. U. o.) — Une conquête. (Hódítás akadályokkal. U. o.) — La princesse diamantine. (Az énekesnő. Repülünk.) Jelzete: P. o. hung. 600 lf.

Német.

88. Dr. Sigmund von Falk. Alltags-Geſchichten. Novellen und Erzählungen. Aus dem Ungariſchen überſetzt von Dr. Béla Diósy. Alfred Hölder. Wien, é. n.

8-r. 192. l. Nyomtatta: Pesti könyvnyomda r.-t. HEIM József és KOVÁCS Károly színes illusztrációival. Tartalma: Mindennapi történetek c. novellagyűjtemény, némileg más sorrendben, továbbá a következő elbeszélések: Das Feuer. — Arbeit ist Leben. — Die Liebe des Gelehrten. — Über Jókai. — Eine moderne Ehe. (Divatos szokások. A Mozgófényképek c. kötetből.) Jelzete: P. o. hung. 600 la.

FALK ZSIGMOND. Mozgófényképek. *Német.*

89. Klärchens Brautzug. Skizzen und Novellen von Dr. Sigmund

v. Falk. Aus dem Ungarischen übertragen von Max Ruttkay—Rothauser. Dresden. E. Pierson's Verlag. É. n. (1908.)

8-r. 187 l. Nyomtatta: Pesti könyvnyomda r.-t. HONTI Nándor és KOVÁCS Károly rajzaival. Azonos a Mozgófényképek c. novellás-kötettel, a Divatos szokások c. elbeszélés híjján, mely az Alltagsgeschichten c. kötetben jelent meg. A címet «Rózsika nászmenete» c. novella német cimétől kapta a kötet. Jelzete: P. o. hung. 600 lc.

L. még 87., 88. sz. a.

FALK ZSIGMOND. Repülünk. *Német.*

90. Wir Fliegen. Novellen und Erzählungen von Dr. Sigmund v. Falk. Aus dem Ungarischen übersetzt von Zoltán Béndek. Dresden, é. n. E. Pierson's Verlag.

8-r. 130 l. Nyomtatta: Pester Buchdruckerei A.-G. Budapest. Jelzete: P. o. hung. 600 le.

L. még 87. sz. a.

FARKAS ANDRÁS. Mennyegzői inneplés... *Német.*

91. Die Vermählungsfeyer Seiner k. k. Majeſtät... Franz dem Erſten und Ihrer k. k. Majeſtät... Maria Ludovika Beatrix zum Beweiſe ſeiner höchſten Freude und tiefſter Verehrung geweiht von Andreas Farkaſch. Segedin, gedruckt bei Urban Grünn priv. Buchdrucker. 1808.

8-r. Alkalmasint szerző saját átdolgozása a magyar eredetiből. Jelzete: Hung. l. 2091.

FÁY ANDRÁS eredeti meséi és aphorismái. *Német.*

92. Originelle Fabeln und Aphorismen des Andreas Fáy. Aus dem Ungariſchen überſetzt von L. Petz. [Vignetta.] Verlag von S. Ludvigh in Raab. Druck von A. Pichler in Wien, 1825.

8-r. (4), (8), 150, (6) l. Rézmetszetű címlappal (l. 2. ábrán) és a «meseköltő»-t ábrázoló címképpel. WEINRAUCH metszése. Jelzete: L. eleg. m. 553.

FÖLDES IMRE. Hivatalnok urak. *Német.*

93. Die Herren Beamten. Gesellschaftsbild in 3 Aufzügen von Emerich Földes. Für die deutsche Bühne übersetzt und bearbeitet von Heinrich Glücksmann. H., é. n.

8-r. 163 l. Nyomda nélkül. Jelzete: P. o. hung. 683 la.

GAÁL KAROLIN. Akit kétszer eladtak. *Szerb.*

94. Двапут продана. Роман Драгиње В. Гал. Превео: Емил Јелић. Тисак српске штампарије у Загребу 1895.

8-r. 209 l. Jelzete: P. o. hung. 694 ka.

GARAY JÁNOS. (Költemények.) *Német.*

95. Dichtungen von Johann Garay. Aus dem Ungariſchen überſetzt, durch Kertbeny. Peſt, 1854. Julius Szánwald.

16-r. XLIII, 119, 111 l. Nyomtatta: Emich Gusztáv. U. o. Tartalma: Életrajzi bevezetés. — ERDÉLYI János: Erinnerung an Garay. — TÓTH Kál-

Originelle Fabeln
und
Aphorismen
des
Andreas Fáy.
Aus dem Ungrischen übersetzt
von
L. Petz

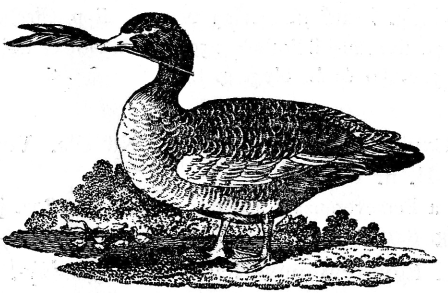

Verlag von S Ludwigh in Raab.
Druck von A. Pichler in Wien
1825.

2. ábra.

mán: Am Grabe Garay's, utóbbi DUDUMI Demeter fordításában. — Balladen und Erzählungen: Der Moses der Ungarn. (A magyarok Mózese.) — Der Obschitosch. (Az obsitos.) — Kont. — Zrínyi Ilona. — Königsmaid und Edel-

knabe. (A királyleány és apródja.) — Der Zigeuneus Woiwod. (A nagyidai vajda.) — Lieder und Gedichte: An Franz Liszt. (Liszt Ferenchez.) — Zwei Sänger. (A két dalnok.) — Vaterfreude. (Családi képek. VI.) — Erster Schmerz. (Első fájdalom.) — Der Balaton. (A Balaton. 1. Megteremté isten... 2. Balatonnak kék szemébe...) — Anhang. — Verses fordítások. Jelzete: **P. o. hung. 695 la.**

95a. U. a. Zweite Auflage. Wien. *Carl Helf.* 1856.

16-r. XXXVI, 146 l. Nyomtatta: Karl Ueberreuter. Tartalmilag azonos. Jelzete: **P. o. hung. 695 lb.**

GÁRDONYI GÉZA. A hatalmas harmadik. *Francia.*

96. Géza Gárdonyi. La troisième puissance. Roman traduit du hongrois. Paris. Honoré Champion. 1912.

8-r. XVI, 143 l. Nyomtatta: Athenaeum. Budapest. (Bibliothèque hongroise. VI.) Életrajzi bevezetéssel I(gnace) K(ONT)-tól aki a fordítást is végezte. Jelzete: **P. o. hung. 430 t.**

GYULAI PÁL. A vén színész. *Francia.*

97. Le vieux comédien. Nouvelle de Paul Gyulai de l'Académie hongroise. Traduite du hongrois par Marie Saissy. Budapest. Charles Grill. 1881.

8-r. 90 l. Nyomtatta: Franklin. U. o. Jelzete: **P. o. hung. 821 c.**

Német.

98. Ein alter Schauſpieler. Nach dem Ungariſchen des Paul Gyulai von L. Rosner. Leipzig. Druck u. Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 70 l. (Universal-Bibliothek 250 a.) Rövid életrajzi jellemzéssel. Jelzete: **P. o. hung. 820 o** és **L. eleg. g. 811 l.**

Olasz.

99. Paolo Gyulai. Il vecchio artista. Novella. Versione italiana di Zigány Árpád. H. n. 1892.

8-r. Kivágva a Perseveranza c. lap tárcarovatából. 1892. júl. 31., aug. 11. Jelzete: **P. o. hung. 821 b.**

GYULAI PÁL. Egy régi udvarház utolsó gazdája. *Német.*

100. Der letzte Herr eines alten Edelhofes. Von Paul Gyulai. Nach dem Ungariſchen von Adolf Dux. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 88 l. (Universal-Bibliothek 579.) Jelzete: **L. eleg. g. 811 l** és **P. o. hung. 820 o.**

GYULAI PÁL. Nők a tükör előtt. *Német.*

101. Frauen vor dem Spiegel. Aus dem Ungariſchen des Paul Gyulai überſetzt von Adolf Dux. Peſt, 1864. Druck und Verlag von Hornyanszky und Hummel.

8-r. (2), 82 l. Jelzete: **P. o. hung. 821.**

HATVANY LAJOS. A híresek. *Német.*

102. Die Berühmten. Schauſpiel in drei Akten von Ludwig Hatvany. München bei Georg Müller. 1913.

8-r. 166 l. Nyomtatta: F. E. Haag, Melle in Hann. Szerző saját fordítása. Jelzete: P. o. germ. 1657 l.

HELTAI JENŐ. Az én második feleségem. *Német.*

103. Meine zweite Frau. Roman von Eugen Heltai. Deutsch von Eduard Kadossa. Verlagsbuchhandlung Carl Konegen. (Ernst Stülpnagel.) Wien, 1912.

8-r. 207 l. Nyomtatta: Brünn, Fr. Winiker & Schickardt. Jelzete: P. o. hung. 830 zn/10.

HELVEY LAJOS. Vasárnap délután. *Német.*

104. Feierabend. Nach Dr. Helvey frei aus dem Ungariſchen von Franz Groß. Budapeſt. Druck des Stephaneum. 1903.

8-r. 114 l. Jelzete: P. o. hung. 230 zn/o.

HERCZEG FERENC. (Elbeszélések.) *Német.*

105. Frau Lieutenant und andere Humoresken von Franz Herczeg. Aus dem Ungariſchen von Oskar v. Krücken. Autoriſierte Ausgabe. Berlin Verlag von Otto Janke. É. n.

8-r. (4), 140 l. Nyomtatta: Berliner Buchdruckerei A.-G. (Collection Otto Janke.) Tartalma: 1. Frau Lieutenant. (Hadnagyné Őnagysága. Mutamur.) — 2. Olga. (Az utolsó bál. U. o.) — 3. Wechselfieber. (Váltóláz. ?) 4. Der Seeräuber. (A kalóz. Mutamur.) — 5. Das Brandmal. — 6. Miss Mill. (Mutamur.) — 7. Frühlingsfieber. (Tavaszi láz. U. o.) — 8. Fräulein Iza. (Iza kisasszony. U. o.) — 9. Das Ballkleid. (A báli ruha. U. o.) — 10. Der Attaché. (A titkár. U. o.) — 11. Die bequeme Frau. (A kényelmes asszony. U. o.) — 12. Die Heilige. (A szent. Mikszáth-Almanach 1892.) — 13. Baron Rebus. (Rébusz báró. Napnyugati mesék.) — 14. Die rätselhafte Witwe. (A rejtelmes özvegy. Arianna.) — Jelzete: P. o. hung. 830 Z/5.

106. Die erſte Schwalbe und andere Erzählungen von Franz Herczeg. Aus dem Ungariſchen überſetzt von Ernſt Großmann. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 102, (2) l. Tartalma: 1. Die erste Schwalbe. (Az első fecske.) — 2. Das Kind ist krank. (A kis leány beteg. U. o.) — 3. Lehel. (U. o.) — 4. Katharine und Kata. (Katalin és Kata. U. o.) — 5. Bis zum Tode Weib. (Mindhalálig asszony. Mutamur.) — 6. Lieschen, Else, Elisabeth. (Böske, Erzsi, Erzsébet.) — 7. Wenn Frauen sich langweilen. (Unatkozó asszonyok. Az első fecske.) — 8. Ein Regenbogen im Sande. (Szivárvány a fövényben. Mutamur.) — 9. Die Schlacht bei Marathon. (A marathoni ütközet. Az első fecske.) — 10. Olga wird alt. (Olga megöregszik. U. o.) — 11. Warum starb Issaura. (Miért halt meg Izaura. U. o.) — (Universal-Bibliothek 3875.) Jelzete: L. eleg. g. 811 l.

107. Baron Rebus und andere Novelletten von Franz Herczeg. Aus dem Ungarischen übersetzt von Emil Kumlik. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 107, (1) l. Tartalom: Baron Rebus. (Rebusz báró. Napnyugati mesék.) — 2. Frau Lieutenant. (Hadnagyné őnagysága. Mutamur.) — 3. Der letzte Ball. (Az utolsó bál. U. o.) — 4. Wechselfieber. — 5. Der Seeräuber. (A kalóz. Mutamur.) — 6. Ein Schönheitsfehler. — 7. Miss Mill. (Mutamur.) — 8. Frühlingsfieber. (Tavaszi láz. U. o.) — 9. Fräulein Iza. (Iza kisasszony. U. o.) — 10. Das Ballkleid. (A báli ruha. U. o.) — 11. Der Sekretär. (A titkár. U. o.) — 12. Die bequeme Frau. (A kényelmes asszony. U. o.) — 13. Die Heilige. (A szent. Mikszáth-Almanach 1892.) — 14. Die rätselhafte Wittwe. (A rejtelmes özvegy. Ariana.) — (Universal-Bibliothek. 3657.) Jelzete: L. eleg. g. 811 l.

HERCZEG FERENC. A Gyurkovics fiúk. *Német.*

108. Die Brüder. Erzählung von Franz Herczeg. Deutsch von Ludwig Wechsler. Leipzig. Verlag von F. E. Neupert's Nachf. É. n.

8-r. 197 l. Nyomtatta a Deutsche Verlagsbuchdruckerei. Leipzig. (Sammlung moderner Belletristik in- und ausländischer Autoren. Serie III. Bd. 10.) Jelzete: L. eleg. g. 721.

109. Die Brüder Gyurkovics. Erzählung von Franz Herczeg. Deutsch von Herm. Farkas. Hermann Hilger Verlag. Berlin, Leipzig. É. n.

8-r. 111 l. Nyomtatta: Oscar Brandstetter. Leipzig. Fordító előszavával. (Kürschners Bücherschatz Nr. 642.) Jelzete: L. eleg. g. 562 y.

Szerb.

110. Млади Ђурковићи. Мађарски написао Ф. Херцег. Превео Јован Грчић. У Новом Саду. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. 1901.

8-r. 212 l. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/r.

HERCZEG FERENC. A Gyurkovics leányok. *Cseh.*

111. Ďurkovičovy dcery. Napisal Herczeg Ferencz. Přeložil z mad'arštiny Gustav Narcis Mayerhöffer. V Praze. Tiskem a nákladem J. Otty. É. n.

8-r. 111, (1) l. (Ottova laciná knihovna národní. Číslo spisu 148.) Jelzete: L. eleg. g. 555 g.

Német.

112. Die sieben Schwestern. Eine Familiengeschichte von Franz Herczeg. Aus dem Ungarischen von Ludwig Wechsler. Verlegt bei Joannes Cotta Berlin und Leipzig, 1900.

8-r. 254 l. Tartalom: Die sieben Schwestern. (A Gyurkovics leányok.) — Verkannt. (Az emberölő. Az első fecske.) — Der Pirat. (A kalóz. Mutamur.) — Erste Liebe. — Zweite Liebe. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/19.

113. Sprechen sie mit Mama... Eine unzusammenhängende Geschichte

von Franz Herzeg. Deutſch von Herrn Farkas. Hermann Hillger Verlag. Berlin. Leipzig. É. n.

8-r. 95 l. Nyomtatta Oscar Brandstetter, Leipzig. Fordító rövid előszavával és A. Lewin képeivel. (Kürschners Bücherschatz. Nr. 5+2). Jelzete: L. eleg. g. 562 y.

Szerb.

114. Ђурковићеве ћерке, приповетка. Мађарски написао Фрања Херцег. На српски превео П. у Новом Саду. Издање и штампа српске књижаре Браће М. Поповића 1895.

8-r. 120 l. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/5.

Herczeg Ferenc. A honszerző. *Német.*

115. Franz Herczeg. Die Scholle. Roman. Einzig autorisierte Übertragung aus dem Ungarischen von Leo Lázár. Wien 1905. Verlagsbuchhandlung Carl Konegen.

8-r. (2), 326 l. Nyomtatta: Gebr. Hollinek. U. o. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/28.

Herczeg Ferenc. A láp virága. (Napnyugati mesék.) *Német.*

116. Das Mädel von der Gaſſe. Erzählung aus dem Ungariſchen von Franz Herczeg. 5—7. Tauſend. Berlin. Berliner Verlags-Inſtitut. (1905.)

8-r. 143 l. Nyomtatta: E. Grüner. Bernau. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/27.

117. Die Moraſtblume. Erzählung aus dem Ungariſchen von Franz Herczeg. Leipzig. Verlag von Robert Frieſe. 1896.

8-r. (2), 184 l. Nyomtatta: Ramm & Seemann. U. o. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/6.

118. Sumpfblume Novelle von Franz Herzeg. Autoriſierte Überſetzung aus dem Ungariſchen von Emil Kumlik. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. (1895).

16-r. 90 l. Életrajzi bevezetéssel fordítótól, 1895-ből keltezve. (Universal-Bibliothek 3502) Jelzete: L. eleg. g. 811 l.

Herczeg Ferenc. Andor és András. *Német.*

119. Andor und András. Eine Geschichte aus dem Journalistenleben in Budapest von Franz Herczeg. Einzig autorisierte Übersetzung aus dem Ungarischen von Karl von Bakonyi sen. Wien 1904. Verlag von Carl Konegen.

8-r. 4, 252 l. Nyomtatta: Brüder Hollinek. U. o. Márk Lajos rajzaival. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/14.

Herczeg Ferenc. Arianna.

L. 105., 107., 129. sz. a.

Herczeg Ferenc. Az első fecske.

L. 106., 112., 129. sz. a.

HERCZEG FERENC. Bizánc. *Francia.*

120. François Herczeg. Byzance. Pièce en trois actes. Paris Honoré Champion. 1912.

8-r. XXI, 143 l. Nyomtatta: Athenaeum, Budapest. (Bibliothèque hongroise VII.) Életrajzi bevezetéssel I(gnace) K(ONT)-tól, aki a fordítást is végezte. Jelzete: P. o. hung. 430 t.

HERCZEG FERENC. Böske, Erzsi, Erzsébet.

L. 106. sz. a.

HERCZEG FERENC. Egy leány története. *Német.*

121. Die Operettensängerin. Roman von Franz Herczeg. Aus dem Ungarischen übersetzt von Hermine Farkas. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 182 l. (Universal-Bibliothek. 4505—06.) Jelzete: L. eleg. g. 811 l.

HERCZEG FERENC. Fenn és lenn. *Cseh.*

122. Nahoře a dole. Román Frant. Herczega. Z mad'arského přeložil Gust. N. Mayerhoffer. V Praze. Nakladatel J. Otto. É. n.

8-r. 1. 2. füzet. 112 l. (csonka.) Nyomtatta: «Unie». U. o. (Ottova laciná knihnovna národni. Čislo spisu 193.) Jelzete: L. eleg. g. 555 g.

HERCZEG FERENC. Idegenek között. *Német.*

123. Unter fremden Menschen. Erzählung von Franz Herczeg. Deutsch von Herm. Farkas. Hermann Hillger Verlag. Berlin, Leipzig. É. n.

8-r. 96 l. Nyomtatta: Oscar Brandstetter, Leipzig. Fordító előszavával és W. ROEGGE illusztrációival. (Kürschners Bücherschatz Nr. 509.) Jelzete: L. eleg. g. 562 y.

HERCZEG FERENC. Mutamur.

L. 105., 106., 107., 113. sz. a.

HERCZEG FERENC. Napnyugati mesék.

L. 106., 107., 114., 117., 118.sz. a.

HERCZEG FERENC. Pogányok. *Német.*

124. Licht und Finsternis. Roman von Franz Herczeg. Deutsch von Ludwig Wechsler. 1909. Buchverlag fürs Deutsche Haus, Berlin.

8-r. 288 l. Nyomtatta: Deutsche Buch- und Kunstdruckerei G. m. b. H., Zossen. Bevezette W. M. (Die Bücher des deutschen Hauses. 80 Bd.) Jelzete: L. eleg. g. 282.

125. Im Banne der Pußta. Roman von Franz Herczeg. Berechtigte Übertragung von Stefania Rabas. Graz, 1910. Verlag von C. J. Oehninger.

8-r. 309 l. Nyomtatta: Ramm und Seemann, Leipzig. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/16.

HERCZEG FERENC. Simon Zsuzsa. *Cseh.*

126. Láska Zuzany Simonové. Roman. Napisal Herczeg Ferencz. Přeložil Gustav Narcis Mayerhoffer. Nákladem J. Otty v Praze, 1907.

8-r. 206 l. Nyomtatta: Tiskem «Unie». Jelzete: P. o. hung. 830 zo/s.

Dán.

127. Franz Herczeg. Oberstens Datter. Roman. Ovenat fra Ungarsk af Alex. Schumacher. Kjøbenhavn. Reitzelske Forlag. 1896.

8-r. 194 l. Nyomtatta: I. Cohen. U. o. Jelzete: P. o. hung. 830 zo/7.

Német.

128. Die Tochter des Oberſten. Roman von Franz Herzeg. Deutſch von Ludwig Wechſler. Berlin. Eiſenach. Leipzig. Hermann Hillger Verlag. É. n.

16-r. 127 l. Nyomtatta Oscar Brandstetter, Leipzig. Életrajzi bevezetéssel és W. Roegge képeivel. (Kürschners Bücherschatz. Nr. 318.) Jelzete: L. eleg. g. 562 g.

Herczeg Ferenc. Szabolcs házassága. *Cseh.*

129. Herczeg Ferencz. Szabolcsovo manželství a jiné novely. (Román Szabolcsovo manželství poctěn král. uh. akademií věd a uměni.) Z mad'arštiny přeložil G. N. Mayerhoffer. V Praze, 1898. Knihtiskárna F. Šimáček, nakladatelé.

8-r. 192 l. Tartalma: 1. Szabolcsovo manželstvi. (Szabolcs házassága.) — 2. Lehel. (Az első fecske.) — 3. Vargovi. (Vargáék. Uj idők 1897.) — 4. Román výpomocného notáře. (A segédjegyző regénye. Arianna.) — 5. Toldiho sourozenci. (Toldi atyafisága. Mikszáth-Almanach 1897.) — 6. Vrah. (Az emberölő. Az első fecske.) — 7. Olga stárne. (Olga megöregszik. U. o.) — 8. Ženin přitel. — (A nő barátja. Uj idők 1895.) — 9. Žena se modli. (As asszony imádkozik. Az első fecske.) — 10. Bitva u Marathonu. (A maratoni ütközet. U. o.) Jelzete: P. o. hung. 830 zo/13.

Herczeg Ferenc. Sziriusz. *Cseh.*

130. Herczeg Ferenc. Sirius. Z mad'arštiny přeložil Gustav Narcis Mayerhoffer. V Praze. Knihtiskárna F. Šimáček, nakladatelé. 1896.

16-r. 67 l. (Leoné svazky novel 73.) Jelzete. L. eleg. g. 776 l.

Gulyás Pál.

A RÁKÓCZI-KÖNYVTÁR ÉS KATALOGUSA.

(Ötödik közlemény.)

169. *Magyar imátságos könyv kinek az fedele ezüstös.*[1]
170. Præfatio Comoenii ad Academias.[2]

[IV.] *In 12-mo et 16-o.*

171. Vendelini Politica.[3]
172. Rex Platonicus sive: Musæ Regnantes.
173. Livii historiarum Tomus 2-dus.

[1] RÁKÓCZI György emez imádságos könyvét a sárospataki kollégiumnak 1671 okt. 20-án özv. II. RÁKÓCZI Györgyné, BÁTHORY Zsófia által történt elüzetésekor sikerült megmenteni a tanároknak és tanulóknak néhány más könyvvel együtt s magukkal vitték Debreczenbe, onnan 1672-ben Gyulafejérvárra, majd onnan 1716-ban, márc. 16-án, Zilahi SEBES András és Szathmári PAKSI Mihály tanárok, Marosvásárhelyre való menekülésükkor vitték magukkal új tartózkodási helyükre. Nagy kár, hogy ez a rendkívül becses ereklye, melynek tábláin 13 darab ezüst volt (védők, kapcsok s a RÁKÓCZI címer), DALI István, marosvásárhelyi ref. collégiumi tanár könyvtárnoksága alatt elveszett 1835-ben. Erre vonatkozólag a marosvásárhelyi kollégium okmánytárában a következő följegyzés olvasható: «Az ezüstkapcsos könyörgéses könyv a mult őszén, mikor a bibliotheca valaki által felnyittatott volt, ellopatott; minthogy pedig ezen dologban a számadó (DALI István) vigyázatlansága is, maga tulajdon vallomása szerint is, tagadhatatlan: igazságosnak találtatott, hogy azon elveszett ezüstkapcsos könyvnek árába 21 váltó német frt és 24 krból álló competentiája benntartassék.» (Marovásárhelyi helv. hitv. főtanoda 1876—77. tanévi Értesítvénye. 47. lap.) Derék dolog lenne, ha valaki e lappangó, becses ereklyének nyomára vezetne. Ez az imádságos könyv valószinűleg a Szenczi MOLNÁR Alberté volt. Megjelent Heidelbergben, 1621-ben. (RMK. I. 514.)

[2] COMENIUSnak ilyen című, *önállóan* megjelent nyomtatványa előttem ismeretlen.

[3] [Marcus, Fridrich]. Amsterdam, 1651. 12r.

174. Bellarminus Enervatus Amesii.[1]
175. Itinerarium Thomæ Carvæ Tioperariensis.[2]
176. Aurifodina Artium et Scientiarum omnium Drexelii.[3]
177. Althingii Methodus Theologiæ Didacticæ.[4]
178. *Erasmi Enchiridion Militis Christiani.*[5]
179. Drexelius de Jejunio.[6]
[7. l.] 180. *Eöt Papista Prædikatio.*[7]
181. *Tripartiti operis Compendium.*[8]
182. Pentateucus Mosis Hebraice.[9]
183. *Bibliothecæ Peregrinantium lib. 2. Frölichii duobus Tomis.*[10]
184. Decem Tragoediæ Senecæ.[11]
185. Princeps ex Tacito Deformatus.
186. *Az lelkiismeret akadekiról Perkinsius.*[12]
187. Florus Polonicus.[13]
188. Aristot[elis] Problemata Imperfecta.
189. Malvezzi Virgilii Princeps ejusque arcana.[14]
190. Speculum Jesuitarum. Et Hannibal Carthagiensis Imperator.[15]
191. Imago Regis Caroli.

[1] Londini, 1633. Ed. nova. Egy másik kiadása: Amsterdam, 1638.
[2] Két részből áll. Megjelent Mayntzban, 1639-ben és 1641-ben. 12r.
[3] [Jeremias.] München, 1638.
[4] Szerző keresztneve: Heinrich. E műve megjelent Groningában, 1645-ben.
[5] Antwerpen, 1609; Basel, 1519. Magyar fordítása: RMK. I. 563.
[6] DREXELIUS Jeremias. E művének címe: Aloen, amori sed salubris succi jejunium.
[7] A legnagyobb valószínűség szerint RMK. I. 705. sz.
[8] A WERBŐCZI Tripartitumát ismertető iskolai tankönyv lehetett.
[9] Amsterdam 1645., vagy Velencze 1640., Leyden 1613.
[10] RMK. III. 1628. sz.
[11] Leyden, 1548. (16r.), Amsterdam, 1624. (24r.), 1645. (12r.)
[12] RMK. I. 800. sz.
[13] E mű szerzője: Joachimus PASTORIUS (de Hirtenberg † 1681.) Első kiadása Leyden, 1641. 12r.
[14] in vita Romuli repræsentata; latinitate donavit Joannes KRUUS. Lugd.-Bat. 1636. in 12. (BRUNET: Manuel, 3. 1350.)
[15] A két mű egy kötetbe volt kötve.

192. Novum Testamentum Italicum.[1]
193. Drexelii rosæ selectissimarum virtutum.[2]
194. Symbola Heroica.
195. Iosephi Halli Meditatiunculæ subitaneæ.[3]
196. Johannis Davidis Rulandi Pharmacopoea de Stercore et Urina.[4]
197. Adagia Erasmi.[5]
198. Francisci Sankez Tractatus Philosophici.[6]
199. Deliciæ Gentis Humanæ Jesus Christus duobus voluminibus.[7]
200. Francisci de Verulanni Silva Silvarum.
201. Antimachiavellus de Regno recte et tranquille administrando.
202. Gazophilacium Christi Drexelii.[8]
203. Lælius Zechius de Principatus administratione.[9]
204. Petri Baptistæ Genevensis de Bello Swecziko Comment.
205. *Lelki ismeret akadéki Magyarul.*[10]
206. Amesius de Conscientia et ejus Jure.[11]

[8. l.] 207. Manipulus Stratagematum Aeliæ Vinstrupii.[12]

208. Legatus Caroli Paschalii.
209. Respublica Græcorum ab Ubbone Emmio.[13]

[1] Leyden, 1565, 1558; Velence, 1541, 1544.
[2] München, 1636 és 1637, két részben.
[3] sive αυτοσχεδάσματα.
[4] Nürnberg, 1644., 12r.
[5] Első kiadása: Paris, 1500. (V. ö. RMK. II. 24.)
[6] Rotterdam, 1649.
[7] E mű szerzője: DREXELIUS Jerémiás jezsuita.
[8] München, 1637., 12-r.
[9] ad Christianissimum Galliæ & Navarræ Regem Henricum IV. Frankfurt, 1600. Köln, 1607. 12-r.
[10] RMK. I. 800. sz.
[11] vel casibus. Libri Quinque. 1652 előtti kiadásban. Az eddig ismert első magyarországi kiadás Debreczenben, 1685-ben jelent meg. (RMK. II. 1562.)
[12] Amsterdam, 1637., 12-r.
[13] Leyden, 1632.

210. Imperii Romano-Germanici.[1]
211. Namurecensis Hannoviæ et Lucimbersis.[2]
212. Bohemiæ.[3]
213. Leovinensis.[4]
214. Poniæ.[5]
215. Venetorum duobus Voluminibus.[6]
216. Romana.[7]
217. Moscoviæ.[8]
218. Hansiaticæ.[9]
219. Daniæ et Hispaniæ.[10]
220. Arabiæ.[11]
221. Vallesiæ.[12]
222. Angliæ.[13]
223. Sveciæ.[14]
224. Retiæ.[15]
225. Hispaniæ.[16]
226. Galliæ.[17]

Respublica

HARSÁNYI ISTVÁN.

[1] Leyden, 1634. és 1640.

[2] Amsterdam, 1634. JANSSONIUS-féle kiadás.

[3] Leyden, 1634. és 1643.

[4] *Leodiensis* helyett. — Amstelodami, 1633.

[5] Tollhiba lehet *Poloniæ* helyett. Első és második kiadása. Leyden, 1627. Harmadik u. o. 1642. (M. Kvszemle, 1912., 112 l.)

[6] Úgy látszik, hogy a CONTARENUS és JANNOTIUS-féle kiadások egy-egy példánya. Amannak kiadásai: Leyden, 1626. és 1628; emezé: 1631. u. o. (M. Kvsz., 1912., 112—113 l.)

[7] Leyden, 1626., 1629.

[8] Leyden, 1630.

[9] A Hansa-városok leírása. (V. ö. 230. és 232. sorsz.)

[10] A kettő együtt nem ismeretes az ELZEVIR-féle Reszpublikák között. Dania és Norvégia leírása jelent meg együtt 1630-ban. Hispania, külön 1629-ben. (M. Kvszemle, 1912., 113 lap.)

[11] Amsterdam, 1633.

[12] Leyden, 1633.

[13] Leyden, 1625., 1630., 1640.

[14] Leyden, 1631. és 1633. (M. Kvszemle, 1912. 113. l.)

[15] Leyden, 1633.

[16] Leyden, 1629.

[17] Leyden, 1629.

ADATTÁR.

Batsányi János Kassa város tanácsához a Magyar Muzsa elkobzása ügyében. (1793.)

Perillustres Domini Deputati!

Communicato mihi benigno-gratioso Excelsi Consilii Regii Locumtenentialis Hungarici de dato 13-a Februarii anni currentis Nro 4503 elargito intimato, quo mediante amplissimo liberae huius regiaeque civitatis magistratui confiscatio exemplarium ex primo secundi tomi periodici operis Musei Hungarici fasciculo, tamquam complura scripta sufflaminatoria, paci et tranquillitati publicae derogatoria, in se continente, adhuc reperibilium, committitur; sequentem praetitutatis Dominationibus, qua praelaudati civici magistratus hunc in finem ad me, tamquam dicti operis redactorem et editorem exmissis deputatis faciendam habeo declarationem:

1-o. Quaestionatus operis nostri fasciculus cum adprobatione regii librorum revisoratus ofiicii et quidem iam anno 1790 mense Maio impressus, in compluribus patriae nostrae civitatibus inde ab eo tempore publice venditus et omnibus tam inclyti regni hnius, quam et magno-principatus Transsylvaniae civibus et incolis, quibus lingua et litterarum patria curae et cordi est, cognitus ac, prout reliqua instituti nostri unice in commune bonum tendentis conamina, communi cum favore atque adplausu exceptus est. Immo, quod plus: dum anno 1791 sub 5-a Maii in obsequium benigno-gratiosi decreti de dato 5 Aprilis eiusdem anni sub nro 5494 planum operis et instituti nostri excelso consilio locumtenentiali regio exhibuissemus, tunc illum eundem 2-di tomi 1-um fasciculum pro exemplo advolvimus, idque, quod petievamus, obtinuimus.

2-o. Exemplaria operis huius typis sub censura impressa, sunt mea proprietas legitima, multis fatigiis et aere comparata; qua itaque sine iniuria et manifesta iuris tam naturae, quam et patriae nostrae positivi laesione privari ac frustrari nequeo; tanto quidem magis

3-o cum ego nullius coiminis reus usque in hunc diem praetensus, neque unquam auditus aut interrogatus, tanto minus convictus sim.

Ex his igitur rationibus merito censerem, me tam mihi ipsis, quam sociis meis, quin et ipsi litteraturae nationali defuturum: si, antequam circumstantias has et alias praelaudato excelso dicasterio probabiliter ignotas, debita cum humilitate remonstrassem, reperibilia apud me dicti fasciculi exemplaria praetitulatis dominationibus vestris extradarem et confiscari sinerem admitteremque, ut intentata hac ratione instituto existimationique nostrae causa, in tanta iuris nostri claritate, ab executione et confiscatione inchoetur.

Ut nihilominus paratam altiora mandata exequendi voluntatem meam promptumque ac sincerum excelsis patriae meae dicasteriis parendi studium hac etiam occasione testatum redderem et fini ac intentioni communicati mecum benigno-gratiosi decreti, in quantum fieri potest, responderem: exhibui Praetitulatis Dominationibus manuscriptum meum, praescripto modo revisum et admissum propriaque regii librorum censoris manu subscriptum et per me ipsi etiam serenissimo regio principi domino palatino in authentica copia porro exhibendum. Numeravimus exemplari quoque illa, quae adhuc non vendita, apud me reperiuntur; quaeve universim in 75, id est septuaginta-quinque frustris consistunt. Haec, usque altiorem praerepetiti excelsi consilii locumtenentialis regii ordinationem apud me loco certe securo in deposito manebunt.

Et haec sunt, quae praetitulatis Dominationibus Vestris finem in eum scripto declaranda habui, ut ea amplissimo magistratui, a quo missae sunt, genuine referre valeant; per Eundem altius perscribenda.

Cassoviae die 5-a Aprilis 1793.

Joannes BATSÁNYI
regiae cameralis iuratus notarius,
qua redactor et editor Musei Hungarici.

Kívül:[1] Declaratio redactoris et editoris Musei Hungarici ad dominos deputatos amplissimi magistratus Cassoviensis de dato 5 Aprilis 1793.

Közli: KEMÉNY LAJOS.

[1] Ugyancsak BATSÁNYI kezével.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1913. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az elmult negyedévben köteles példányokban 2881 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 295 drb, vétel útján 257 drb, áttétel útján 20 drb, összesen 3453 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példányok cimén beérkezett: alapszabály 279 drb, falragasz 1797 drb, gyászjelentés 1330 drb, hivatalos irat 76 drb, műsor 221 drb, perirat 1 drb, színlap 1873 drb, zárszámadás 367 drb, különféle 499 drb, összesen 6443 drb apró nyomtatvány. Vásárlásokra 1534·06 koronát, 53·10 márkát, 18 lira, 18·30 holl. frtot fordítottunk.

Ajándékokkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Akademia umiejetnosci w Krakowie (4 drb), Bajza József, Békésmegye kórházának igazgatója, Békésgyula, Belügyminiszterium, Bezerédj István, Biblioteca Musea kr. Českého v Praze (2 drb) Bihar-megyei és nagyváradi régészeti és történelmi egyesület, Birkás Géza, Bölcsészeti kar dékánja (65 drb), Breznay Béla, Budapest székesfőváros tanácsa, Budapesti kir. orvosegylet, Concha Győző, Császár Ernő, Czimer Károly, Szeged (2 drb), Deputazione Fiumana di storia patria, Dobján László, Dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője, Dunántúli ág. h. ev. püspök, Pápa, Fejérpataky László, Feleky Károly, Newyork (17 drb), Földes Zoltán, Gyergyóremete, Földmivelésügyi miniszterium, Főnemesi alapítványi liga, Fővárosi könyvtár (150 drb), Franklin-Társulat, Gerely József, Gellmann Rudolf, Versecz (2 drb), Gulyás Pál (4 drb), Handelsministerium, Wien, Havas Rezső, Igazságügyministerium (2 drb), Inándy Imre, Jakschitz Mihály, Kolozsvár, Kais. Akademie der Wissenschaften, Wien (3 drb), Kanizsa István, Nagykanizsa, Képviselőházi

iroda (31 drb), KINTSES József, Máramarossziget (2 drb), Kir. József-műegyetem rektora (2 drb), KÖVESLIGETHY Radó, Közigazgatási bíróság elnöke, Kungl. bibliotek, Stockholm, MADARASSY László (2 drb), M. kir. állatorvosi főiskola (2 drb), M. kir. közp. statisztikai hivatal (5 drb), M. kir. közp. szőlőszeti kisérleti állomás (2 drb), M. kir. technologiai iparmúzeum, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, Magyar Tudományos Akadémia (9 drb), Mecsek-egyesület, Pécs (11 drb), MELICH János (2 drb), Modern ifjúsági könyvtár kiadóhivatala (4 drb), NAGY Sándor, Nagyvárad nyilvános könyvtára, ifj. NOVÁK Sándor (2 drb), Országos magyar gazdasági egyesület, Országos növénytani kisérleti állomás, Magyaróvár, PAP Károly, Debreczen, Pécs-Baranya megyei múzeum egyesület, Pénzügyminiszterium, Pozsonyi orvos-természettudományi egyesület (3 drb), RÁTH Mór, Rendőrfőkapitányság, RÓNAKY Kálmán, Pécs, RÓTH Gyula, Newyork, Sebastian-Hann-Verein, Nagyszeben (2 drb), SPÓNER Andor, Nagylomnicz, Statistische Zentralkommission, Wien (3 drb), SZECSEY István, Kolozsvár, Szombathelyi püspök, Tietosanakirja szerk., Helsingfors, TÓTH László, University of Illinois, Urbana, Uruguay állam budapesti főkonzula, gr. ZICHY Nándor, Zirci apát.

A vásárolt könyvek közt említésre méltó nevezetesebb szerzemények: 1. DERKAI György, Az örök élet útja. 1678. (Címlap) 10 kor.; 2. MOLNÁR Albert, Lexicon latino-graeco-ungaricum. Frankfurt, 1645. 50 korona.

A könyvtár helyiségében az elmult negyedévben 11.072 egyén 25.088 kötet nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 1020 egyén 1433 kötet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 2677 művet osztályoztak, melyekről 3549 cédula készült. Kötés alá 768 művet 943 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 880 drb csomag érkezett s ugyaninnen 740 levelet és 386 drb reklamálást expediáltak.

Az 1897 : XVI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben 24 esetben indítottunk peres eljárást. A peres eljárásokból ez évben összesen befolyt 299·02 korona.

II.

A *hirlaptár* az 1913. év negyedik negyedében köteles példányok útján 72 évfolyam 26.278 számával gyarapodott (ebből 5017 szám a törvényszabta nyomdai kimutatás nélkül, számonként érkezett); ajándék

útján 3 évfolyam 521 számával, a nyomtatványi osztályból történt áttétel útján 1 évf. 47 sz., vásárlás útján pedig 1 évf. 278 számával; mindössze tehát 77 évf. 27.124 számával.

Ebből ajándék: FELEKY Charlestól (Newyorkból) az Amerikában megjelenő magyar hirlapok; köztük új: Árpádhoni Kertészlap (Hammond, La), Képes Tudósító (Newyork), Nemzeti Közlöny (South Bend, Ind.) és HATOS Tivadartól az általa szerkesztett Szövetség (Arad, 1900) számai. — Vásárlás: IGNÁCZ Istvántól: Üstökös (1859), Sokféle (1833), összesen 15 koronán; WACHTL Gyulától: Der Bote von und für Ungern (Kassa, 1834) 15 kor.; STEMMER Ödöntől a Pressburger Zeitungból (1848) számok, 4 kor.; GYURITS Gyulától a Március Tizenötödike (1848) számai 3·50 korona.

Az évnegyed folyamán 988 olvasó 1435 hirlapnak 1833 évfolyamát 2401 kötetben használta; ebből házon kívül 45 olvasó 62 hirlap 133 évf. 174 kötetét. A Szentkirályi-utcai raktárból 90 kötetet kellett oda-vissza szállítani.

Átnéztük 77 évf. 22.101 számát; céduláztunk 144 évfolyamot, köztük 17 új lapot. Beköttettünk 506 kötetet. Ezenfelül a rendes folyómunkákat végeztük.

III.

A *kézirattár* az 1913. év utolsó negyedében ajándék útján 7 kötet újkori kézirattal, 37 irodalmi levéllel és 5 irodalmi analektával, vétel útján 1 újkori kézirattal, 20 irodalmi levéllel, 1 zenei levéllel, 1 PETŐFI-ereklyével és 1 fényképmásolattal, áttétel útján 1 kötet újkori kézirattal és 1 irodalmi analektával; hivatalos gyüjtés útján 1 kötet zenei kézirattal, összesen 72 darabbal gyarapodott. Vételre 326 koronát és 14 márka 70 fillért fordítottunk.

Ajándékozók voltak MÁRTON Lajos, METZ Aurél, özv. PETI Józsefné, RADÓ Antal és a RÉVAI Testvérek irod. r.-t. igazgatósága.

A szerzett anyag legbecsesebb gyarapodása PETI Józsefné JÓKAI Mórról szóló emlékirata, melyben a nagy iró közeli rokona teljes közvetlenséggel jegyzi le JÓKAI egész élete folyását s melyet a szerző több JÓKAI irta s JÓKAI-hoz irt levéllel együtt ajándékozott a Múzeumnak. Ezenkívül JÓKAI utolsó munkái közül is került egy kiadatlan apróság a könyvtár tulajdonába. Emellett az irodalmi levelestár nyert figyelemre méltó szaporodást ARANY János, TOMPA Mihály, FEJÉR György, SZÁSZ Károly és BANCROFT (EÖTVÖS Józsefhez intézett) leveleiben.

Az évnegyed folyamán 84 kutató használt 212 kéziratot és 416 levelet. Kikölcsönöztünk 15 esetben 41 kéziratot és 26 levelet.

IV.

A *levéltár* gyarapodása így oszlik meg: vétel útján szereztünk 850 darabot. Ebből középkori eredeti oklevél 77 (Siráki oklevelek), másolat 11, újkori irat és levél 726, cimereslevél 3, 1848/49-es nyomtatvány 12, gyászjelentés 1 darab. A vételre fordított összeg kitett 1276 koronát és 10 márkát.

A gyarapodásból kiemeljük a MARTINOVICS összeesküvésre vonatkozó leveleket és nyomtatványokat, amelyek állítólag ILLÉSHÁZY kancellár könyvtárából kerültek ki. Cimeres leveleink csoportja három darabbal gyarapodott: 1. 1629 március 9., Bécs. II. FERDINÁND cimeres nemesítő levele MÜLLER György és fiai, György és Ágoston részére, eredeti. 2. 1631 október 29., Bécs. Ugyanannak cimeres nemesítő levele NAGY Lőrinc és családja részére, eredeti. 3. 1708 március 24., Kassa. II. RÁKÓCZI Ferenc cimeres levele ESZE Tamás részére, az eredetiről festett másolat.

A családi levéltárak közül lajstromoztuk a már régebben elhelyezett br. MAJTHÉNYI Ottó és László-féle iratokat, amelyeknek darabszáma 7441. A gróf SZÉCHÉNYI-levéltár kiegészítésére gróf SZÉCHÉNYI Viktor helyezett el 4 köteg másolatot és 1 darab nyomtatványt.

A személyzet a negyedév folyamán a már korábban elhelyezett MAJTHÉNYI-iratok mellett a SZULYOVSZKY, SZIRMAY és POTTORNYAY családokra vonatkozó iratok lajstromozását végezte el, amelyek között van 5 középkori eredeti oklevél, 39 másolat, a XVI. századból 23, a XVII. századból 559, a XVIII. századból 3213, a XIX. századból 504, iratjegyzék 68, összesen 4411 darab A nyár folyamán szerzett gr. NYÁRY-levéltár feldolgozása most van folyamatban. A középkori oklevelek cédulázása szintén folyik tovább.

A negyedév folyamán 95 kutató használt 15.290 drbot, 6 térítvényre kikölcsönöztek 150 darabot.

SZAKIRODALOM.

Novitzky N. László. *Egyesült erővel. A magyar könyvnyomdászok ötvenévi szakszervezeti tevékenységének története.* Ötvenévi fennállása alkalmából kiadja a «Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Segélyző-Egyesülete. (Budapest, Világosság ny.) 4-r. 559 l. 3 tábla.

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Segélyző-Egyesülete elhatározta, hogy ötvenéves fennállása alkalmából megiratja az egyesület történetét. Novitzky N. László egyesületi ellenőr, akit a választmány a mű megirásával megbízott, nem szorítkozott kizárólag az egyesület mozgalmas történetére, hanem a hazai könyvnyomdászok szakszervezeti tevékenységének egész komplexumára kiterjeszkedett egy, megbízóitól előzetesen jóváhagyott, tervezet alapján.

A vaskos munka szerkezetileg meglehetősen kúsza, nyelvében sokszor pongyola és magyartalan, felfogásában kérkedően hazafiatlan és pártos, de a benne felhalmozott adatok gazdagságánál fogva mégis érdekes és érdemes dolgozat, mely ez iparág utolsó ötven esztendejének nem ugyan technikai fejlődését — az ilyen kérdések a modern «öntudatos» munkást általában alig izgatják — hanem gazdasági eredményeit rendkívül szemléletesen állítja elénk.

A pesti nyomdászok első bérmozgalma a szabadság megszületésével esik össze s az első felelős magyar minisztérium közvetítésével jött létre május 13-án az első nyomdász-árszabály. Az új árszabályt a vidéki munkások közül csak a pozsonyiak vívták ki maguknak. Ezen első, általában eredményesnek nevezhető mozgalom alkalmával került felszínre egy segélyző-egyesület eszméje is s a gondolat csakhamar testet öltött. 1848 június 1-én alakult meg a Pesti könyvnyomdászok viatikum-, beteg- és segélyző-egyesülete, amelybe csaknem valamennyi fővárosi nyomdász-segéd belépett s amelynek alapjához a nyomdák házi segélyző pénztárait is hozzácsatolták. Az egyesületet azonban 1853 tavaszán feloszlatta az önkényuralom s a közel harmadfélezer forintnyi

pénztári maradványt a befizetések arányában osztották szét a nyomdák között, amelyek újra megalakitották házipénztáraikat.

Az elnyomatás éveiben a nyomdák száma és termelőképessége egyaránt megcsappant; 1855-ben Pesten mindössze 10 nyomda volt 29 géppel. Az alkalmazottak közt a tanoncok voltak a túlsúlyban — 3 segéd mellett 8—10 tanonc mindennapos dolog volt — ami a munkabérekre sem maradt hatás nélkül. 1861-ben kezd jobbra fordulni a nemzet sorsa s vele karöltve a nyomdaipar is újra föllendül. A munkások megragadják a kedvezőnek látszó alkalmat, július 22-én új árszabálytervezetet terjesztenek a mesterek elé s miután meghallgatásra nem találnak, a többség kilép a nyomdákból. Ámde kellő szervezettség s megfelelő tartaléktőke híjján a sztrájkolók sorai már a kilépés napján erősen megritkultak s a vezetők csakhamar magukra maradtak. Egy részük alkalmaztatás híjján kénytelen volt távozni, öten pedig egyesült erővel nyomdát nyitottak, mely azonban nem bizonyult életképesnek, noha az egykori sztrájkvezérek «mint főnökök megtagadták volt multjukat».

A szerencsétlen végű bérmozgalomnak egy eredménye mégis volt: a rokkantsegélyző-pénztár megalapítása. Az alapszabályok 1862-ben készültek el s 1863 áprilisában nyertek helyhatósági megerősítést. Az új «pest-budai vándor és beteg könyvnyomdászokat segélyző egyesület» alapításakor 298 tagot számlált s mindjárt kezdetben annyira igénybe lett véve, hogy a résztvevő tagok heti illetékét 12 kr.-ról 24-re kellett emelni.

A segitő-egyesület mellett, bécsi mintára, 1865-ben megalakult a «könyvnyomtatók önképző egylete» is, de alapszabályait a helytartótanács nem hagyta jóvá, mivel több pont az anyagi érdekek megvédésére vonatkozott. Végül 1866 közepén megerősítést nyertek a felsőbbség kivánalmai szerint átdolgozott alapszabályok, noha az első pontban továbbra is bentmaradt az anyagi érdekek megóvására vonatkozó részlet. Az önképző egyletnek alapításakor 94 tagja volt, könyvtára pedig, hála a nyomdatulajdonosok adományainak, már csirájában meghaladta az 500 kötetet.

Novitzky művében bő teret juttat az önképzőkör működésének a jellemzésére, amely még módosított alapszabályaival is teljesen beigazolta a helytartótanács aggodalmát. Az önképzőkör ugyanis nem a tagok szellemi kimüvelésére és szakképzésük előmozditására, hanem az anyagi érdekek megvédésére helyezte a fősúlyt, «új szellemet varázsolt» a nyomdászok közé, kezdeményezte az 1868., 1870. és 1872. bérmozgalmakat s peticionált a szavazati és gyülekezeti jog érdekében. Ily irány-

zat mellett épen nem csoda, hogy a tervbe vett tanfolyamok közül több «résztvevők hiányában» nem volt megtartható s a «könyvnyomdászat kézikönyve» megírására vonatkozó határozatból sem lett semmi. Pedig ez utóbbi ugyan elkelt volna, hiszen az 1867-ben megjelent első nyomdász-zsebkönyv, a *Zsebleltár* csak úgy hemzseg a hibától, ami «az akkori nyomdászok képzettségét illusztrálja.» Az is különös színben tünteti fel az önképző egylet kulturális és szociális érzékét, hogy a nyomdásztanoncok ama kérését, hogy a tanfolyamokon és felolvasásokon ők is résztvehessenek, mereven elutasította.

1870-ben a nyomdai munkások mindkét szerve, az önképzőkör csakúgy, mint a segítőegyesület foglalkozni kezd működési területe kiterjesztésének gondolatával, a minisztérium azonban egyelőre még egy magyarországi nyomdász-szövetség létesítését is megakadályozta s a kerületi önképzőkörök alakítására vonatkozó határozatokat is megsemmisítette. Végre 1875-ben jóváhagyatott a «Budapesti könyvnyomdászok és betüöntők egyleté»-nek alapszabálytervezete, mely három segélyző és egy önképző szakosztály felállítására nyujtott felhatalmazást s amely megengedte, hogy ne csak budapesti, hanem középmagyarországi vidéki városokban működő munkások is beléphessenek az egyesület kötelékébe. Ámde e megoldás sokaknak nem tetszett s az egylet hivatalos közlönye, a *Typographia* 1876-ban ismét megpendítette az országos egyesület gondolatát. Az eszme azonban egyelőre szélesebb körökben nem talált visszhangra s az egyesületi élet is ellanyhult, amiben szerző szerint része volt a magyarosítási mozgalomnak. A szóvivők ez ügyben a «Budapesti nyomdászok társaskörének» tagjai voltak, akik követelni kezdték az addig kétnyelvű *Typographia* teljes megmagyarosítását, de e törekvésükben egyelőre kudarcot vallottak, amit a mű összeállítója bizonyos megelégedettséggel állapít meg, hosszan idézve egyik elvtársat, aki kikel a «nemzetiségi frázisok» ellen, amelyek «csak azokhoz méltók, akiknek a haza vagyont és rangot biztosít.» Utóbb mégis diadalmaskodott a nemzeti eszme, a *Typographia* 1885-ben, legalább nyelvében, teljesen magyarrá vált s a német szöveg a *Gutenberg* cimü melléklapba szorult.

Időközben tovább folyt az agitáció az országosítás érdekében s az 1885. évi kongresszus kizárólag ezzel a kérdéssel foglalkozott. A tanácskozás eredményeként megalakult a «Magyarországi könyvnyomdászok és betüöntők egylete», melynek alapszabályait 1887-ben hagyta jóvá a belügyminiszter. Az új egyletbe az év végéig csupán 4 vidéki egylet

olvadt be, ezeket rövidebb-hosszabb időközökben a többi egylet is követte s a legutolsónak a nagyszebeni csatlakozott, 1907-ben.

Az egylet új formájában is főleg az anyagi helyzet javításán fáradozott több-kevesebb sikerrel. Az 1885-ben kivívott új árszabály küzdelmei alatt egy állandó árszabálybizottság is létesült, amelynek legfőbb feladata volt az ellentállási pénztár gyüjtése és kezelése. Erre a célra a tagok keresetük egy %-át voltak kötelesek befizetni. A bérmozgalmak az egyesületet a többség radikális törekvéseivel nem rokonszenvező kisebbséggel szemben bizonyos retorziókra ragadta, ami az egyesület kebelében megbontotta a békét s 1893-ban az egyesület feloszlatására vezetett. A feloszlatott egyesület azonban újra megalakult, lényegesen más alapszabályokkal, de ezeket csak 8 évi huza-vona után, 1901-ben sikerült jóváhagyatni. Az új alapszabály az egyesületből puszta segélyző-egyesületet csinált s két, az agitációhoz kiváltkép fontos szervétől, az önképző osztálytól és a *Typographiától* egykép megfosztatott. Ezért a nyomdásziparosok egy külön «szakegyesület» alapításával kárpótolták magukat, amely szintén 1893-ban alakult meg, de amelynek alapszabályai csupán 1902-ben nyertek megerősítést. E tisztára agitáló egyesület sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint a tagszám gyors emelkedése. Míg 1896-ban a tagok száma 100 volt, a bevétel pedig 1400·18 K, addig 1911-ben 9,588 tag tartozott kötelékébe, bevétele pedig 87,125·86 K-ra rugott. Az egyesület 16 év alatt 584,826·45 K-t adott ki; a kiadások 17%-a a munkanélküliek segélyezésére, 32%-a jogvédelemre és szaktanácsi illetékre ment el, míg 10%-ot könyvtárra és önképzésre költöttek.

A segítő-egyesület újjászervezett alakjában szintén szépen gyarapodik. 1906/7-ben építette fel 939,000 K költséggel az egyesületi helyiségeket is magában foglaló bérpalotáját, 1911-ben pedig Abbáziában 300,000 K költséggel üdülőházat létesített. Az egyesület tiszta vagyona 1911 december 31-én 982,190·41 K volt; ez utolsó évben a bevételek 678,481·16 K-t, a kiadások pedig 591,904·51 K-t tettek s a szakmabeliek 93·42%-a tartozott kötelékébe (1902-ben csupán 31·18%). 1911-ben 2420 tag 229,085·76 K segélyben részesült. A betegek havi átlaga 201 volt. A betegségek közt a tüdővész dominál: 3511 eset közül 1161 esettel. Beteg volt a tagok 34·04%-a; az elhaltak átlagos életkora 36 év, ami a tuberkulózisban elhunytak nagy számával (az összes halálozások 51·9%-a) magyarázható. Munkanélküli segélyezésben 1035 egyén részesült, özvegyi végkielégítésben 29 egyén, árva-

segélyben pedig 162 gyermek. Végül a rokkantak száma 178 volt, akik 8544 K-val terhelték meg az évi költségvetést.

A nyomdászok szervezettsége anyagi helyzetük javítására hathatósan befolyt: a létminimum egyre emelkedik s a munkaidő folyton rövidül. Míg egy félszázad előtt 10 óra volt a rendes munkaidő, az 1910-ben 8 évre kötött szerződés a munkaidőt $8^3/_4$, majd $8^1/_2$ órára csökkenti. Azt hihetnők, hogy az ekként javult gazdasági viszonyokkal párhuzamosan fejlődött a munkásoknak mesterségük iránt való szeretete. Sajnos azonban, ez épen nem áll. E tekintetben jellemző a nyomdászok Szakköre által 1901-ben megindított tanfolyam siralmas kudarca. Az első előadáson ugyan 112 hallgató vett részt, de a berekesztésig a hallgatók száma — 37-re apadt! Az 1902. évi tanfolyam már csak 40 hallgatóval indult meg s később érdeklődés hiányában teljesen beszünt. A szakkör mindazonáltal később is tartott kurzusokat, melyeket az állam pénzzel segélyezett. Majd 1909-ben Czakó Elemér a m. kir. iparművészeti iskola keretében létesített felsőbb szaktanfolyamot, melynek 10 grafikus és 20 nyomdász-hallgatója volt, de 2 évi fennállás után ez is megszünt. Ime ezek oly adatok, melyek komoly aggodalommal tölthetik el mindazokat, akik a nyomdászatban nemcsak ipart, de művészetet is keresnek s akik kicsinyes nacionalizmusból azt szeretnék, hogy nyomdászaink ne csak díjazás, hanem a végzett munka tekintetében is az első sorba kerüljenek.

Reméljük, hogy a következő félszázad története ily irányban is sok feljegyzésre érdemes momentummal fog szolgálni krónikásának.

Gyalus István.

Monographien *des Buchgewerbes. Bd. 1—9.* Leipzig 1908—1913. Verlag des deutschen Buchgewerbevereins. 16-r. 116; 84, 30; 52; 99; 112, 2 mell., 104, 1 mell.; 104, 111; 65, 1, 22; 58; 96 l. Egy-egy füzet ára —.60 — 1·50 M.

A német könyvipari testület kiadásában megjelent ez a zsebalakú vállalat elsősorban a könyvnyomtatással iparszerűen foglalkozók tájékoztatására van szánva, de a könyv multjával és jelenével szakszerűen foglalkozó könyvtárosok, sőt általában a nagyközönség is élvezettel és haszonnal forgathatja e füzeteket. Az eddigi kötetek a következő kérdéseket tárgyalják: 1. Auguszt Kirchmann, a torontói egyetem ny. r. tanára, arról az elsősorban Németországban időszerű és sokat vitatott kérdésről

szól, hogy az antikva vagy a fraktur betütipus felel-e meg leginkább. Szerző a «német» irás mellett foglal állást. 2. E. GOLDBERG, a lipcsei kgl. Akademie für graphische Künste und Buchgewerbe vezető tanára, a színes fényképezésről s a színes nyomásról ad jó áttekintést. 3. Wilhelm HELLWIG a vegytani és mennyiségtani formulák szedését tárgyalja. 4. Reinhold BAMMES, a müncheni nyomdászati szakiskola főtanítója, a címlapszedés szabályait és fejlődését ismerteti. A ma érvényesíthető irányelveket BAMMES a következő pontokban foglalja össze: *a)* A címlap egyfajta betütipussal szedendő, mely a szöveg szedéséhez alkalmazott betűfajjal azonos. *b)* A címlaphoz lehetőleg kevés különböző méretü betüket használjunk. *c)* A címlap tükre ne legyen szélesebb, mint a szövegé. *d)* A cím-szöveget az értelem szerint, de lehetőleg kevés sorra osszuk el. *e)* Mindennemü sorelrendezés megengedhető, ha világosan tagolja az értelmet. *f)* Névelők, kötőszók stb. külön sorba iktatása, ami a lipcsei címszedés egyik vesszőparipája volt, lehetőleg kerülendő. *g)* A sorok végén az irásjelek elhagyandók. *h)* A címlap harmoniáját gondosan mérlegelt ritkitással fokozzuk. *i)* Díszek alkalmazását a minimumra szoritsuk. *k)* Szintúgy mérsékelten bánjunk a színes nyomással. 5. Hans WOLFF a XV. és XVI. századi könyvdíszek németországi fejlődését tárgyalja számos más hasonmás kiséretében. 6. R. STÜBE az irás fejlődését mutatja be. Müve eddig megjelent két részében az irás előfokairól s a képirás különböző fajairól szól. 7. Lorenz Reinhard SPITZENFEIL az újabb betütipusok alapformáiról értekezik. 8. Heinrich HOFFMFISTER igen szemléletesen mutatja be azokat a technikai berendezéseket és folyamatokat, amelyek mai nap a betüöntésnél használatosak. 9. Bruno POSSANNER a papirgyártást ismerteti.

Ezekben vázoltuk a csinos kiállitásu, szépen illusztrált füzetek tartalmát, amelyek beszerzését minden közkönyvtárnak bátran ajánlhatják.

GULYÁS PÁL.

O. E. Ebert und O. Scheuer: *Bibliographisches Jahrbuch für deutsches Hochschulwesen. I. Band. Berichtsjahre 1910 und 1911.* Wien und Leipzig 1912. Ed. Beyers Nachfolger. (Ny. Pozsony, Alkalay Adolf és fia) 4-r. XIV, 2, 250 l.

A németnyelvü főiskolákra vonatkozó irodalomról készült ezen kurrens bibliografia, a hasonló német vállalkozásoknál megszokott alapossággal és pontossággal. Az önálló müvek mellett, amelyek

összeböngészése a HINRICHS-féle jegyzékek nyomán aránylag könnyű volt, szerzők 100 főiskolai és 1200 egyéb folyóiratot is feldolgoztak s ezzel munkájuk tudományos értékét és használhatóságát nagyban fokozták. A címeket pontosan, de rövidítve adják s a kihagyásokat a szokásos három ponttal jelzik. Az anonimákat és betüjelzéseket lehetőleg megfejtették s a megfejtés eredményét [ ] közé tették. Az adalékok folyószámozással vannak ellátva s ennek tanusága szerint 5180 cím van a kéthasábosan nyomtatott kötetben.

A szakbeosztás a következő: I. Könyvészet. II. Gyüjtemények. 1. Folyóiratok. 2. Évkönyvek, naptárak stb. 3. Tanrendek. 4. Főiskolai kiállitások. III. Főiskolai iratok. IV. A főiskolák lényege és feladata. 1. Általában. 2. A politikai élethez való viszonyuk. 3. A kereszténységhez való viszony. 4. A zsidósághoz való viszony. 5. A szabadoktatáshoz való viszony. 6. A tudós társaságokhoz való viszony. 7. Egyetemek és egyéb főiskolák. 8. Főiskola és iskola. V. A főiskolák székhelye. VI. Történet és statisztika. 1. Általában és vegyes. 2. Statisztika. 3. Önéletrajzok és életrajzok. 4. Korkérdések; kritika és reform. 5. Tervbe vett főiskolák. 6. A tanulók hazája. VII. Szervezet és kormányzat. 1. Általános müvek. 2. Általános és fegyelmi szabályok. 3. Kiáltványok. 4. Főiskolai szabadság. 5. Tanszabadság. VIII. Igazságszolgáltatás és fegyelmezés. 1. Főiskolai igazságszolgáltatás. 2. Fegyelem és rendőrség. 3. A tanulók gazdasági helyzete. IX. Főiskolai hivatalok és tisztségek. X. Karok. 1. Egyes karok. 2. Az osztrák doktor-kollégium. XI. Főiskolai tanárok. 1. Általában. 2. Főiskolai pálya; képesítés; magántanárok és tanítók. 3. Rendkivüli tanárok. 4. Meghivás; meghivás külföldre; cseretanárok. 5. Rang és cim. 6. Tanári gyülések. 7. Gazdasági viszonyok. 8. Tandijjutalék. 9. Balesetbiztositás. XII. Egyetemi hivatalnokok. XIII. A főiskolák költségvetése és felszerelése. 1. Költségvetés. 2. Épület. 3. Ösztöndijak és alapitványok. 4. Hallgatók ellátása általában. 5. Hallgatók otthonai, konviktusok, szabadasztalok stb. XIV. A hallgató mint egyetemi polgár. 1. A hallgató elnevezése. 2. Szakváltoztatás. 3. A tanulmányok tartama. 4. A hallgatók kora. 5. A hallgatók társadalmi helyzete. 6. Túlzsúfoltság. 7. Szabadság. 8. Női hallgatók. XV. A főiskolai fokozatok. 1 Eredet és jelentőség. 2. Avatás. 3. Doktor és mérnök. 4. Dísztoktorok. 5. Avatási rendek gyüjteménye. XVI. Főiskolai tanulmányok. 1. A tanulás és tanítás módszere. 2. A főiskolák tannyelve. 3. Beszédgyakorlatok. 4. Értekezések. 5. Előadások és vizs-

gálatok. 6. A tanulás egészségtana. 7. Peregrinatio academica. 8. Lakáskérdés. 9. A hallgatók szellemi élete. 10. Pályaválasztás. XVII. Az egyes tudományok tanulása. *A)* Az egyetemeken. 1. Theologia. 2. Jog- és államtudomány. 3. Orvostan. 4. Bölcsészeti kar. 5. Bölcsészet. 6. Neveléstan. 7. Klasszikus nyelvészet. 8. Modern nyelvészet. 9. Történelem. 10. Földrajz. 11. Műtörténet és zene. 12. Mathematika. 13. Természettudomány. 14. Gyógyszerészet. *B)* Műegyetem. *C)* Állatorvosi főiskola. *D)* Bányászati főiskola. *E)* Mezőgazdasági főiskola. XVIII. Diák-élet. 1. Története, leírása. 2. Tanulók életmódja Ausztriában. 3. A hallgatók és a politika. 4. A hallgatók és a társadalmi kérdés. 5. A tanulók és a kereszténység. 6. A tanulók és a zsidóság. 7. Katonai szolgálat. 8. A hallgatók és a nemi kérdés. 9. Szokások (Komment). 10. Sport. 11. Vívás. 12. Becsület. 13. Ruházkodás. 14. Ivás. 15. Ivó-szabályok. 16. Salamander. 17. Diáknyelv. 18. Emlékkönyvek. 19. Diákdalok. 20. Diákszokások. XIX. Szövetségek és egyletek. 1. Általában. 2. Híres férfiak. 3. Rendek. 4. Testületek. 5. «Burschenschaft-ok.» 6. «Landsmannschaft»-ok. 7. Egyéb egyesületek. 8. Tornász-egyletek. 9. Dalos körök. 10. Német tanulók egyesülete. 11. Zsidó egyesületek. 12. Protestáns egyesületek. 13. Katholikus egyesületek. 14. Tudományos egyesületek. 15. A rendkívüli hallgatók egyesülete. 16. Sportkörök. 17. Egyéb egyletek. 18. Szövetségek és egyletek Ausztriában. 19. U. a. Svájcban. 20. Egyetemes képviselet. 21. Diák-szövetségek. XX. A diákélet költői, szatirikus és humoros ábrázolása. XXI. A diákélet képes ábrázolása.

A második rész az egyes intézetekre vonatkozó cikkeket katalogizálja a helyek betürendjében.

Gondos névmutató rekeszti be a kötetet, melynek csupán egy fogyatkozását említjük, hogy t. i. nem szól a kereskedelmi és a művészeti főiskolákról. Σ

HAZAI ANTIKVÁRIUSI JEGYZÉK.

STEMMER Ödön Budapest. Libri praetiosi 1914. IV. évf. 1. sz. Magyarország különösen 1711—1867. (Rendszók szerint csoportosítva.)

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

La bibliofilia. *XV. évfolyam. 7. szám* (1913. október): Auguste RONDEL: La bibliographie dramatique et les collections de théâtre en France. (A francia színműirodalom könyvészetéhez a nagy általános munkák mellett főleg a drámai lexikonok és repertoár-gyüjtemények használhatók. A lexikonok sorát MAUPOINT *Bibliothèques des théâtres* c. 1733-ban megjelent kötete nyitja meg. Igazán nagyszabásúnak J. GOIZET 1867-ben megindított *Dictionnaire universel du théâtre en France* c. vállalata igérkezett, de csonka maradt. Újabban Henry LECOMTE foglalkozik azzal a gondolattal, hogy folytassa e vállalatot. A repertoár-lajstromok közt Godart de BEAUCHAMP 1735-ben megjelent *Recherches sur les théâtres de France depuis 1161.* c. műve az első. Nagyhirű a PARFAIT-testvérek 1745—49. tizenöt kötetben megjelent időrendi összeállítása, a *Histoire du théâtre français.* Szerző ezután több speciális munkát sorol fel, amelyek egyes színpadok vagy színpadi szerzők monografikus feldolgozásai.) — L. SIGHINOLFI: Francesco Puteolano e le origini della stampa in Bologna e in Parma. (A dolgozat ez első része csupán általánosságban mozgó bevezetés, mely a feladat nehézségét ecseteli s arra az eredményre jut, hogy Felsőolaszországban a könyvnyomtatás 1465—75 között fokozatosan terjedt el északról délnek.) — Leo S. OLSCHKI: Livres inconnus des bibliographes. (41. LICHTENBERGER I. Pronosticatione in vulgare rara. H. é. n.) — A. BOINET: Courrier de France. (A *Bulletin de la librairie D. Morgan* ismertetése). — *8. szám* (november): G. BOFFITO és P. NICCOLARI: Bibliografia dell'aria. (A meteorologia és földmágnesség olasz vonatkozású irodalmának könyvészete. Folytatás: Az ALDROVANDI—ALFANO nevek közé eső cikkek). — Luigi ZAMBRA: Corriere d'Ungheria. (A hazai könyvtári eseményekről tájékoztat, jobbára a *Magyar Könyvszemle* nyomán. Külön cikkecskét szentel id. SZINNYEI József emlékezetének). — A. VALGIMIGLI: British courier. (Főleg a *Times* alapján számol be az angol könyvgyüjtés és nyomdatörténet főbb eseményeiről. Kimagaslik a SOTHEBY-nél 1913 május 7-én elárverezett első folió kiadás SHAKESPEARE műveiből, melyet a szakkörök első ismert tulajdonosáról «DRYDEN»-példánynak neveztek el. A részben rongált, címlapnélküli példány 1.950 £-on cserélt gazdát. A HUTH-könyvtár június 11-én kezdődött újabb árverése e napon 3.845 £ és 5 Sh-t jövedelmezett, míg a következő nap bevétele 14.030 £-ra rúgott. Az egész könyvtár eddig elárverezett részeért 147,615 £ folyt be. — A British Museum újabb szerzeményei közül LEONARDO DA VINCI egy rajz-sorozata; továbbá az *Angyali üdvözlet*-nek egy igen ritka délnémetországi levonata emelhető ki.) —

7—8. szám: Leo S. OLSCHKI: Incunables illustrés imitant les manuscrits. (Ismeretes, hogy a régibb ősnyomtatványok gyakran igen szépen vannak miniálva s ekként mintegy átmenetet képeznek a régi kéziratok s a modern nyomtatványok között. Szerző saját gyüjteményéből több ilykép diszített inkunabulumot ismertet íróik nevének betürendjében. E két első közlemény 37 ősnyomtatványt ír le s AMMIANUS MARCELLINUS-tól Franc. de PLATEA-ig halad.)

Revue des bibliothèques. *XXIII. évfolyam. 4—6. szám* (1913. április—június): Charles MORTET: Règles et usages observés dans les principales bibliothèques de Paris pour la rédaction et le classement des catalogues d'auteurs et d'anonymes. (Az Association des bibliothécaires français MORTET elnöklete alatt bizottságot küldött ki a katalogizálás szabályainak egyöntetű megállapítására. A tervezet, melyet e dolgozat foglal magában, akként készült, hogy összevetették a főbb párisi könyvtárak, még pedig a Bibliothèque Nationale, Mazarine, Ste Geneviève és a Bibliothèque de l'Université utasításait s a Cercle de la librairie, valamint a LORENZ-féle könyvészet szabályait s azt, a miben valamennyien megegyeztek, változtatás nélkül felvették, míg az eltéréseket mindenütt jelezték s megokolták, hogy e pontokra nézve melyik eljárás látszik a leghelyesebbnek. A terjedelmes munkálat, mely még nem végleges szövegezés, a következőkép osztja be az anyagot: Első rész a cédulák megszerkesztése. I. Általános megjegyzések. II. Részleges szabályok a cím lemásolását és bibliografiai feldolgozását illetőleg. 1. A sajátképeni cím. 2. Nyomtatás- és kiadásra vonatkozó adatok. 3. Alak. 4. Kötetek száma. 5. Különböző megjegyzések. 6. A megjelenőfélben lévő, befejezetlen és csonka művek címfelvétele. III. A rendszó megállapítása. 1. Egy vagy több szerző nevével ellátott művek. 2. Névtelen munkák. 3. Időszaki és gyüjteményes vállalatok. 4. Különös esetek. *A)* Törvénycikkek. *B)* Jogi itéletek és periratok. *C)* Köz igazgatási kiadványok. *D)* Pápai bullák, egyházi körlevelek. *E)* Kongresszusi iratok, kiállítások stb. *F)* Könyv-, levéltári és múzeumi kiadványok. *G)* Pénzügyi és kereskedelmi kiadványok. *H)* Iskolai és egyetemi kiadványok. *I)* Térképek. *K)* Metszetek, arcképek *L)* Zeneművek. *M)* Magánjellegű nyomtatványok, röpiratok stb. Második rész. A cédulák beosztása. Általános megjegyzések. 1. Két vagy több szóból összetett nevek. 2. Azonos hangzású nevek. 3. Ugyanazon szerző különböző munkái. 4. Névtelenek.) — Émile CHATELAINE: Un libraire parisien. Honoré Champion. (Gyászbeszéd a jeles kiadó sírja felett. CHAMPION 13 éves korában állt be inasnak egy vidéki nyomtatványok terjesztésével foglalkozó vállalathoz. Saját cégét 1874-ben alapította meg s jó híre folytán őreá bízta számos tudós eladásra szánt könyvtárának katalogizálását. Kiadványainál nem az anyagi érdek, hanem a tudományos siker reménye volt a főszempont s oly nagyarányú vállalkozásokba is belement, minő GILLIÉRON Atlasz linguistique de la France-ja). — *7—9. szám* (julius—szeptember): M BAUDOUIN: La bibliothèque de la cour de cassation et l'Ordre des avocats. (Étienne Gabriau de RIPARFOND volt ügyvéd 1703-ban kelt végrendeletével könyvtárát a közre hagyta oly kikötéssel, hogy azt a párisi ügyvédi testület elnöke fogja igazgatni. A könyvtár 1708-ban nyílt meg az érseki paloták egyikében s annyira gyarapodott, hogy 1793-ban már 40,000 kötetből állott. Az ügyvédek

testületét egy 1790 szept. 2. kelt rendelet eltörölvén, a könyvtár nemzeti vagyonná lett s 1793-ban a törvényhozó bizottság rendelkezésére került. A bizottság azonban csak egy kis részét vette igénybe, míg a többit a jezsuiták egyik noviciátusának a helyiségében raktározták el. A forradalom V. esztendejében azután a Direktorium elrendelte, hogy e könyvek átvitessenek a törvényszéki palotába a fölebbviteli tanács helyiségébe és használatára. A könyvtár ezidőben már csak 8,913 kötetből állott, de különböző elkobzott könyvtárak bekebelezésével 51,000 kötetre szaporodott fel ismét az idők folyamán. Az 1871-iki tűzvésznek 30,000 kötet esett áldozatul, úgy hogy jelenleg a gyűjteményben alig 2,000 olyan kötet van, mely az egykori ügyvédi testület tulajdona volt. Az ügyvédi testület 1810-ben újra életbe lépvén, több ízben kisérletet tett egykori tulajdona visszaszerzésére, de sikertelenül, míg végre a mostani elnöknek sikerült visszahódítani néhány kéziratot.) — L. BULTINGAIRE: Catalogue des incunables de la Bibliothèque de l'Observatoire de Paris. (A párisi csillagvizsgáló könyvtárában 38 ősnyomtatvány van, melyek részben a Bureau des longitudes birtokából kerültek át, részben Michel CHASLES könyvtárának árverésén, 1880-ban szereztettek meg.) — A. NOYON: Notes pour servir au catalogue du fonds latin de la bibliothèque nationale. Inventaire des écrits théologiques du XII. siècle non insérés dans la patrologie latin de Migne. (A dolgozat első részéről l. Magyar Könyvszemle 1913: 91. l.-t. Jelen rész a 2492—2449 számokat dolgozza fel). — Julian PAX: Archivo general de Simancas. Secretaria de Estado. Catalogo de los documentos de las negociaciones de Flandes, Holanda y Bruselas 1506—1795. (E harmadik közlemény [1] a Flandriára vonatkozó iratokat sorolja fel az 1627—1652. évekből). — *4—9. szám:* Adolphe RÉGNIER: Inventaire sommaire de la correspondance de G. A. Daubrée conservée à la Bibliothèque de l'Institut. (Gabriel-Auguste DAUBRÉE [1814—1896.], jeles francia geológus 3,300 levelet hagyományozott az Institut-re, melyet túlnyomó részben hozzá intéztek francia s részben angol vagy német nyelven. A jegyzék betűrendben sorolja fel a levelek íróit s keltét).

Rivista delle biblioteche e degli archivi. *XXIV. évfolyam 6—9. szám* (1913. június—szeptember): Enrico ROSTAGNO: Di un codice dei «Collectanea Rerum Memorabilium» di Solino. (MOMMSEN SOLINO *Collectaneá*-inak 2. kiadásában 153 kéziratot sorol fel, ezek közt nem szerepel az ASHBURNHAM-gyűjtemény 1235. sz. kodexe, amely azért került el eddig a kutatók figyelmét, mert más címen szerepel a lajstromban. Szerző gondosan leírja e kéziratot s közli a fontosabb szövegeltéréseket).

The library world. *Új sorozat. XVI. évfolyam 85. szám* (1913. július): A. Cecil PIPER: Some great printers and their work. (PLANTIN Kristóf élete és működése). — Franck HAIGH: Librarianship in 2013: a study in tendencies. (Kép a jövő századból, mely a jelen egynémely túlhajtását szatirizálja). — *86. szám* (augusztus): A Cecil PIPER: Some great printers and their work (Az ESTIENNE-családról szól, mely másfélszázadon át fejtett ki nagyszabású munkásságot a könyvnyomtatás és a filológia terén). — *87. szám* (szeptember):

[1] V. ö. Magyar Könyvszemle. 1913: 176. l.

William LAW: Wild flower exhibitions in libraries. (Az angol közkönyvtárak, melyek mindig új-új meg új «attrakciókon» törik a fejüket, újabban vadon termő növényekből rendezett kiállításokkal csábítják magukhoz a közönséget. Szerző az ilyen kiállítások rendezéséhez ad gyakorlati tanácsokat.) — Alfred Cecil PIPER: Some great printers and their work. (E cikk a 130 éven át megszakítás nélkül fennállott ELZEVIER nyomdász-cég jelentőségét s működési irányát méltatja.)

Zentralblatt für Bibliothekswesen. *XXX. évfolyam 4. szám* (1913. április): R. FICK: Der Probedruck des preussischen Gesamtkatalogs. (A porosz könyvtárak összesített jegyzetének kézirata 1913 márc. végén a *Me* szóig haladt s előreláthatólag 1918-ban teljesen befejeződik. Épen azért már most foglalkoznak a kinyomatás gondolatával. A mintegy 2 millió címet tartalmazó, bibliografiai teljességre nem törekvő katalogus kinyomatva 60, egyenkint 100 íves kötetre fog terjedni s ha tíz év alatt akarják publikálni, úgy naponkint 2 ívet kell elkészíteni. A most kiadott mutatvány 1951 címet tartalmaz s a kézirat előállítása, valamint a korrektura 200 munkaórába került. Az esetben, ha a címközlésnél könyvészeti hűségre törekednének, a kiadvány terjedelme annyira emelkednék, hogy a munkaidő 65%-kal volna magasabb a mainál. Különösen gazdaságos lesz a katalogus azért, mivel a különböző kiadások azonos címét s az egy lapon ismétlődő szerző-neveket gondolatjel fogja helyettesíteni). — Stefan v. MÁDAY: Verbesserte Dezimaleinteilung. (Alapos kritikában részesíti DEWEY-nek minden oldalról megtámadott s tényleg nagyon fogyatékos szakrendszerét. MÁDAY a maga részéről a főosztályok következő sorrendjét állapítja meg: 0. Általános és vegyes művek. 00. Ált. és vegyes művek, enciklopédiák. 01. Beosztás, rendszer, módszer. 02. Könyvészet és katalogusok. 03. Folyóiratok. 04. Kalendáriumok. 05. Úti kalauzok. 06. Közgyüjtemények. 07. Címtárak. 08. Egyesületek, kongresszusok, körkérdések. 09. Iskolák, tanintézetek, műszerek. — 1. Bölcsészet. 10. mint 0. 11. Bölcsészet története. 12. Hittudomány. 13. Metafizika és természetbölcselet. 14. Lélektan. 15. Ismerettan. 16. Logika. 17. Esztetika. 18. Etika. 19. Neveléstan. — 2. Társadalom. 20. mint 0. 21. Művelődés- és gazdaságtörténet. 22. Szociografia és statisztika. 23. Szociologia. 24. Társadalomgazdaság. 25. Pénzügytan. 26. Gazdasági politika. 27. Társadalmi politika. 28. Jóléti politika. 29. Nemzetközi berendezések. — 3. Jog. 30. mint 0. 31. Jog- és alkotmánytörténet. 32. Jogbölcsészet és politika. 33. Egyházi jog. 34. Államjog. 35. Közigazgatás. 36. Büntetőjog. 37. Magánjog. 38. Kereskedelmi és váltójog. 39. Népjog és tengeri jog. — 4. Történelem. 40. mint 0. 41. Világtörténet. 42. Ókor. 43. Középkor. 44. Újkor. 45. Egyes nemzetek története. 46. Politikai részlettörténet [publicisztika]. 47. Életrajz, levelezés, emlékirat. 48. Egyháztörténet. 49. Katonai történet. — 5. Nyelv és irodalom. 50. mint 0. 51. Nyelvtudomány. 52. Szótárak. 53. Költészettan. 54. Irodalomtörténet. 55. Európánkívüli nyelvek. 56. Román nyelvek. 57. Germán nyelvek. 58. Szláv nyelvek. 59. Más európai nyelvek. — 6. Művészet. 60. mint 0. 61. Műtörténet. 62. Epítészet. 63. Szobrászat. 64. Festészet. 65. Fényképészet és reprodukció. 66. Zene. 67. Színház. 68. Tánc és játék. 69. Sport. — 7. Szervetlen természet. 70. mint 0. 71. Mennyiségtan. 72. Kozmo-

logia, csillagászat, meteorologia. 73. Földtan, ásványtan. 74. Földrajz. 75. Útleírás. 76. Természettan I. Mechanika, hőtan, hangtan, optika. 77. Természettan II. Villamosság és mágnesség. 78. Általános és szervetlen vegytan. 79. Szerves vegytan. — 8. Szerves természet. 80. mint o. 81. Általános élettan. 82. Biochemia. 83. Mikrobiologia. 84. Növénytan. 85. Állattan. 86. Embertan. 87. Ethnologia. 88. Az ember fiziologiája. 89. Az ember patologiája és gyógyászata. — 9. Technika. 90. mint o. 91. Hadtudomány. 92. Mezőgazdaság és vadászat. 93. Háztartás. 94. Ipar. 95. Bányászat. 96. Kereskedelem. 97. Közlekedés. 98. Hajózás és vízművek. 99. Mérnöki tudomány). — *5. szám* (május): H. v. ANKWICZ: Magister Johannes Gremper aus Rheinfelden. (Johannes GREMPER, aki Johannes CUSPINIANUS famulusa és kedvelt tanítványa volt, részben CUSPINIANUS társaságában, részben egymagában gyakran járt Budán II. ULÁSZLÓ udvarában, mint I. MIKSA császár követe. Ily alkalmakkor szabad idejét arra használta fel, hogy II. ULÁSZLÓ-tól nyert felhatalmazás alapján tanulmányozza a Korvina kincseit. Ezt abban az időben más, Budán megfordult tudósok is megtették. Így 1513 októberében két bécsi humanista: VADIANUS Joakim és COLLIMITIUS (Tannstetter) György is megfordult EGELLIUS Joakim társaságában a Korvina helyiségeiben s itt ráakadt egy pompásan díszített FLAVIUS PHILOSTRATUS kodexre, amiről Bécsbe visszatérve jelentést tettek. GREMPER azután, amidőn legközelebb CUSPINIANUS kíséretében Budára ment, ajándékba elkérte s meg is kapta ULÁSZLÓ-tól a gyönyörű kéziratot. Kiadását CUSPINIANUS vette tervbe, de a tervet csak tanítványa, GERBELIUS Miklós valósíthatta meg 1516-ban. Kiadása előszavában a kézirat megszerzéséről a következőkép emlékezik meg: «qui [t. i. Joannes Gremperius] multis sane laboribus, multis precibus, multis denique lachrymis librum hunc a Budensi Bibliotheca extorsit». A kéziratot GREMPERTŐL CUSPINIANUS örökölte, ez utóbbi hagyatékából pedig FABER János bécsi püspök vásárolta meg, a ki aztán az udvari könyvtárra hagyta, melynek ma is egyik dísze. GREMPER maga is adott ki régi auktorokat, nevezetesen THEOPHRASTUS *de caracteribus* értekezését és GREGORIUS NYSENUS *de vitae perfectione* c. munkáját, mindkettőt 1517-ben. A kiadványok elsejének kézirata ma is megvan a bécsi Hofbibliothekben, a második kézirata azonban elkallódott. GREMPER halála 1519 ápr. 19. utánra tehető. Egykor gazdag könyvtárának gyér maradványai Bécsben, Göttweigben, Münchenben, Wolfenbüttelben és Londonban őriztetnek. GREMPER könyveit nyomtatott, illetve írott exlibriszeiről, monogrammjáról és névaláírásáról ismerhetjük fel. Ha a könyvben csupán széljegyzetek vannak az ő kezétől, ez még nem bizonyítja a könyv származását, mivel számos oly könyvet is használt, amely soha sem volt az övé. Szerző 22 drb kéziratról és nyomtatványról állapította meg, hogy egykor GREMPERÉ volt, ezek közül négy egykor a Korvina kincsei közé tartozott, egy pedig ott készített másolat). — Ernst VOULLIÉME: Johannes Schilling-Solidi, ein Kölner Drucker des XV. Jahrhunderts. (Egy a salzburgi Szent Péter kolostor könyvtárában napfényre került egyleveles ősnyomtatványon szerepel Johannes SCHILLING neve, a ki a baseli és erfurti egyetemen tanult s artium magisterségig vitte. Az okmányokban 1476 óta szerepel mint baseli könyvnyomtató. Hitelezőitől szorongatva 1477-ben átszökik a francia határon

és Johannes SOLIDI név alatt, a mi eredeti nevének egyszerű fordítása, Vienneben telepszik le, de itt sem boldogul s Toulouseba téve át székét, itt könyvügynökséggel foglalkozik. Az új lelet tipografiai sajátosságai arra utalnak, hogy a mű Kölnben készült, még pedig 1474 folyamán s így föltehetjük, hogy SCHILLING ez időben Kölnben gyakorolta mesterségét). — P. SCHWENKE: Zur Frage der Systematik. (Szerző e rövid cikkben rámutat a tizedes szakrendszer gyöngéire, amelyeket MÁDAY módosításai sem küszöbölhettek ki. Helyesebbnek véli számok helyett az abc betűit használni fel a szakok megjelölésére, ami nagyobb latitüdöket enged meg. Ismerteti a porosz egyetemi könyvtárak által kiküldött bizottság tervezetét, mely a következő főszakokat állapította meg: *A)* Általános művek. *B)* Oktatás és nevelés. *C)* Bölcsészet. *D), E)* Hittudomány. *F)* Jogtudomány. *G)* Államtudomány. *H), J)* Orvostudomány. *K)* Általános természettudomány. *L)* Állattan. *M)* Növénytan *N)* Ásvány- és földtan. *O)* Vegytan. *P)* Természettan. *Q)* Menyiségtan és csillagászat. *R)* Technika. Mezőgazdaság. Hadászat. *S)* Földrajz. *T), U), V)* Történelem. *W), X), Y)* Nyelv és irodalom. *Z)* Művészet. E beosztás még csak tervezet és módosítása nincs kizárva). — *6. szám* (június): Bernh. WILLKOMM: Die Bedeutung der Jenaer Universitätsbibliothek für die reformationsgeschichtliche Forschung. (A jenai egyetemi könyvtár, melynek alapját az egykori wittenbergi választófejedelmi könyvtár szolgáltatta, kiváltkép gazdag a reformáció keletkezési idejére eső nyomtatványokban; kézirati anyagában ugyan kevés a LUTHER-autogramm, de viszont nagyjelentőségüek Georg RÖRER [RORARIUS] másolatai s LUTHER élőszóval tartott beszédei után felvett jegyzetei. Szerző épen ezért főleg a RÖRER-kéziratok 33 kötetével foglalkozik dolgozatában). — P. SCHWENKE: Neue Donatfragmente in Gutenberg-Typen. (1. a darmstadti Grossherzogliche Bibliothekban egy ősnyomtatvány kötéséből kifejtették a 27 soros *Donatus* 6. és 9. lapjának egy-egy töredékét. 2. Az augsburgi Staats-, Kreis- und Stadtbibliothek egy 1504 után készült kolligátumából kifejtettek két pergamen-szalagot, amely a 36 soros biblia típusával szedett *Donatus*-töredéket tartalmaz. 3. A berlini Königliche Bibliothek újabban megszerzett egy egész lapot a 42 soros biblia betűivel szedett 35 soros *Donatus*-ból). — Karl ESSELBORN: Ein Wort zur Pflichtexemplarfrage. (Friedrich Wilhelm PFEIFFER e kérdésről írt tanulmányát ismerteti s teljesen magáévá teszi PFEIFFER azon kívánságát, hogy a német kötelespéldányügy törvényes rendezésénél a kötelespéldányok beszolgáltatásának kötelezettsége hozassék kapcsolatba a szerzői jog kérdésével). — *7—8. szám* (július—augusztus): H. BOHATTA: Der Schlagwortkatalog der K. K. Universitätsbibliothek in Wien. (A bécsi egyetemi könyvtár szótárkatalogusának elkészítéséhez 1906-ban fogtak hozzá és mintegy 800,000 utalást fog tartalmazni. Szerző, aki a munkálatot vezeti, részletesen ismerteti azokat a szabályokat, melyeket a katalogus készítéséhez felállítottak s a melyek megállapításánál a gyakorlati élet és közszokás követelményeit, nem pedig rideg normákat tartottak szem előtt). — *9—10. szám* (szeptember—október): *Vierzehnte* Versammlung Deutscher Bibliothekare in Mainz am 15. und 16. Mai 1913. A közgyűlésen elhangzott előadásokból a következőket ismertetjük: Paul DIENSE: Die handschriftlichen Ptolemäuskarten und ihre Entwicklung im Zeitalter der Renaissance. (CLAU-

DIUS PTOLEMAEUS alexandriai csillagász a Kr. u. II. sz. közepe táján írt munkájában hangoztatta először a föld térképezésének asztronomiai és mennyiségtani elveken alapuló végrehajtását. Műve 8-ik könyvében azután kifejti, hogy az ő idejében legpontosabbaknak látszó helymeghatározások alapján 26 térképen lehetne lerajzolni az addig ismert világ hű képét. A mű ránk maradt kéziratos példányainak egy részében van egy-egy ilyen a ptolemaeusi elmélet alapján készült térképgyűjtemény. Ezen korai atlaszok egymáshoz való viszonyát szerző igyekszik először megállapítani. A Γεωγραφικὴ ὑφήγησις eddig ismert 30 kéziratos példánya közül csupán 13-ban van meg részben vagy egészben ez az atlasz. E 13 közül is csak hét oly régi, hogy görög eredete kétségtelen, míg a többi hat a renaissance idejében készült Olaszországban. A hét ógörög kézirat ismét két csoportba sorolható. A régibb csoportba tartozik a Vatikáni könyvtár példánya a XIII. sz. második feléből, mely 27 térképet tartalmaz, az athoshegyi Vatopadi kolostor ezzel egykorú példánya, melyből SIMONIDES hírhedt könyvtolvaj és hamisító 1852-ben öt térképet részben vagy egészben eltulajdonított [1] s a XIV. sz. végéről való velencei kodex a Marcianában, mely 24 teljes és 2 fél térképlapot tartalmaz. A második csoportba tartozó öt kézirat egymással közel rokonságban áll és a firenzei Laurenzianában, a milanói Ambrosianában, Londonban, a konstantinápolyi császári könyvtárban s végül a Vaticanában van elhelyezve. A két első a XIV., a londoni és konstantinápolyi a XV. s a vatikáni a XVII. század terméke. Ezek 63, 64, illetve a legteljesebb három példány, 68 lapot tartalmaznak. A nagyobb térképszám onnan magyarázható, hogy azokról a területekről, a melyekről a 27-es tipus egy-egy lapot ad, itt 2 és 3 lap is készült. E kisebb lapok nem puszta másolatai a nagyobb lapok részleteinek, hanem külön lépték szerint készült önálló rajzok. Szerző föltevése szerint e kétféleség már a mű keletkezésekor megvolt. A legrégibb kiadás csupán a szövegbe illesztett kisméretű lapokból állhatott s ezek alapján készült a 26 nagyobbméretű ország-térkép, a mely a föld térképével együtt külön térképtekercset alkotott. E kétféle kiadás mellett persze már jókor forgalomba kerülhettek oly tekercsek is, a melyek kizárólag a szöveget tartalmazták. Az V. században azután, amikor a papirusztekercsről átvitték a szöveget és képeket pergamente, némileg átdolgozták úgy a szöveget, mint a rajzokat s szerző ez érdemes munkát AGATHODAEMON alexandriai mechanikusnak tulajdonítja, a kinek a neve a 27 lapot tartalmazó vatikáni kodexen előfordul. — A renaissance idejében nagy érdeklődést keltett PTOLEMAEUS munkája, melynek révén az ókori világba mélyebben bepillanthattak a humanisták s ez magyarázza meg, miért készült úgy a görög eredeti, mint Giacomo d'ANGELO latin fordítása nyomán oly sok másolat. A különböző nemzetiségű másolók többkevesebb szabadsággal bántak a térképekkel, egészen új tipust alkotott a német DONNUS NICOLAUS, aki a XV. század közepén élt Olaszországban). — Gottfried ZEDLER: Probleme und Methode der heutigen Gutenbergforschung. (Polemikus cikk, mely SCHWENKE és HESSELS kutatásainak több eredményét kétségbe vonja, bár SCHWENKE kutató-módszerének helyességét beismeri. E módszer, melynek

[1] Ezek egy fél lap híjján a British Museumba kerültek.

megindítója DZIATZKO volt, a tisztán tipografiai mozzanatok szigorú figyelembevételén alapszik. Mindazonáltal ne higyjük, hogy a módszert talán a gyakorlati szakemberek jobban tudták alkalmazni, mint a filologiai képzett tudós kutatók, mert csakis ez utóbbiak képesek historice gondolkodni. Az azonban szükséges, hogy a tudományos theoretikus a gyakorlati fogásokat is elsajátítsa, mert ez az egyetlen lehetőség az elméleti föltevések helyességének a megállapítására. ZEDLER szerint a könyvnyomtatás feltalálója nem az volt, aki rájött a mozgó betűk alkalmazásának előnyére, hanem az, aki a betűöntéshez használt kézművet feltalálta. Ez utóbbi pedig kétségkívül GUTENBERG érdeme s így föltétlenül ő tekintendő a könyvnyomtatás feltalálójának még akkor is, ha bebizonyul az a sokat vitatott föltevés, hogy a németalföldi Donátusok megelőzték a mainzi csillagászati naptárt, amely azt bizonyítja, hogy GUTENBERG öntött betűkkel már 1447-ben s 1446-ban is dolgozott). — G. KOHLFELDT Aufbewahrung und Katalogisierung der handschriftlichen und gedruckten Einbandmakulatur. (A könyvtáblák béleléséhez használt makulatura kiáztatását nem minden könyvtárban űzik rendszeresen, sőt néhány tekintélyes gyűjtemény, így a londoni British Museum és a bécsi Hofbibliothek vezetősége elvileg is ellenzi a kötések szétbontását. Szerző szerint ez a felfogás csakis a művészi értékű vagy egyébként jelentős kötéseknél jogosult. A többieknél azonban vagy teljesen kiszedhetjük a makulaturát, vagy legalább is annyira fel kell bontani a kötést, hogy a használt makulaturát felismerhessük s ez esetben külön inventárban tarthatjuk nyilván, hogy az átvizsgált kötések miféle nyomtatványokat vagy nyomtatványtöredékeket rejtenek magukban. Oly esetekben, ha mégis arra határozzuk el magunkat, hogy kifejtjük a makulaturát vagy egyéb beragasztott lapokat, azok fényképmásolatát csatoljuk a kötethez. A kifejtett töredékeket legcélszerűbb kartonokban és mappákban őrízni). — Gustav BINZ: Die Mainzer Stadtbibliothek. (A jelenlegi mainzi városi könyvtárt 1477-ben alapította Diether von ISENBURG érsek az egyetemmel kapcsolatban s azontúl sokan gyarapították adományaikkal, amiről egykorú hiteles feljegyzések tanuskodnak. Sajnos azonban a svédek a XVII. század harmincas éveiben a város megsarcolása alkalmából a könyvtárt sem kiméltek. Világosan tanusítja ezt az egyetemi könyvtár 1756-iki könyvjegyzéke, melyben egyetlen 1650 előtt megjelent történeti vagy jogtörténeti mű sem szerepel. Új lendületet vett a könyvtár 1784-ben, amikor a feloszlatott jezsuita-kollégium könyvtárát is beleolvasztották. A könyvtárt 1803-ban NAPOLEON utalta át a város tulajdonába, amely hiába tiltakozott e rendelkezés ellen. A könyvtár azután lassan továbbfejlődött, a század folyamán helyiséget is változtatott s jelenleg új épületbe költözött át). — *7—10. szám:* A. WILMANNS. Aus humanistischen Handschriften. I. (POGGIO BRACCIOLINI leveleiről szól, melyeket a Codex Riccardinus 759 s több más kézirat őrzött meg). — *11. szám* (november): Fr. STEFFENS: Die Abkürzungen in den lateinischen Handschriften des 8. und 9. Jahrhunderts in St. Gallen. (A szt. galleni kolostor következő kézirataiból ismerteti a rövidítéseket: Codd. 70., 238., 907. [760 körülről]. Cod. 44. [760—781. évekből]. Cod. 20. [IX. század elejéről]. Cod. 272. [IX. század elejéről]. Codd. 276., 555. [841—872. évekből]. Codd. 7., 19., 46. [872—883. évekből]. Cod. 260. [860—867. évekből]. Cod. 90.

[869—75. évekből]). — W. M. LINDSAY: Note on the preceding article. (Összefoglalja az első cikk paleografiai tanulságait). — Heinrich REINHOLD: Die Handschriftensammlung der Ungarischen Nationalbibliothek zu Halle. (A hallei magyar könyvtár kézirattárának magvát az alapító KASSAI Mihály György 1725-ben hagyományozott kéziratai teszik, melyek jelenleg 21 számot ölelnek fel. A legbecsesebbek ROTARIDES Mihály iratai, melyeket azonban az idők folyamán erősen megdézsmáltak. Egyáltalán nagy a különbség a kézirattár jelenlegi és 1813-ban összeírt állománya között. A gyüjtemény manapság u. i. 105 számból áll, míg az 1813-iki jegyzék 121 számot ölelt fel). — R. SILLIB: Eine neue Bücherstütze. (A heidelbergi egyetemi könyvtár szolgájának, Johann Albrecht SCHWARZ-nak szabadalmazott találmányát ismerteti kép kiséretében). — *12. szám* (december): R. FICK: Zur Frage der Behandlung der Anonyma in der Buchausgabe des preussischen Gesamtkatalogs. (Az összesített jegyzék készítésénél alkalmazott alapelvektől a gyakorlati használhatóság folytán több esetben kell eltérni. Szerző az eltéréseket, illetve kiegészítéseket ismerteti és indokolja). — A. BUDEKKE: Zur Systematik des Kriegswesens. (Szerző SCHWENKE felhivásából kifolyólag kisérletet tesz a porosz könyvtárak szakrendszerének a hadtudományra vonatkozó része kidolgozására. Főbb beosztása a következő: *a)* Általános művek. *b)—i)* Katonai szervezet és szolgálat. *k)—q)* Hadtudomány és segédtudományai. *r)—t)* Katonai történet). — H. CASPARI: Zum 25jährigen Jubiläum einer modernen wissenschaftlichen Bibliothek. (A Frankfurt a. M-i C. v. ROTSCHILD-könyvtár ismertetése).

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezés a M. N. Múzeum Könyvtárához. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr dr. JAKUBOVICH Emil könyvtári gyakornokot 1914 január 29-én fizetéstelen segédőrré méltóztatott kinevezni.

A budai könyvtár állapota a XVI. század végén. A königsbergi városi könyvtár kiadványainak utolsó kötete, mely Reinhold LUBENAU útleírásainak közlését kezdi meg a városi könyvtárban őrzött kézirat alapján,[1] közelről érdekel bennünket, mert írójuk, aki gyógyszerész volt, vándorútjában elkerült Magyarországba is s egy évet töltött el Pozsonyban 1580—81-ben; 1587-ben pedig dr. PEZ, császári követ, vitte magával konstantinápolyi útjára s a lassú hajóút alatt bőven volt alkalma megismerni hazánk egy jó részét, a határtól Nándorfehérvárig. Minden érdekelte őt, alapos megfigyeléseiről jegyzeteket készített magának s ezek alapján írta meg otthon késő öregségében útleírásait. Budán több napot töltöttek s janicsárok kíséretében bejárták Budát és Pestet, megnézték a várat is, ahol LUBENAUT különösen MÁTYÁS híres könyvtára érdekelte. Leírásából itt adjuk az erre vonatkozó részt.

«Nach Mittage sei wier widerumb in die Stadt gangen, und haben uns die Csausen in die Festung oder Schlos gefuhret, welches sehr weidt und gros auch hoch berumbt wegen der bibliotheca, so von Königh Mathia, des Johannis Hunniadis Sohn drein gestiftet gewesen, welcher Bucher noch etliche zu Wien in des Keisers bibliotheca vorhanden, so Königh Mathias mit eigener Handt auf Pergament geschrieben und ich sie selber in meiner Handt gehabt, als Ennium und Senecan und von Ferdinando dahin bracht . . . Inwendigh das Schlos feldt gantz in ein Haufen. Wier kamen in einen schonen Sahl. Da waren die Thurgericht, sowol die Fensterkopf und alle Pfeiler von rotem Marmor; nachmahl kamen wier in die Konigliche bibliotheca, da ein Hauffen Bucher ubereinander lagen, und wohnet ein alter Turck drein, der darauf Achtung gab; wolte nichts davon geben, sagett, es sei seines Keisers und im hart verbotten. In einem andern Gemach wahr widerumb ein alter Turck. Da wahren an den Wenden herumb die Tugenden gahr kunstlich gemahlet.»[2] . . .

HOLUB JÓZSEF.

A fővárosi könyvtár Almássy-téri fiókjának megnyitása, illetve birtokba vétele 1913 december 27-én ment végbe nagyszámú meghivott közönség jelenlétében. A csinos kiállítású pavillon, melyhez a DEÁK Ferencz szabadkőműves páholy 20,000 K-val járult hozzá, elrendezés és felszerelés tekinteté-

[1] *Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau.* Herausgegeben von W. SAHN. I. Teil. Königsberg i. Pr. 1912. (Mitteilungen aus der Stadtbibliothek zu Königsberg i. Pr. IV.)

[2] J. h. 84. l.

ben a kisebb amerikai tipus hű utánzata s az utánzásban annyira megy, hogy a kézikönyvtárba a lexikonok és egyéb kézikönyvek mellé a Szentirást is beállította. Aki az Almássy-tér környékének felekezeti térképét ismeri, e különben dicséretes intézkedést aligha tartja épen szükségesnek s ismét tanuságos példát lát benne arra nézve, hogy mennyire rabja a fővárosi könyvtár vezetősége a külföldi mintának. Egyébként a könyvtár felszerelése és könyvkészlete teljesen megfelelne, ha arányban állna azon feladatok nagyságával, amelyek betöltésére hivatott. Jelenlegi méretei mellett inkább játékszer, amolyan kiállítási minta-faluba való látványosság, semmint komoly eszköze a modern könyvtári politikának. Ily méretekben egy közel milliós városban legalább is annyi fiókot kellene létesíteni, amennyi azoknak az egyéb közrendeltetésű épületkéknek a száma, amelyekhez a nem épen válogatós pesti humor e házikót hasonlította. Ettől azonban a fővárosi könyvtár vezetősége, amely állandóan öt fiók létesítéséről beszél, ugyancsak messze áll s a város pénzügyi viszonya aligha olyan, hogy a sok apró könyvtár megvalósítására csak gondolni is lehetne. Ha tehát a fővárosi könyvtár komolyan számbavehető könyvtárpolitikát akar csinálni, szakítania kell a liliputi-könyvtárak szerencsétlen ideájával s oly fiókokat kell létesitenie, melyek tényleg arányban állanak a rájuk váró feladat nagyságával. De még ez esetben is sürgős megváltoztatásra szorul a fiókkönyvtárak szabályzatának 6. §-a, mely szerint a fiókból bárki kölcsön vehet könyvet, ha «állandó budapesti lakos», vagy ha érte «budapesti lakos jótáll» s az egyes fiókok működési területét szigorúan meg kell határozni. Ellenkező esetben örökössé válik az az anomália, mely az első fiók megnyitása után csakhamar jelentkezett, hogy t. i. a könyvtári kikölcsönzést korlátozni, illetve időről-időre teljesen beszüntetni kellett. Az ezen ügyben megjelent ujsághirekből s a hozzájuk fűződő polemiákból úgy látjuk, hogy a fővárosi könyvtár vezetősége e jelenséget a siker jelének tekinti, holott az nem egyéb, mint a legteljesebb kudarc, amely sajnálatosan bizonyítja, mily kevéssé képes a könyvtár vezetősége előre látni ideáljai megvalósulásának praktikus következményeit.

A komáromi nyilvános közkönyvtár, melynek KULTSÁR István még 1829-ben vetette meg az alapját, 1914 elején költözött át a komáromi kulturházba. Új helyiségében a ma már 39,160 darabból álló könyvtár nemcsak kikölcsönzésre, hanem helyszini használatra is be van rendezve. Az olvasóterem 24 személy befogadására szolgál, míg a könyvraktár férőképessége 54,000 kötet. A könyvtár gondozását a JÓKAI Közművelődési Egyesület vállalta el, amely igazgatóvá dr. ALAPI Gyula eddigi őrt, őrré pedig dr. BARANYAI József segédőrt választotta meg.